

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HISTORISK AARBOG

— FOR —

SKIVE
≡ OG ≡
OMEGN

== 3. BIND ==

1911

HISTORISK AARBOG

FOR

SKIVE OG OMEGN

3. BIND

SKIVE — 1911
I KOMMISSION HOS RYDTOFTS BOGHANDEL

Udgiver:
HISTORISK SAMFUND FOR SKIVE OG OMEGN.

Redaktionsudvalg:
Lærer P. DAUGBJERG, Vroue.
Lærer ANDR. JACOBSEN, Skive.
JEPPE AAKJÆR, Formand.

Ane Gjedde og Per Svensk.

Af Kr. Balling.

Ane Olesdatter Gjedde var født i Øster Lyby Pinse-
dag, 20. Maj 1804. Hun var en gammel Kone,
inden hun kendte sin Fødselsdato. Kun enkelte af de
ældre paa hendes Tid vidste Datoen, paa hvilken de
først havde set Dagens Lys, og Fødseldagsfester var
ikke i Mode. Almindelig hed det: Jeg er født en
Maaned før Jul, to Dage efter Kyndelmisse, fire Dage
før St. Hans eller Mikkelsdag o. s. v. Mindre bestemt
var det, naar man som Ane regnede med de „bevæge-
lige“ Dage, Fastelavn, Paaske eller Pinse. Ane var
altsaa født Pinsedag og regnede altid denne for sin
Fødselsdag, indtil hun paa sine gamle Dage af en
Mand, der kunde klare for hende, paa hvilken Dato
Pinsen var faldet i hendes Fødselsaar, blev gjort op-
mærksom paa Datoen. Som alle, der i hine Tider var
født paa en Højtidsdag, var Ane „synsk“. Varsler og

Disse spredte Træk af svundne Dages Folkeliv, der
grunder sig dels paa Fortællinger, som jeg i min Barn-
dom har hørt af ældre Folk, dels paa Selvoplevelser,
gør ikke Fordring paa Interesse ud over den paagældende
Egn, men kunde dog maaske, sammen med andre, yde
et lille Bidrag til Belysning af en svunden Tid.

andre mystiske Foreteelser, som det var forholdt almindelige dødelige at se, om end de troede fuldt og fast paa dem, var for hende dagligdags og kendte, mens andre korsede sig ved Talen om dem — hun havde jo Syn for Sagn. Hun havde mere end en Gang set en Ligskare ved Nattetid bevæge sig langsomt og højtideligt fra det lille Hus i Byen, som hun i mange Aar beboede, ad Landsbygaden til Kirkevejen og videre op ad denne, og hun tvivlede intet Øjeblik paa, at dette var Varslet for hendes egen Ligfærd, „hinne Ligskaar“. Hun, der holdt af sit gamle Hus og stedse tænkte sig at dø der, anede ikke, at Fattiggården i en anden Kant af Sognet skulde blive hendes sidste jordiske Hjem, og hendes Begravelse ske fra denne.

Hendes Fader, Ole Gjedde, havde været omrejsende Handelsmand, Kræmmer, og i sine ældre Aar solgte han religiøse — herrnhutiske — Smaaskrifter. Herrnhutermenigheden i Kristiansfeldt, som han paa sine Vandringer i „det slesvigske“ var kommet i Berøring med, havde vundet ham for sin Lære og sit religiøse Liv, og dette var Grunden til, at han tog sin seks Aar gamle, eneste Søn bort fra Mor og Hjem og trods dettes og Drengens Modstand bogstavelig talt trak Drengen i et Stykke Reb landevejs gennem Jylland til Kristiansfeldt, hvor han sattes i Pleje hos Faderens Trosfæller for at opdrages der, og den stakkels Mor fik aldrig senere sin Dreng at se. Dette skete sikkert i den bedste Hensigt, men blev dog almindelig — og med god Grund — opfattet som Barbari. Ole selv besøgte hvert Aar Drengen paa sine Rejser, indtil han maatte opgive disse paa Grund af Alderdøm; han døde i sit Hjem.

Der fortæltes om ham, at han havde en mærkelig Mani for Øren- og Fingerringe og havde alle sine Fingre besat med Ringe, ganske simple, smedede

Jernringe, som han fandt mellem andet Skrammel og troede kunde hjælpe for „Jegten“, som plagede ham. En Gang maatte han lade Smeden i Grønninghule file et Par Ringe, der var blevet ham for trange, over paa Fingrene, for at redde disse.

Ane Gjedde blev en Hjemmefødning, var hjemme hos Forældrene i deres Tid, gik ellers paa Dagleje i Landsbyen og blev Pebermø. Køn var hun ikke, men havde en god Forstand og et godt og ærligt om end hæftigt Sind.

Ganske blottet for Romantik havde dog Anes Liv ikke været, hun elskede „gammel Kild“ (Kjeld), Møllersvenden i Lyby Mølle. Kild var klogere end de fleste paa den Tid, han ejede Bøger og kunde læse. Dette var imidlertid ikke for det bedste; thi det var rationalistiske Bøger, han læste, og Kild blev „Fritænker“.

Den stakkels Ane, der var opvokset i gammeldags Kristentro, om end hun, saa lidt som Moderen, aldrig havde kunnet følge den herrnhutiske Fader — den Hellighed „kunde hun ikke rigtig med“ — kostede dette mange Taarer og megen Kamp, men opgive Kild kunde hun ikke. Han var imidlertid hjerteløs nok til at svige hende, der endda skulde være Moder, og en tung Tid oprandt for stakkels Ane, der var hæftig og lidenskabelig og kun daarligt kunde beherske sig, hvilket Folk forøvrigt den Gang, trods den ringere Kultur, bedre forstod end nu til Dags; men den haarde Virkelighed kræver Underkastelse, og Ane maatte begrave sin Ungdomskærlighed og sit lille dødfødte Barn, men hun kunde selv som gammel Kone faa Glød i Øjet, naar hun talte om sin troløse Ungdomsven, altid kærligt og uden Bitterhed, hendes Hjerte til Ære.

Hun var en gammel Pige, i Begyndelsen af Fyrreerne, da hun i 1846 blev gift med Per Svensk. Denne var da 84 Aar gammel og havde været gift to Gange før,

først med Ane Ligaard og senere med Stine, „Stin^r Svensk“. Den sidste havde været en meget „skrap“ Kone og havde holdt Per noget i Ørerne, hvilket ikke var unødvendigt, da han var en meget stridig og selvraadig Herre. Han var en ganske lille, vanfør og sammenskrumpet Mandsling, der lige kunde „hage“ Bordet, naar han et eller andet Sted blev bænket ved den lange Bordskive, over hvilken da kun Pers rynkede og indfaldne Ansigt med de rødgraa Skægstubbe ragede op. Vor berømte Maler Chr. Dalsgaard har forevignet Per Svensk, medens denne ved Langbordet i Krabbesholm Folkestue sad og spiste en „Mellemmad“, en Gang da Dalsgaard som ungt Menneske i en Ferie var hjemme paa Krabbesholm, Kunstnerens Fødegård, og ogsaa ved en anden Lejlighed har Dalsgaard tegnet et Billede af denne højst originale Skikkelse.

Per Svensk havde i sine yngre Aar haft en lille Ejendom i Byen — Jorden ligger nu til Lyby Mølle — og været efter Tidens Begreber ret velhavende, men han beboede i mange Aar som Aftægtsmand det lille, gamle Hus ved Bygaden, der endnu staar, da dette nedskrives, og hvortil der da hørte en lille Plet Jørd, en Hede og en Moselod. Per blev som Aftægtsmand to Gange gift, sidste Gang altsaa som 84-aarig med Ane Gjedde. Denne sagde altid, naar Talen var om dette Ægteskab, der vel ikke blev af lang Varighed, men dog voldte hende Bryderier nok: „Di saah naak, te a to Piæ fo æ Hus si Skyld, men a holdt sannelæ aa Pæ Svensk“.

Paa Mødreneside var Ane af Storbondeslægt. Hendes Mormor var født paa Baadsgaard i Højslev, men var som gift Kone bosat i Øster Lyby i en af Egnens bedste Bøndergaarde, men Fæstebondens Kaar var trange paa den Tid, og Ane Gjedde fortalte, at Mormoderen, der som halvvejs Herremandsdatter var

noget „fin“ (forfinet) og havde mange Smaabørn, ikke havde Kræfter nok til at staa saa tidligt op om Morgen, at hun kunde lave Davre til Karlen, der skulde møde ved Daggry paa Krabbesholm til Hovarbejde og havde en Mil at gaa. Hun plejede derfor om Aftenen at sætte en Skaal med Karlens Mad i Kakkelovnsmundingen over det aabne Ildsted, for at den kunde være „ly“ om Morgen tidlig og Karlen varte sig selv op. Sammesteds var imidlertid ogsaa hensat et Kar med Æde til en lille Gris, som ogsaa skulde have Lunkenmad, da Stien var simpel og kold. Karlen tager saa i Mørket om Morgen den forkerte Skaal og spiser med god Appetit Grisens Davre — kræsen var man heldigvis ikke den Gang. Om Grisen vandt noget ved Byttet, melder Historien intet om, men det var næppe meget.

Et andet lille Træk fra den samme Gaard en Del Aar derefter skal her anføres. Gaarden brændte, og Folk fra Byen og tilgrænsende Landsbyer var strømmet til for at slukke og redde, hvad reddes kunde. En Ildebrand var i hine Tider de fattige Beboeres fuldstændige Ruin og vakte altid den største Deltagelse og Hjælp fra Naboers og Kendinges Side. Pludselig som med et Slag standser Slukningsarbejdet, alle smider Spande og Brandhager og stiller sig i Positur med krummet Ryg og Huen i Haanden, medens de som elektriserede alle stirrer i en bestemt Retning op over Toften, hvor et adeligt Firspand med galloneret Kusk og Tjener kom susende i strakt Karrière. Det var „Naadigherren“ fra Krabbesholm, der fra Skovbakken i sin Kikkert havde observeret Ilden, og da det var en af hans egne Gaarde, ganske vist den yderste paa Godset, straks havde ladet spænde for og køre til Brandstedet. Herremanden syntes dog ikke om den utidige Underdanighed, men raabte med Tordenstemme,

før han endnu var naaet til dette: „For Pokker, Folk! pas jeres Arbejde og staa ikke der og maab, jeg er dog kun et Menneske“. Forbavselsen over, at Herremanden i en Mils Afstand kunde skelne i hvilken Gaard, Ilden var, bidrog vel ogsaa sit til at bringe de gode Folk, der ikke kendte til optiske Instrumenter, men var saare tilbøjelige til at tilskrive overnaturlige Kræfter et saadant Langsyn, ud af Ligevægt.

Om det var lige efter Branden eller noget senere, at Gaarden blev fæsteledig, er ikke oplyst, men min Oldefader, Christen Thomassen, mødte nogle Aar forinden sammen med andre af Godsets unge Karle til Session paa „Gaarden“, hvor den samme Herremand, der kunde lade udskrive og fritage, hvem han vilde, mønstrede sine stavnsbundne Svende. Soldatertjenesten var langvarig og stræng, saa noget nær det værste, der kunde møde en ung Karl i hine Tider, saa det var intet Under, at Christen Thomassen blev overglad og uden Betænkning svarede ja, da Herremanden, efter med Velbehag at have betragtet hans smukke, kraftige Skikkelse, spurgte ham, om han kunde have Lyst til at blive Kusk paa Krabbesholm. Han blev fri for Soldatertrøjen og Kusk for Herremanden, der efter nogle Aars tro Tjeneste gav ham den omhandlede Gaard i Øster Lyby i Fæste. Gaarden købtes senere under en anden Godsejer af Christen Thomassen til Selveje og gik i Arv til dennes Søn.

I denne Gaard, der laa tæt op til Per Svensks Aftægtshus, stod hans og Ane Gjeddes Bryllup den 1. Oktober 1846, d. v. s. man dansede der paa Storstuens Lergulv. Et Bondebryllup uden Dans var, selv hos Smaafolk, utænkeligt paa den Tid, og den gamle Krøbling førte nok saa „kraan“ Brudevalsen op med Ane til megen Moro for de ungdommelige Deltagere og Tilskuere. Per havde dog forud, efter Hjemkomsten

fra Kirken, faaet sig en Middagslur hjemme i Huset, hvor Bryllupsmiddagen indtoges i den samme lille Stue, Husets eneste. Da der manglede Brød ved Bordet, snøvlede Per Svensk henne fra Sengen: „Dæ æ Brø i æ Skoff, bette Ann“. Den nærige Per vilde have de tørre Stumper spist for om muligt at undgaa yderligere Indhug paa det sure, mørke Rugbrød, der laa paa Bjælkehyliden.

Ved Siden af sin Nærighed var Per Svensk ikke saa lidt hævn-gerrig og kunde være onskabsfuld, hvilket ofte gik ud over hans „kønn Ann“, som han sædvanlig kaldte sin Kone. Ikke lang Tid efter Brylluppet overfaldt han hende en Dag og vilde prygle hende — man tænke sig den skrøbelige 84-aarige Dværg i en saadan Situation over for en kraftig 40-aarig Kvinde — og for at væрге sig maatte Ane, der nok var hæftig, men gjorde hvad hun kunde for Husfredens Skyld og var meget god mod den gamle, løfte ham op i en Hakkelsekiste, hvor hun lagde ham paa Ryggen og holdt ham fast, indtil han lovede Bod og Bedring og mindelig bad sin „kønn Ann“ om at lade ham komme op. Aldrig saa snart var imidlertid Per kommet paa Benene, før han med sine Ravnekløer greb hende ved Haaret og trak til, idet han sagde: „Læ wos no prøw ijen, mi kønn Ann“. Ane, der ikke vilde mishandle Staklen, kunde nu ikke, hverken ved List eller Magt formaa ham til at slippe sit Tag, men maatte gribe til den Udvej med en Saks at afskære Haaret.

Lignende Scener gentog sig nu og da, men Ane klagede ikke; hun havde jo ikke taget Per Svensk for Husets Skyld, men fordi hun holdt af ham; i alle Tilfælde var hun bedre mod ham, end han fortjente, det Skarn han var. Selvraadig og over al Maade gerrig havde Per altid været, og dette tiltog med Aarene, saa han, der fra sine yngre Aar altid havde haft Penge paa

Rente og efter de ved Efterveerne fra Krigens og Pengekrisen yderligere forarmede Bønders Begreber klarede sig godt, aldrig kunde faa nok, skrabte sammen alle vegne, hvor han blot kunde naa, uden at tage det saa nøje med Skellet mellem mit og dit og uden at nænne at spise sig mæt, undtagen naar han paa Handelens Vegne

Dalsgaard's Billede:
Per Svensk med Kurv og Stok.

fik fri Fortæring. Per var nemlig ogsaa Handelsmand. Han handlede med Gæs, med Høns og Æg, Duer o. s. v., som han opkøbte hos Bønderne og for Størstedelen solgte til Borgerne i Skive.

To Gange om Ugen eller tiere vandrede den gamle Hønskræmmer ad Skive til med sine Kurve, og han var kendt af alle dér som en snu Forretningsmand, der altid godt forstod at mele sin egen Kage, saa Handelen smed godt af sig.

Naturligvis maatte han som alle, der før Konsumptionsafgiftens Ophævelse bragte Varer til Bys, standse ved Bommen uden for Nørreport — „æ Nærbom“ — for at lade de vagthavende Betjente besigtige sine Varer og for saa vidt disse var afgiftspligtige og Per ikke kunde se sit Snit til, ved at stikke noget under Vesten eller Frakken, at unddrage dette Betjentenes ikke altid lige vagtsomme Blikke, betale den skyldige Tribut.

Konsumptionsafgiften stod for den almindelige Folkebevidsthed som en uretfærdig Skat, og det betragtedes egentlig ikke som uhæderligt, ved et eller andet snildt udtænkt Fif at unddrage sig denne, saa det er ikke at undres over, at Per Svensk med sin svagt udviklede Retssans ikke modstod Fristelsen.

De ganske urimelige Takster, efter hvilke Afgiften opkrævedes, saa at der f. Eks. af et Par unge Duer til Slagting opkrævedes 8 Skilling, netop den Pris, som paa den Tid betaltes for disse i Byen, altsaa hele Værdien, bidrog da ogsaa i væsenlig Grad til at fremme denne Art af Smugleri.

Per Svensk havde i sin Tid haft en af sine Bindfægter ved at holde Smugkro. Hans Hjem stod da aabent og hans fedtede Kort tilrede for de af Byens Mænd og unge Karle, der havde Lyst til et Slag „Femtenstreger“ og var villige til at omsætte Fortjenssten i Pers hjemmebrændte Fuselbrændevin, men da Ane Gjedde, som var for bravttænkende til at række Haand til sligt, blev hans Kone, hørte denne „Forretning“ op.

Det udbredte Kendskab til Folk i By og paa Land, som Per Svensk paa sine Vandringer erhvervede sig, gav ham tillige Lejlighed til ofte at være Mellemand ved Handeler, Indledning til Frierier, der i de Dage ogsaa nærmest betragtedes som en Art Handeler, og til at paatage sig adskillige andre Kommissioner, som han altid forstod at gøre indbringende.

Mange er de Historier, der i min Barndom af de ældre fortaltes om Pers Nærighed og Langfingrethed, parret med en Selvbevidsthed, som hos den dværgagtige Mandsling gjorde et grundkomisk Indtryk, hvorfor han ogsaa var Skive for en Mængde Løjer, der ikke altid var lige uskyldige.

Han havde i sine ældre Aar altid store Lyngstakke staaende Aar efter Aar omkring Huset. Der maatte

intet forbruges af Lyngen, og Skam fik Ane, om hun tog en Tot Lyng for at fyre under sin Kaffetaar, som hun holdt meget af. Derimod øgede Per stadig sin Lyngbeholdning ved at hente Lyngknipper i Heden, dog ikke gerne i sin egen Hedeparcel, men helst i Naboernes Lynghede, fra hvilken han i Smug bar mange Knipper hjem paa sin krogede Ryg. En Sommerdag, mens Per Svensks anden Kone endnu levede, havde Byens unge Karle, der gravede Fladtørv i Heden, iagttaget Per, der i en Dal var travlt sysselsat med at plukke Lyng. Ved Middagstid havde han faaet et vældigt Knippe bundet i et Reb, men orkede ikke at faa Knippet paa Ryggen. Karlene, der gik hjem til Middag, lagde deres Vej forbi Per Svensk og hjalp ham godmodigt med at faa „Byrding“ paa Knippet, hvorpaa han stolprede afsted ad Byen til, stønnende under den tunge Byrde, mens han maatte være Skive for de bag efter gaaende muntre Knøses Vittigheder. Sveden drev af Per, og han var lige ved at segne, da en godmodig Ungersvend tog Knippet og bar det for ham et Stykke af Vejen. Den værste Tort ventede dog den gode Per Svensk, da de naaede Landsbyen, idet Karlene da bragte en Spas til Udførelse, som de paa Vejen havde udønsket. Da Per nemlig vilde dreje af fra Vejen hen imod Huset med Lyngstakkene, holdt to af Karlene ham an og tvang ham, under Trudsler om Melding til Øvrigheden i Skive, til at fortsætte ad Vejen hen imod den Gaard, i hvis Hede han havde plukket Lyngen, og hvor han saa skulde aflevere denne. Staklen bandte og svor, tiggede og græd, uden at dette rørte hans Bødler, men da han under Karlens Latter var naaet den halve Vej til Gaarden, smed han pludselig i vildt Raseri Knippet midt paa Bygaden og raabte med Fortvivlelsens Mod: „Nej, enten a kommer te Skyw, heller a kommer ett te Skyw, saa foer I mæ minsallihir ett

om te den gammel Skrommel“, hvorpaa Per stak af og lod det dyre Knippe i Stikken, men da Karlene om Eftermiddagen atter gik i Heden, stillede Stin' Svensk, Pers daværende Kone, ved Vejen, og da var der til dem af en god Mening; det var just ikke blide Ord, hun tiltalte dem med. En anden Gang havde nogle kaade Drengene, uden at han mærkede det, tændt Ild i et Lyngknippe paa Pers Ryg, men heldigvis blev Ilden slukket i Tide og en Ulykke afværget.

At et fattigt Menneske plukkede Lyng i Heden, blev forøvrigt ikke betragtet som Tyveri og snarere opmuntret end set skævt til, hvorfor det ogsaa praktiseredes temmelig aabenlyst ved højlys Dag, men Motivet var her ikke Trang, men slet og ret Begærlighed.

Per Svensk holdt dog stedse sine Smaarapserier indenfor en vis Grænse, der ikke naedes af Lovens Arm, og Straffen indskrænkedes da ogsaa til den Ringeagt, som slig Færd i Regelen altid møder samt af og til en lille godmodig Hævn. Saaledes f. Eks. naar en Mand, der en Gang havde været Vidne til, at Per havde rapset en Aal fra en Aalevogn, daskede ham om Kæberne med Aalen, indtil han ynkelig bad om godt Vejr og fik Lov til at stikke af med sin Fangst. En anden Gang saa Karlen i en af Byens Gaarde Per Svensk komme ind i Gaarden og til hans Forbavselse, i Stedet for at fortsætte sin Gang til Salsdøren, gaa ind i Gaasestien, som hans Vej førte forbi. Karlen, der snart var paa det rene med, at Pers Afstikker gjaldt et Par Gaaseæg eller nogle Gaasefjer til „Fyld“, listede sig hurtigt hen og satte Krogen paa Døren udvendig fra, og nu var Per fangen. Alle Gaardens Beboere blev straks indviet i Spøgen, og hverken Per Svensks Raab eller Bumren paa Døren kunde kalde Folk til, men var kun til privat Underholdning for Gæssene, og først

ved Aftenstid slap man endelig Synderen ud af det ufrivillige Fangenskab.

Per Svensk havde, trods sin Lidenhed, meget høje Tanker om sin egen Person, som han altid nævnede først, naar han omtalte sig selv i Forhold til andre. „Mæ aa Kongen“ — plejede han at sige — „vi æ nøj nææ ligh gammel, dæ æ ett uen en femmeseis Oer Faahskjel“. Per var født 1762, altsaa seks Aar før Frederik 6.

Han omtalte i Reglen sig selv som velvoksen, hvilket var en Kilde til megen Morskab. Saaledes havde han en Gang pr. Kommission fæstet en Karl til en af Egnens Herregaarde, og stolt over sit, efter egen Formening, vel udførte Hverv, fortalte han Herremanden: „Ded æ en hyw, fœer, færdig Kaahl, lidt minner ind mæ“. Men da Herremanden hørte dette, vilde han hverken eje eller have Karlen, og den stakkels Per gik glip af sit Salær. Til samme Herremand, der som saa mange andre morede sig over Per Svensks Frisprog, sagde denne ved en anden Lejlighed, at de to burde bytte Kone. „Mi Kuen (Pers anden Hustru) æ stuer aa laang lissom ham siel, aa mæ aa Madammen passt bejst sammel“. Denne Gang anerkendte dog Per altsaa sin Lidenhed i Forhold til den meget høje Herremand. En Gaardmand fra Sydsalling, der var bekendt som lidt af en Spasmager, mødte en Dag Per Svensk paa Gaden i Skive og tiltalte ham med et „Goddaw Jens!“ „Nej, do ta fejl, mi gue J. G.“, snøvlede Per, „ded æ ett Jens, de æ Piæ“. „Ih to de æ da aasse rejti“, sagde Gaardmanden, „a tøtt bestemt, te ded wa Jens Kjerk i Hendbaarre“. Denne var den højeste Mand paa Egnen, og Per Svensk var meget stolt over Sammenligningen. Folk var i det hele taget tilbøjelige til at gøre sig lystige over den fedtede Pranger og hans uanseelige Skikkelse med det umaadelig selvbevidste Væsen og have ham lidt til Bedste.

En Gang havde Per Svensk købt en Del Gæs sammen i Nordsalling, og disse fløj bort en Morgenstund og søgte instinktmæssigt hjemefter. Per tog straks, da han opdagede, at Gæssene var borte, Staven i Haand, en i Forhold til Mandens Højde meget lang, knortet Pigkæp uden Haandtag, som var hans Ledsager paa alle hans Veje, og vandrede ud for at opsøge Flygtningerne. Han satte altid Næsen højt mod Sky, og paa denne Tur havde han i alt Fald Grund til at kaste Blikket til Vejrs. Gæssene var naaet til Jebjerg, hvor de havde slaaet sig ned i en Dam, men det varede flere Dage, inden Per Svensk fandt dem. Han fik nemlig hos de mange, han udspurgte, hinanden ret modstridende Oplysninger. En havde set en Flok Gæs i Øster, en anden i Vester, og en tredje var ganske overbevist om, at Gæssene var fløjet til Mors, saa Per maatte gøre sin Vej meget kroget, før han endelig traf en tjenstvillig Jebjergmand, der ledte ham paa det rette Spor, og glad var Per, da han paa Hjemvejen, drivende Gæssene foran sig, kunde sige: „Aah! mi Gjes, aah! mi Gjes, di swand aa swand, men te sidst fand a'm øwer i Hændrig Væjlmands*) Damm, aah! den kønn' Mand Jossep Guerømm**), han loh aa grawed Katofler op mæ hans Kuen“. Sidstnævnte havde givet Per rigtig Besked om Gæssene.

Fiskeriet i Fjorden, navnlig Sildefiskeriet med Vaad og Aalestangning, naar Fjorden var tillagt, var paa den Tid langt rigeligere end nu til Dags. Aalestangerne (æ Staangkaael) fra begge Sider af Fjorden mødtes midtfjords eller hvor Aalestimerne fandtes, og naar Fangsten var rigelig, kunde man være sikker paa henad Eftermiddagen at se Per Svensk, belæsset med en Madkasse og en Brændevinsdunk og med sin lange

*) Henrik Vejlgard.

**) Josef Goderum.

Pigkæp foran sig, stolpre ud over Fjorden i Retning af Aalestangerne. Det var imidlertid ikke just af Medfølelse med de tit trætte og sultne Stangere, som havde arbejdet haardt for at bringe en god Fangst hjem og for at holde Varmen, at Per foretog disse Ekspeditioner, nej, han vejrede Forretning. Han vidste, at for en „Mellemmad“ og et Par Dramme kunde han — navnlig sent paa Dagen, naar Fiskernes medbragte Mad forlængst var fortæret — i Reglen let tiltuske sig et Par Snese Aal, og Per var ikke den, der lod Lejligheden til at gøre en god Handel unyttet. Han kunde som oftest om Aftenen gaa til Land med en tom Dunk og et dygtigt Knippe Aal, som han den næste Dag let fandt gode Købere til, hvis han ikke allerede i Forvejen havde i Kommission at skaffe Aal til en eller anden Husholdning; for Pers eget Bord repræsenterede Aalene en alt for stor Værdi. Silden derimod var i hine Dage ved den rigelige Fangst og uden Midler til Udførsel fabelagtig billig. Der fortælles, at en af Sognets Gaardmænd, der var kørende til Lyby Mølle, og da en Sildebaad netop lagde til Land, vilde benytte Lejligheden til at faa nogle Ol Sild med hjem i Vognen, i fuldt Alvor spurgte Fiskerne, hvor mange Ol, der gaves for 1 Skilling. Indigneret svarede disse, at naar ikke Sildene kunde koste 2 Skilling Ollet, skulde de blive smidt i Fjorden igen. Dette var i den første Fjerdedel af det forrige Aarhundrede, men endnu saa sent som omkring 1840 kunde et Ol Sild købes for 8 Skilling Rb.

Naar Sildebaadene med den rigelige Fangst lagde ind til Strandbredden ved Lyby Mølle, gjaldt det at faa Bud til de nærmeste Landsbyer, og Per Svensk var straks rede til for et vist Antal Snese dejlige blanke Sild at forrette Budtjeneste. Stolprende fra Hus til Hus og paa hvert Sted fremsnøvlende, idet han aabnede

Døren: „Dæ æ Sild ve æ Møll, aatt Skjelling æ Woll“, eller hvad nu Prisen var, kunde Per paa en Formiddag tjene Sul til Husbehov for lange Tider. Silden var fed og god og — billigere end Brødet.

Efter Per Svensks Død 1851 vedblev Ane Gjedde at „baaj“ om Sild, indtil denne Afsætningsmaade ophørte og Fangsten solgtes til Opkøbere. Men Anes Hovederhverv var dog Fortsættelsen af Per Svensks Forretning med Æg, Kyllinger og Duer. Det var ikke store Penge, hun tjente, men hendes Fornødenheder var smaa, og man handlede gerne med hende, naar hun et Par Gange ugentlig gik til Skive med en Kurv paa hver Arm; hun var ærlig og paalidelig, samvittighedsfuld i al sin Færd.

Hendes eneste Paarørende var den førnævnte Broder Anders O. Gjedde, der var opdraget i Sønderjylland og blev bosat i Haderslev, hvor han drev en i sin Tid ret betydelig Vognmandsforretning. Han besøgte Ane et Par Gange med mange Aars Mellemlum, naar han tilfældig havde Ærinde nordpaa, og disse Besøg var naturligvis sande Fester for hende, der aldrig havde tænkt paa eller haft Raad til at foretage en saa lang Rejse. I mange Aar skrev Broderen til hende en Gang om Aaret, hvilket ogsaa voldte hende megen Glæde, skønt hun ikke kunde læse Skrift. Straalende glad kom Ane med sit Brev, naar hun havde modtaget et saadant, og bad os læse det for hende, og rørende var det at se hendes Deltagelse i alt, hvad der angik Broderen og dennes Kone og Børn, som hun jo aldrig havde set, men som han naturligvis omtalte i sine Breve, og hendes Taknemlighed mod Broderen, fordi han ikke glemte hende.

Som Dreng havde jeg det Tillidshverv at være Anes Pennefører, naar Brevene skulde besvares, og hun græd af Glæde, naar jeg havde givet hendes søster-

lige Hilsen Ord og læste disse op for hende. Som alle, der ikke har lært at skrive, nærrede hun en dyb Respekt for Skrivekunsten. Hun havde, lige saa lidt som sine jævnaldrende i Almindelighed, haft nogen regelmæssig Skolegang, men at læse „Prent“ havde hun lært i Hjemmet, og hun læste meget korrekt i en

Ane Gjedde.
(Efter Fotografi af J. J. Mortensen, Skive).

trykt Bog. Af saadanne ejede hun dog kun sin storstilede Salmebog og en gammel Postil, fyldt med latinske Sentenser, men i disse læste hun flittigt hver Søndag.

Efterhaanden som Ane ældedes, og hendes Helbred svækkedes, maatte hun, skønt ugerne, ophøre med sine Skiveture og dermed med Handelen; men hun havde lidt Formue efter Per Svensk, holdt sine Høns og ved Naboernes velvillige Hjælp et Par Faar, som hun passede med megen Omhu og havde

forholdsvis god Indtægt af. Hun nærrede aldrig Frygt for at komme til at lide Nød, skønt hun ikke kunde fortjene stort og omsider maatte holde en fremmed Kvinde i Huset, da hun af og til havde haarde Sygdomsanfald med stærke Smerter, saa hun til Tider var ganske vild, raabte og skreg, fuldstændig ude af Sindsligevægt. Naar Ane var rask, var hun munter og glad, fortalte livligt og gerne og sang muntre Viser fra sine unge Dage.

Der forarbejdedes paa den Tid i Hjemmene meget Uldtøj, og naar der en Vinterdag i en af Byens Gaarde skulde kartes et større Kvantum Uld, lod Husmoderen gerne Ane Gjedde og en anden Husmandskone kalde, og Kartningen gik da lystigt til Sang og Fortælling, mens den ekstra Kaffetaar, der vankede ved en slig Lejlighed, bidrog til at holde Humøret oppe. En Spøg, der uden Tvivl stammede fra Fortidens Kartegilder, ved hvilke Landsbyernes Ungdom samledes, førtes paa disse Kartedage altid op af Ane Gjedde. „Æ Kaahrpigger“ (Kartepigerne) skulde nemlig „gywttes“, og Brudgommene skulde være de fremmede af Mandskønnet, der paa Kartedagen tilfældig kom i Huset; de, der kom først, for Husets Kvinder, hvorefter det blev de fremmede Kartekvindes Tur, og Uvisheden om, enten man paa denne Maade „fik“ en køn Ungkarl fra Nabolaget, der kendte Spøgen og straks gik ind paa denne, eller en laset og fordrukken Landevejsbos, der bad om „et Par Skillings paa Rejsen“ og var ganske uforstaaende overfor Kartekvindernes Tisken og Fnisen, gav Stof til megen Morskab. Ane Gjeddes Munterhed var af en noget støjende Art og gav sig gerne Udslag i en skraldende Latter, der ikke var velklingende, men altid godmodig og harmløs.

Ane Gjedde var ikke meget huslig. Hendes Arbejde i et langt og virksomt Liv var altid faldet mest udendørs, og Kogekunst og Stuegerning ofrede hun ikke mere Tid end højst nødvendig. Hendes Madlavning omtaltes derfor gerne med et Skuldertræk, og hendes Kaffe var nærmest en Skræk for dem, som af Høflighedshensyn undertiden nødtes til at tage mod Anes gæstfrie Indbydelse til at drikke Kaffe sammen med hende i hendes lille Stue. Der var meget lavt til Loftet og de smaa Vinduer, som almindeligt paa Landet i ældre Tid, altid fast tilspigrede, saa Luften i Stuen

var over al Maade kvalm, mættet af Støv fra Lergulvet, ophvirvlet naar Ane fejede Gulv med sin Rævlingkost, og navnlig af Askepartikler fra Ildsted og Kakkellovn, den fine rødlig Aske, som dannes ved Forbrænding af stærkt svovlholdige Tørv. Denne lagde sig som et fint rødt Lag over alle Stuens Genstande, fandt Vej ind under Sirtsesforhænget for Loftshylden, hvor Anes Mad- og Kaffesager havde Plads og satte naturligvis en egen Art Krydderi paa Nydelsesmidlerne; jeg erindrer, at jeg som Barn, naar Ane Gjedde havde givet mig et Stykke Kandissukker, vaskede dette ude i Dammen for at slippe for den bedske Smag af Asken. Der er af Folk, som ikke kender Bøndernes Liv nøjere og derfor dømmes overfladisk, talt og skrevet meget om disses Mangel paa Renlighedssans, men denne var og er sikkert lige saa udviklet hos Bonden som hos andre Samfundsklasser. Hos Ane havde den imidlertid store Brist, hvilket var almindelig kendt. Da hun i sine ældre Aar en Gang var syg og Byens Piger skiftedes til at vaage hos hende og passe hende i nogle Dage, vilde en af Pigerne en Aften bære et vist Stykke Møbel ud i Gaarden, da det henne fra Anes Seng lød: „Slaa'en uer i æ Saaenddøng*), æ Saaend blywer saa ta'er“.

Som Ane blev ældre og svagere, indsaa hun, at hun ikke vedblivende kunde klare sig selv, og navnlig kunde hun ikke være ene. Hun havde forsøgt det med en anden enlig Kvinde i Huset hos sig, men da hun selv med Aarene var blevet mere vækkelig og vanskelig og til Tider ganske urimelig, blev det mere og mere vanskeligt for hende at formaa nogen til at bo hos sig. Det Par Hundrede Daler, hun havde haft i Behold, var forbrugte, og hun tog nu den Beslutning, i Stedet for at laane paa Huset, at overgive dette og sine øvrige fattige

---

*) Gulvsandet under Loftstrappen.

Ejendele til Kommunen imod fremtidig Forsørgelse af denne. Hun anbragtes saa af Sogneraadet i Pleje hos en Husmand i Nabosognet og senere hos en Smedefamilie, men skønt hun blev ordentlig plejet, befandt hun sig aldrig vel der og beklagede sig over for sine Kendinge over sine Kaar. „Ded' æ ett søen, som den Gaang a haaj mi Hus aa mi Foer aa ku pass mæ sjel“ klagede Ane, og man forstaar, at det kunde være tungt for hende, der havde været vant til rastløs Virksomhed og til i det hele at kunne gøre og lade, som hun lystede, nu at maatte sidde den meste Tid paa en Stol eller holde Sengen og, selv om hun ikke led Nød, være afhængig af Folk, som var hende fremmede og ligegyldige.

I Ane Gjeddes sidste Leveaar mod Slutningen af 1887 kom hun paa Fattiggaarden, hvor hun efterhaanden følte sig hjemme og var glad for at være. Fortælleren heraf besøgte hende der en Gang en Del Aar efter, at hun havde forladt sit gamle Hus. Hun var blevet gammel og var stadig sengeliggende, men saa ellers frisk ud. Hun blev synlig glad overrasket, da jeg sagde hende, hvem jeg var, og hun ret fik de gamle Øjne fæstede paa mit Ansigt, utrættelig spurgte hun ud om alt, hvad der angik mig, og paa mit Spørgsmaal, hvordan hun havde det, svarede hun med Taarer: „Aah! a haar ed saa godt, æ Bestyrer æ saa gue ve mæ“. Disse simple Ord syntes mig bedre end den bedste Anbefaling for en Fattiggaardsbestyrer og viser, at ogsaa Fattiggaarden, som ellers var ilde anset, kunde yde et Hjem for et gammelt Menneske.

Paa en lille Hylde ved Fodenden af sin Seng gemte Ane sine Helligdomme, Salmebogen og Postillen, en lille Pakke med Brevene fra hendes Broder samt Per Svensks „Gravskrift“, der i sin Tid var skrevet af Sognets Skolelærer, og indeholdt saa mange Lovord over den afdøde Hønsekræmmer, at Folk, der havde

kendt denne i levende Live, maatte rødme ved Læsningen. Gravskriftet havde tidligere, opklæbet paa en udtunget Blikplade, udgjort en af de faa Prydelser i Ane Gjeddes Stue. Hun bad mig, som saa ofte før, at læse dette samt Brevene for hende, og skøndt hun kunde huske en Del af Indholdet udenad, var det hende øjensynlig en Nydelse at høre Ordene gentaget.

Paa mit Spørgsmaal, om hun ikke i de senere Aar havde hørt fra Broderen, svarede hun grædende Nej. Hun havde ikke hørt fra ham i mange Aar og vidste ikke, om han levede eller var død — „Han æ walsajt dø“, sluttede hun. Jeg tilbød hende da at skrive til hans tidligere Adresse i Haderslev og bede om Oplysning, og Ane takkede mig under mange Taarer. Navnlig var hun meget bedrøvet over ikke at være i Stand til at betale Portoen, som hun dog i lykkelig Uvidenhed om nyere Portotakster og om, at Haderslev ikke som for femogtyve Aar tilbage laa inden for Landets Grænser, anslog til fire Skilling. Efter at det var lykkedes mig at berolige hende i den Henseende, tog jeg Afsked med Ane, idet jeg lovede hende at komme igen, saa snart jeg, som jeg haabede, hørte fra Haderslev.

Jeg skrev straks og modtog en Uges Tid efter Svar fra And. O. Gjeddes Sønnekone, dateret 26. Marts 1888, at den gamle Mand endnu levede. Et indlagt Brev til Ane bad man mig overrække hende tillige med fire Kroner, der samtidig sendtes mig pr. Postanvisning. Det Udtryk af dyb Glæde, der bredte sig over Anes gamle, rynkede Ansigt, da jeg leverede hende Brevet og meddelte hende, at hendes Broder endnu levede og tænkte paa hende, var af den Slags, man ikke glemmer; det var tydeligt, at hun nu ikke længer følte sig ene. Jeg maatte læse Brevet for hende flere Gange. Det var skrevet af Svigerdatteren i And. Gjeddes Navn; han selv var for svag til at skrive, men ellers aandsfrisk.

Ganske morsomt var det, da der, angaaende hans og Søsterens Alder, i Brevet forekom den Bemærkning: „Jeg er dog nogle Aar ældre end Du, kære Søster“, at se Ane rejse sig halvt op i Sengen, medens hun med noget af det friske Lune, jeg kendte saa godt fra gammel Tid, leende udbød: „Ded æ missæl Løwn, a haar aaltid wot tow Oer æller end Ais“ (Anders).

Da jeg overgav hende de fire Kroner, sagde hun med sin aldrig svigtende praktiske Sans, at hun var naturligvis glad ogsaa for dette Bevis paa sine Slægtinges Deltagelse, men forøvrigt havde hun nu ingen Brug for Pengene og kunde slet ikke have disse hos sig, idet de andre Fattiglemmer da stadig vilde plage hende for Smaalaan, naar de opdagede, at hun pludselig var blevet Velhaver; hun vilde bede Bestyreren, som hun havde ubetinget Tillid til, gemme Pengene for hende, til hun maaske senere kunde faa Brug for dem. Jeg foreslog hende at anvende dem til et Par ny Briller, da hun kun daarligt kunde se med de gamle Messingbriller, som hun havde brugt saa længe, jeg kunde huske, men derom vilde hun intet høre; det havde altid været „gode“ Briller, og at de ikke vedblivende kunde passe for Øjnene, naar de en Gang havde passet, forstod hun ikke.

Ane Gjedde døde Nytaarsdag 1891, 86 Aar gammel, og blev for Kommunens Regning begravet paa Lyby Kirkegaard ved Per Svensks Side.

Indskrifter fra Kirkerne i Harre Herred.

Samlede af Chr. Heilskov.

Under et Ferieophold paa Fur besøgte jeg alle Harre Herreds Kirker og noterede alt, hvad der fandtes af ældre personalhistoriske Indskrifter. Disse gamle Indskrifter fra Epitafier, Ligstene o. l. rundt om i vore Kirker giver ikke alene Bidrag til Tidens Kulturhistorie, men erstatter i ikke faa Tilfælde Kirkebøgerne, der først blev indførte af Christian d. 4. ved Forordning af 1646, men ofte ikke findes i Behold før mange Aar efter. Med Kirkeinventaret er der i ældre Tider handlet meget uforsvarligt; dette gælder endnu tildels om Ligstenene, hvoraf en Mængde i Tidens Løb er forsvundne fra Kirkerne og Kirkegaardene; og ligesaa mange er ødelagte ved Slid af Kirkegængeres Fødder, naar Stenene har ligget inde i Kirken, eller af Vind og Vejr, Lav og Alger, naar de har ligget ude i det fric. Ogsaa Epitafierne har, omend i ringere Grad, lidt under Tidernes Ugunst og er, naar de er bleven for skrøbelige og ormstukne, bleven slængt paa Loftet eller hugget i Stykker og puttet i Ovn. Men heldigvis er Sansen for de gamle Minder nu vakt saa meget, at sligt vanskeligere vil kunne ske i Fremtiden.

Hvor Indskrifterne har været mangelfulde eller ulæselige, har jeg søgt at supplere dem. Hvad jeg saaledes har tilføjet, har jeg sat i skarp Parantes.

Aasted.

1.

Paa Prædikestolen:

Ano Domini. 1589 lod welbyrdige och. gvd..... [her maa et Stykke af Indskriften være bortkommen] Frv. Magdlin Baners. opsette. dene Prædickestol Gvd. til Lof och. Kircken. til. en Beprydilse.

Mellem Indskriftens to Afdelinger er udskaaet 4 Vaabenskjolde.

2.

Ligsten i Kirkegulvet med udhuggede Billeder af en Ridder med Frue:

1558

I Goer hos meg

I Dag hos deg.

[1558] lod Ifver Krabbe af Østergord vdhogethene Sten. oc acther her vnder att hvile sin Ben. Med hans kiere oc edel Hvstrv Frv Madelen Banner Erich Baners Datter af Astdal: Lader os idelig tencke ther paa. att wi alle ved Jhesv Nafn mo sallig op staa. i Evighet Amen.

Langs Stenens Rånd er udhugget 16 adelige Vaabenskjolde.

Iver Krabbe til Krogsholm og Østergaard var Søn af Lucas K. til Østergaard og Ingeborg Skram. *Magdalene Banner* var Datter af Erik Eriksen B. og Mette Rosenkrantz. (Se Stamtavlen i Hofmans „Efterretninger om danske Adelsmænd“ II. S. 201).

3.

Paa en Trætavle, hensat paa Kirkens Loft (Randens afbrækket):

I H S   I H S   I H S

[Her] huiles Axel wiffert den vnge blood
 [S]om kommen var af adel guod
 [Ax]el wiffert til axeluoold hans fader vaa[r]
 [Fr]u Anna Krabbe hannem vnder hiertet baar
 [...]e aar mand Tha lod schrifue
 [Thu]sind femhunder och fiersintztiffue
 [.....] och tiffue vgger ephther sin faders dødt
 [Bl]eff hans leffnet der til død omuendt
 [Hans]z sorgefuld moder hannom hidføre lod
 [Til] Osted kierke til hindesz fader guod
 [Gu]d giffue hannum och osz alle tillige
 [A]t findes snart I Himmerige.

F. Anne Krabbe

F. F. Anno. 1587.

Faderen til ovennævnte Barn var Rigsraad *Axel Tonnesen Wiffert* til Axelvold, † ³/₆ 1580 paa Malmøhus (Søn af Tønne Tønnesen W. til Brolykke og Christence Jensdatter Ulfstand). Hustruen *Anne Iversdatter Krabbe* (Datter af ovennævnte Iver Krabbe og Magdalene Banner) ægtede 1595 Erik Kaas til Vorgaard og døde ¹⁴/₁₁ 1625. — F. F. betyder vistnok „facere fecit“ (lod dette lave). — Tavlen har indtil de senere Aar hængt over Korbuen. Om Rigsraad Axel Wiffert se Bricka's Dansk biograf. Lexikon.

4.

Gravsten paa Kirkegaarden:

Her under hviiiler de Iordiske Levninger af Høyædle og Velbr. Fru *Maren Thomsen Født Bonne*. som først saae Lyset i Odense i Fyen i April A^o 1737. været gift med S. T. Herr

Capitain *Thomsen*. Eier af Østergaard og Gods. Døde den 5te November A^o 1801. Udi hendes Liv viiste hun blandt flere Følgeverdige Dyder bestandig at elske Fred. og være et Mynster paa Flittighed. derfor er og være Fred over hendes Aske.

Kaptajn *Thomas Thomsen* til Vindumovergaard, f. c. 1746, købte Østergaard 1792, solgte den 1804, men erhvervede den igen og ejede den til sin Død ²⁰/₂ 1823.

(I Aasted Kirke findes desuden endnu en Ligsten fra 1543 over *Lucas (Glob) Krabbe**) til Østergaard. og *Inger Eriksdatter Skram*, Forældre til den før omtalte Iver Krabbe; men da der uheldigvis er anbragt en stor lukket Stol over Stenen, har det ikke været muligt at læse Indskriften).

Durup.

Paa Døbefadet:

A^o: 1686 for: ærede: H: Alexander: Jacobson: oc: hans: Hvstrv Dorothea: Jens: Dater: denne: Vandfad: til: Daabens Brvg: i Durvp Kirke × Gud til: Ære.

Alexander Jacobsen Tetrovius blev Sognepræst til Durup og Tøndering 166. og døde vistnok 1690.

Tøndering.

1.

Paa Bagsiden af Alteret:

Anno 1709 I Septb^{re} blev Alteret bekostet Staferet af Capt: Deichmann til Hegnet og Aar 1856 i Juli bekostede Sognebeboere den igjen

---

*) Det var ham der lod Gaarden opføre i Aaret 1516.

Staferer samt Prædikestolen af Maler A: F: Jæger i Viborg.

Kaptajn *A. Deichmann* købte 1708 Hegnet, som hans Kreditor Tyge Thomsen 1724 solgte til Fr. Kjær til Børglumkloster.

2.

Ligsten i Skibets nordre Mur med udhuggede Portrætter af en Mand med 2 Hustruer; øverst findes 6 Vaabenskjolde:

Her vnder huiler Erlig oc Velbyrdig Mand Anders Skeel til Hegned Hans fader Vaar Albret Skeel til Jungetgaard, som vaar Anders Skeels søn aff Nygaard Hans Moder vaar Fru Abel Dan, Sampt hans tuende Husfruer den første Fru Karen Flemming, som vaar Hermand Flemmings aff Bauelse Oc Fru Sophie Biørnsdatter. Den anden Fru Beege Rosenkranz, som vaar Erich Themsøns Rosønkrantz aff stensballe, oc Fru Margrete Høgsdatter. Gud gifue Dem Met Alle Tro Christne En Glædelig Opstandelse.

Anders Albretsen Skeel til Hegnet og Junget nævnes første Gang i Historien 1506 og døde efter 1552. *Karen Flemming* var Datter af *Herman Jacobsen F.* og *Sophie Bjørn*. Begge *Rosenkrantz's* Forældre var *Erik Timmesen R.* og *Margrethe Høeg*. Begge *Rosenkrantz* døde 1562 og var, inden hun blev gift med Anders Skeel, Enke efter Erik Lange, der faldt i Krigen i Sverig 1519.

Om Anders Skeel se iøvrigt V. S. Skeel: Optegnelser om Familien Skeel. Kbh. 1871 S. 53—56.

Roslev.

Paa Døbefadet:

Dette foræret til Fonten i Roslef Kirche, af Hans Albretsen Westenhoff A^o 1730.

Nautrup.

1.

Paa Alterstagerne:

a) Paa den ene:

Aar 1649 . lod . dne . Danneqvinde . Maren .
Vites . Datter . vdi . Navtrup . efter . sin . salige .
Hosbonds

b) Paa den anden:

Herr . lens . Andersøn . Vil [o: Vilje] . oc . Be-
giering . disse . Livse . Stager . giøre . oc . bekoste
Navtrup . Kircke . til . evige . Brvg . oc . Nyte.

Foroven paa begge Stagerne staar:

I A S og M V D

og derunder to Vaabenskjolde, af hvilke det første
indeslutter et Kors, omslynget af en Slange, det andet
en Fugl, der bærer en Kvist (Olieblad?) i Næbet.
Under Skjoldene staar Aarstallet 1649.

Jens Andersen blev Sognepræst til Nautrup, Vile
og Sæby 1633 og døde c. 1642. *Maren Vitusdatter*
var Datter af Vitus Christensen Juul, Sognepræst til
Blære og Ejdrup. En Søn af dem, Vitus Jensen, blev
Præst i Skelund og Visborg.

2.

Epitafium paa Skibets nordre Væg:

Dom.

Her inden under Lyse Cronen ligger be-
graven H_r Alexander Basballe. Fød i Aalborg
A_o 1680. Blev Skibspræst A_o 1710 og Sogne-
præst Her 1714. Død 1738 i sit Embeds 28^d
og i sit Alders 58 Aar Med Hans 2de Hvstrver
den 1te Sidsel Bagger fød i Odense i Fyen og
døde A_o 1716 i Barnnød u Forløst. Den 2^de
Anne Marie Høyer fød paa Astrvp 1694 død i
Dvvrvp Præstegaard A_o 1755. i sit Enke Sedes.

18de og i sit Alders 62 Aar Roesværdig Efterloed
 Sig 7 Børn 2 Sønner og 5 Døttre Andreas SSt
 theol Studios: Iacob Kongl Fuldmægtig paa
 Rente Cameret Pia Cæcilia Gift med Caspar
 Adolph merk Chirurgus i Nyekiøbing. Mariane
 margrete Aplone Karen døde ugift i Odense
 1757 og Sidsel Basballe Som lode denne tafle
 Opsætte.

Anno 1755.

Alexander Jacobsen Basballe, f. $\frac{9}{3}$ 1680, var
 Søn af Jacob B., Borger i Aalborg, og Maren Pouls-
 datter. En Broder til Alexander B. blev Præst i Aggers-
 borg, en anden Broder (Rasmus) Præst i Gamtofte.
 Slægten Basballe stammer fra Aarhus, hvor den florerede
 i det 17. Aarhundrede og talte mange ansete Mænd.

Sidsel Hansdatter Bagger, † $\frac{11}{1}$ 1716, var vistnok af
 den velkendte rige Odense-Købmand Oluf Bagers Slægt.

Andreas Basballe blev ikke Præst; idetmindste
 forekommer han ikke som saadan i Wibergs Præste-
 historie. Om Døttrene er intet bekendt; i Odense
 Kirkebøger findes mærkeligt nok ingen Person af
 Navnet Basballe anført som død i 1757.

Adolph Casper Merch nævnes 1743 som Barber
 i Nykøbing (Se Chr. Villads Christensen: Nykjøbing
 paa Mors S. 152—53).

Vile.

Udvendig paa Vaabehuset:

T T M T

Ø G

1795.

Ovenstaaende Bogstaver kan næppe betyde andet
 end *Thomas Thomsen* og *Maren Thomsen*, Østergaard.
 De har formodentlig været Ejere af Vile Kirke paa den
 Tid. (Se under Aasted Nr. 4).

Fur.

1.

Paa Lysekronen:

Hans Kongl. Mayt^s Hof Muur-Mester og velbestalter Fendrik ved Brandtordenen Hans Ollufsen samt hans k: Hustru Bodel Andersdaatter haver foræret denne Lyse Crone til Fuur Kircke i lyland saa som hun er fød paa Fuurland og Døbt og Christnet i Fuur Kircke Guds Huuss til Sirat og Aere og Paarørende til et stedsevarende Efterminde. Anno 1703.

Ovennævnte *Bodil Andersdatter* skal have været af Familien Ferk, der har en Del Efterkommere paa Øen.

2.

Paa to Stolestader i Kirken:

1645 KHDA

Indskriften kan læses „Karen Hans Datter A. . . . .“; men ingen ved iøvrigt nogetsomhelst om dens Oprindelse.

3.

Paa en oval Stentavle i Korrundingen bag Alteret:

Corona Justitiæ.

Cineres hic quiescunt viri pl: venerabilis et clarissimi mag: *Petri Schevii*, qvi olim Johannis Höpneri Hafniensis studiorum et peregrinationis moderator cum perlustrasset celebriores Germaniæ et Galliæ academias, et cum doctissimis familiaritatem inisset, rector scholæ Callingburgensis per triennium fuit. Tandem vocatur ad functionem ecclesiasticam hujus loci; cui ubi ultra quatuor lustra fidelissime præfuisset, inter mortales esse desiit anno 1695. 16 ian: ætat 65. Ejus memoriæ hoc monumentum *Dorothea Sidenburg* uxor superstes et liberi p: c:

(Retfærdigheds Krans! Her hviler Støvet af den særdeles hæderlige og berømmelige Mand, Magister Peter Schive, som efter at han forud som Hovmester for Johannes Høpner [Høpfner?] fra København under dennes Studium og Udenlandsrejse havde besøgt de mere berømte Universiteter i Tyskland og Frankrig og indgaaet fortroligt Venskab med de lærdeste Mænd, i tre Aar var Rektor ved Skolen i Kallundborg. Endelig blev han kaldet til Præsteembedet paa dette Sted, hvor han, efter i tyve Aar med største Troskab at have røgtet sit Embede, døde d. 16. Jan. 1695 i sit Alders 65 Aar. Til hans Minde satte hans efterladte Enke, Dorothea Sidenburg, og hans Børn dette Monument.)

Peter Lauritsen Schive, f. c. 1630, blev ifølge Wibergs Præstehistorie kaldet til Fur ¹⁶/₄ 1673. *Dorothea Clausdatter Sidenburg* var, før hun blev gift med Schive, Enke efter Formanden i Embedet Mogens Carstensen. Med Schive havde hun 3 Sønner og 1 Datter.

R. H. Kruse skriver i sin „Beskrivelse over Øen Fuur“, Aarhus 1874 S. 32: „Til liden Ære for daværende Sognepræst Fischer (forflyttet 1853) og Kirkeværgerne blev dette i Sten udhugne Mindesmærke efter en hæderlig Mand, da Begravelsen, som før var i Taarnrummet, for nogle Aar siden blev nedbrudt, hen-slængt paa Kirkegaarden og er nu borte, i Stedet for at det med liden Ulejlighed og ligesaa liden Bekostning baade kunde og burde have været indmuret i Taarnhvælvingen eller paa et andet passende Sted i Kirken.“ Hvorledes Stenen senere er kommen til Veje, er mig ukendt.

Forsvundne Indskrifter.

Af Indskrifter fra Harre Herred, som nu er forsvundne, men hvorom haves skriftlig Underretning, findes følgende:

1) Paa Messehagelen i *Aasted* Kirke skal ifølge Pontoppidans „Danske Atlas“ (1768) have staaet Ritmester Hans Ravens og Fru Edel Schaarups Navne og Aarstallet 1714, paa hvilken Tid de ejede Kirken.

2) V. S. Skeel skriver i sin førnævnte Bog om Familien Skeel, at Anders Skeel til Hegnet blev begravet i *Tøndering* Kirke, „hvor der i Muren findes et Epitaphium af Sandsten, forestillende ham og Hustruer, udhuggede i Legemsstørrelse, ligesom der ogsaa i Altergulvet ligger en skøn Liigsten med Positurer og Vaaben*) over Graven. I Aaret 1647 bekostede Anders Skeels Efterkommere en ny Ligsten.“ Hvis dette ikke beror paa en Misforstaaelse, maa der jo have været hele 3 Mindesmærker om samme Familie; men med det nævnte „Epitaphium af Sandsten“ i Muren maa menes den der værende store Ligsten, hvorpaa jo netop er de 3 legemsstore udhuggede Portrætter.

3) Paa „Danske Atlas“s Tid (altsaa 1768) har der været et Epitafium i *Nautrup* Kirke over Sognepræsten Thomas Braad († 1690), hvis Kiste stod i en Begravelse nedenfor Alteret. Det maa have været dette Epitafium, som R. H. Kruse (se „Saml. til jydsk Hist. og Topogr.“ III. S.) beskriver som „et Maleri, forestillende Pastor Braad og Hustru i Knæstykke og Legemsstørrelse, og som hængte i Choret's nordre Side, indfattet i sort Ramme.“ Dette Maleri blev nedtaget ved en Reparation af Kirken i Begyndelsen af forrige Aarhundrede og „henslængt paa Kirkegaarden iblandt Muurbrokker og Snavs“ — et talende Vidnesbyrd om Tidens Vandalisme.

4) Ifølge nævnte Kruse har der (1871) ligget en lille Gravsten paa Kirkegaarden i Nautrup, hvorpaa var udhugget en Mand, der holdt en Krone over en mindre kvindelig Figur, og herunder Indskriften: „See her,

---

*) Disse Ord er citerede efter „Danske Atlas“.

hvor Jesu Brud sin Æreskrone nyder, for hun holdt Striden ud, O see, O see, hun frydes.“ Denne Sten var lagt over en lille Datter af Præsten Andreas Knie, der døde 1748.

5) Paa samme Kirkegaard laa der i Begyndelsen af forrige Aarhundrede 2 Gravtræer over Præsten Jacob Danæus's († 1789) to Hustruer, begge Døttre af Købmand Knakkegaard i Thisted.

6) Paa Altertavlen i *Fur* Kirke stod, før den blev overmalet i 1829: „Gud til Ære, Guds Tempel til Ziir, haver denne Kirkes Velædle Højærværdige og Højlærde Patron, Doctor Hector Gotfried Masius, Theologus og Publ. Professor paa det kongelige Universitet i Kjøbenhavn, denne Altertavles og Prædikestols Renovation bekostet 1702.“

(Om Professor Masius se Kruses Beskrivelse af *Fur* S. 32 og „Dansk Minerva“ Juli 1816“).

En ordentlig Lining.

Jeppé Aakjær.

En smuk Dag i Slet — 10. Juli 1645 — „to Stunder før Middag“, gik Præsten i Vroue, *Oluf Knudsen*, ud af Gaardsledet i sin Præstegaard, tilsyneladende i den bedste Harmoni med Tilværelsen. Han pampred godt af Sted med en Tejne i den ene Haand og en Dunk i den anden; hans Maal var Engen bag ved Gaarden, hvor han vilde bringe sine Sletfolk „noget de kunde læske dem paa.“ — Men nu vil jeg lade Præsten selv føre Ordet gennem den veltalende Klage, som han fem Dage efter afleverede til Herredsfogden for Fjends Herred, *Mads Hansen* i Daugbjærg. Jeg bibeholder dog kun for enkelte Ords Vedkommende den Tids græsselige Stavemaade. Hr. Oluf Knudsen fortæller da som følger: „Kom jeg først til mine Rivere; fra dem gik jeg og vilde gaa østerpaa til „en anden Eng Schyfft“, hvor mine Karle gik og „slog Hiø“, og derimellem maatte jeg over Chr. Jensens Engskifte, hvor han gik og „røuff“ og „tou“ Piger hos hannem, som var Johanne Andersdatter og Woldborrig Jacobsdatter, og ønskede jeg dem: Guds Fred! Saa forlod fornævnte Chr. Jensen dem og gik hastligt til mig med „en Ryffue“ i sin Haand, tilspurgte mig trodseligen og sagde: „Hvad vil I mig! I spurgte saa

igaa om mig i Bededags-Prædiken; og hvad var det for en Prædiken, I gjorde?“ Svarede jeg og sagde: „Jeg spurgte ikke om Eder, og hvad jeg prædikede, kan jeg forsvare, hvilket I ikke hørte.“ Svarede han til mig: „Din Skjælm (schellumb) prædikede om mig og skjældte paa mig, som jeg haver spurgt; du haver altid én at skjælde paa i din Prædiken; derfor skal du nu faa „en Liffuld Dieffuell!“ — Løftede saa sin Rive op med begge sine Hænder og slog til mig (som havde en Kurv i højre Arm og en Kande med Øl i den venstre Haand), i stor Grumhed med fuld Slag over mit Hoved og Hals, saa jeg faldt ned til Jorden. Og der jeg laa paa Jorden, slog han anden Gang til mig med sin Rive, og slog den paa mig i to Stykker; saa satte han sig paa mig og slog mig med sine knyttede Næver i Hovedet, „Øyen“ og Ansigt; et Saar slog han mig i mit Hoved i Haarskellet over mit højre [Øje]. Mit højre Øje stødte han, „att det bleff blødig røede“ omkring Øjet, rødt, blaåt og gult, saa at Øjelaaget var stort og „ressen“; mit Ansigt slog han, at det var ophovnet, i mit Haar „røchte“ mig haardeligen og rykte saare meget af, sled og tarsk mig i sine Næver, til Mads Jensen og Jens Madsen, som laa og hvilte dem i Engskiftet vestenfor, kom og med Magt tog hannem af mig, saa det var næppelig, at Mads Jensen kunde holde hannem fra mig, og i fornævnte Jens Madsens, Mads Jensens saavel som i tvende fornævnte Pigers, mine egne Folks og andre Godtfolks deres Paahør, som samme Tid paa Engen vare, truede mig mange Gange, som jeg havde været en Svinehyrde, og agted ikke, at jeg var hans Sjølehyrde og sagde: „Din Skjælm, din Hundsfot, din Æder, der farer Djævelen af med dig, din Øretuder!“ og mange flere Skjælds- og Ukvemsord han havde, hvortil jeg svarede: „Du Skjælm selv! Jeg skal bede til min Gud

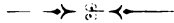
i Himmelen, han skal betale, om andre ikke vil, det som jeg i Dag af dig, min Æreskjænder, uskyldig lider.“ Dertil svarede han spotteligen: „Saa bed i Dødens og Djævelens Navn!“ og sagde: „Jeg skal lære din Skjælm at prædike. Jeg kan bede i min Askegrav*)!“ Bespottede dermed Gud i Himmelen og den Helligaands Embede, Gud mig betroet haver, truede, undsagde mig haardelig; og som jeg vilde gaa hjem, og han fornam, jeg gik alene, løb han hastig sonderpaa til sin Vogn; der Mads Jensen og Jens Madsen saa det, raabte de til mig og sagde: „Kom tilbage og bliv her! Se, hvor han løber! Han skal ikke gjøre Eder mere Skade, mens I er her hos os“. Løb saa til sin Vogn og hentede, som vi tykte, sin Kniv. Og maatte saa begive mig tilbage igjen til dem og forblive der noget lidet. — Der jeg kom hjem, lod jeg efternævnte fire Mænd mine Grander Mads Christensen, Peder Jensen, Anders Jepsen og Søren Jensen se, hvordan han havde handlet med mig uskyldeligen, og hvad Saar og Skade han havde slagen mig. Det er mit sandfærdige Klagemaal over Chr. Jensen i *Sjørup*“. — „Dattum Wrouffue Præstegaard 15. Juli 1645.“

Se den Slags kunde jo ikke gaa ustraffet hen heller i disse Tider; ind i Aaret 1646 faldt Dommen, som lød paa, at da Chr. Jensen „gevaltig“ havde overfaldet og „slemmeligen slagen“ sin retmæssige Sjælesørger, saa han „næppeligen er kommen fra ham med Livet, havde Gud almægtigste“ ikke hjulpet ham ud af Chr. Jensens haarde Klør, saa bør den Sjørup Bonde derfor staa aabenbar Skrifte i Vroue Kirke samt bøde 40 Sletdaler til Viborg latinske Skole, deraf 20 at betale til St. Hans 1646, Resten Aaret

---

*) Et Hul i Frammerset foran Gruen, hvor man endnu i min Barndom forrettede sin Nodtørf.

efter. Denne besynderlige Gave har kunnet følges
gjennem Viborg Latinskoles Regnskaber helt ned til
vore Dage. Saalænge stod altsaa Strimerne af de Hug,
der vanked paa den ulykkelige Præsteryg, hin Sol-
skinsdag 1645.

Da Daugbjærg brændte.

Jeppé Aakjær.

En mærkelig By er Daugbjærg; ligefra Oldtiden har den haft sit eget Præg med sine rygende Kalkovne, det gamle knudrede Egekrat mod Nord og den tungt opstigende, lyngklædte „Dojs“ mod Syd. Der er faa Landsbyer i Danmark om overhovedet nogen, der har saa mange Naturmærkværdigheder som Daugbjærg. Se hen over disse kuplede Høje bag „æ Graw“; det ser ud som Oprodnings af et Kæmpesvin, men er lutter udbaarne Slakker fra Aarhundreders Myreflid omkring Kalkgruberne. Her aabner en Vældkilde sin klare Mund ved Foden af en Kalkbakke og bobler Tønder af Vand fra sig som den selvfølgerligste Sag af Verden; her slaar en Bæk sig i Jorden som en Staalorm, bliver komplet borte og kommer først op til Overfladen langt nede i Dalen med Kalkens friske Kulde i sig midt i Sommerdagen. Drikkevand, som det faaes i Daugbjærg, er der næppe Mage til. Og hvor vil man i vor lyngforraaste Tid finde et Udsigtspunkt, der i Højhed og Vidde maaler sig med det sagnomspundne Daugbjærgdaas! Og saa de gamle Kalkgruber, som nu faar Lov til at styrte sammen én for én. Adskillige af disse Æventyrslotte under Jorden, som jeg i min Barndom betraadte med Svimmel og Hjertebanken, er nu knap nok an-

tydede ved en Sænkning i Jordlaget. Det er Synd, at noget saa besynderligt for bestandig udslettes. Jeg har set Kulgruber i Skotland, mærkelige Bjærghuler og Drypstensgrotter i den øvrige Verden; Kalkgruberne i Daugbjærg kunde i al deres Beskedenhed godt optage Konkurrencen; men nu er de vist alle borte paa én nær. Men den Tid kunde let komme, da én eneste af disse Kalkgruber — tilgængelig for Publikum — gennem Turiststrømmens Guld kunde indbringe mere end alle de nedlagte tilsammen gennem Tiderne.

Men Daugbjærg har aldrig rigtig forstaaet at aagre med sit Pund. Den bliver i Fortiden altid omtalt som en fattig By. I en Mandtalsliste fra 1705 hedder det saaledes: „Her er ingen, som kan væve Dynevaar, Linned eller Vadmæl, langt mindre det som mere er. Men de Husfolk, som her findes, har intet at nære sig med uden deres Spinderok om Vinteren og Avlingsarbejde for Bønderne om Sommeren. Inderster er en Del Piger, som for Mangel af Brødkorn ej kan faa Tjeneste om Vinteren, og en stor Del Betlere, som enten gaar eller lader sig føre omkring for deres Ophold at søge, *hvilket ikke en ringe Del af Gaardfolkenes egne Børn nødes til at gjøre for Forældrenes Armods Skyld*“.

I Aarhundreder laa Daugbjærg med Fred bag sine Bakker, men saa en Nat fløj Rædslen over Dalen paa Ildvinger. Byen brændte, saa kun et Par Gaarde skaanedes. Det kom aldrig for en Dag, hvorledes Ilden var opstaaet; det var jo en Tid „med møj skidt Folk.“ Hævnbrande var ikke sjældne. „Kjeltringerne“, der florerede stærkt i disse Egne, besørgede alt til Faget henhørende. Taxten for at afbrænde en Bondegaard holdtes hos dem i 10 Rdl., for en Herregaard var det 30. — Menneskene glemmer hurtigt. Nu er der kun sparsomme Erindringer om denne Brand. En ældre

Kone i Daugbjerg vidste dog at fortælle mig *saa* meget: Det var Natten til Skjærtorsdag, 1791; Folk var gaaet i Seng, da Ilden kom op i Kjærgaard. Saa brændte omtrent en halv Snes Gaarde; men Stavnsbjærgmandens Gaard, der den Gang laa blandt de andre, brændte ikke; ham vilde Vorherre skaane, fordi han var saa from. „Æ Graw“ laa dengang ved „æ Tuen“, det vil sige der hvor Koldkilden nu sprudler op i Dalen nord for Landevejen, der i de Dage gik over Sejbæk og Vedhoved til Viborg. To Væverpiger sad oppe ved deres Arbejde, opdagede Ilden og gjorde Anskrig, saa ingen Sovende omkom i Branden. Men den, som vil have fuld Besked om det passerede, han maa ty til Fjends Herreds gamle fedtede Justitsprotokol for disse Aar, og fol. 26—29 finder man da følgende:

„Tirsdagen den 3^{die} May 1791^{ve} Blev Retten paa Fiends og Nørliung Herreders Tingstæd sadt og betient paa sædvanlig Stæd udi Wiborg af den forordnede Dommer og Skriver: Raadmand og Herredsfoged Jens Bering i Overværelse af efterskrevne Stokkemænd, navnlig: Christian Rafn, Knud Veilhuus, Niels Sørensen, Niels Michelsen, Peder Meelgaard, Lauritz Knudsen, Peiter Madsen og Jens Nielsen Snedker alle af Wiborg. Hvor da passerede saaledes som efterfølger.

*

*

*

For Retten fremstillede sig med Ærbødighed og Vedmodighed Dauberg Byes Gaardmænd som tilkiendegav at deres i Dauberg Bye tilforn beboede Gaarder *Hr. Khre. Schinkel til Hald* alleene tilhørende ved en ulykkelig Ildebrand Natten imellem d. 20 og 21 Aprilis sidst aldeles og uden at nogen af Bygningerne kom dem til Gavn og Gode blev lagt i Aske.

Jens Pedersen Kiergaard staaende for Hk: efter Matriculen 3 tdr. 1 skp. 1 fr fremstoed da først og beklagede sig, at han havde misted alle sine Gaards

Bygninger, nemlig 11 Fag Stue Huus, 17 Fag Lade eller Stald Huus, 14 Fag Forhuus i alt 42 Fag Huus, hvoraf slet indtet af Branden blev skaanet, og da Branden hos ham opkom uden hans Skyld eller Brøde og uden at han dertil veedste nogen antændende Aarsag, saa fortærede Branden af hans Gaards Besætning 6 stq Fæe Kreaturer, samt 49 stq Faar og Lam og det meeste og beste af hans Indboe samt Vogne og alle Gaards Reedskaber, saa han derover med sig og sine er sadt i en ynkværdig Forfatning. Og saameget meere da alt det Korn han skulle have haft baade til Vaaer Sæd, samt Føde for sig og sine, indtil Korn igien bliver indbierget, altsammen blev et Offer for Ilden, saa han maae være nød til at søge sin Næste paa Haanden om et kiærligt Biedrag til Hielp i hans Trang og Elændighed overeensstemmende med de kongl. Befalinger.

Dernæst fremstoed Gaardmand *Niels Pedersen Kiergaard* skyldende af Hkorn 3 tdr. 1 skp. 1 f. som forklarede at hans i Fæste hafte Gaards Bygninger 11^{ve} Fag Stuehuus 12 Fag Ladehuus 6 Fag Stald og Fæehus, altsammen indtil Grunden blev af Ilden fortæred. Kræaturer og Besetning fik han reedet men eendeel af Gaards og Auels Reedskaberne blev ogsaa aldeeles opbrændt, saa han bliver nød til at søge den Hielp som de kongelige Anordninger tillader ham og saameget meere da hans hafte Velsignelse af Aede og Sædekorn aldeeles opbrændte, ja endog alt det Foder som skulle have været til Hæsternes og Kreaturerne Føde.

Atter fremstillede sig *Wistid Jensen* staaende for Hkorn 4 tdr. 7 skp. 1 fr. 2¹/₄ alb. der ligeledes beklagede at alle hans i Fæste hafte Gaards Bygninger et Stuehuus 15 Fag 1 Lade 12 Fag 1 Dito 7 Fag, 1 Fæehuus 10 Fag i alt 44 Fag Huus aldeeles i Grunden ovenmelte Tiid Natten imellem den 20 og 21 April opbrændte, saa maatte han og beklage, at hans Indboe

og udvendige Gaards og Aulings Reedskaber for det meeste blev opbrændt saavel som ogsaa alt det Korn af alle Slags, han skulle have haft til Sæd og Sommer Føde for sig og sine, aldeles blev opbrændt saa slet indtet blev reedet eller af Gaarden blev tilovers ham til nogen Nytte, hvorfor han som sadt i en særdeeles trængende Forfatning behøvede sin Næstes medlidende Understøttelse.

Endnu fremstod *Jens Pedersen Degn* [i „æ Graw’“] skyldende af Hartkorn 6 tdr. 4 skp. 1 f. 1 alb: som beklagede sig, at han af forbemelte opkomne Ildebrand hafte midstet sin Gaards gandske Bygninger 16 Fag Stuehuus 22 Fag Ladehuus og 13 Fag Stald og Fæhuus og et Indsider Huus paa Gaardens Grund 6 Fag i alt 57 Fag Huus, som aldeles i Grunden og uden at noget blev levnet opbrændte, men Besætningen i Gaarden blev bierget. Da derimod hans Indboe paa noget lidet nær saavel som hans Arbejds Reedskaber og alt Seeetøi af Ilden blev fortæret saa mistede han og af Rug, Byg, Haure og Malt ganske viist 51 Tdr tilligemæed alt det Foeder og Skafte Korn som var aflagt til Besætningens Føde. Denne Mand maatte defore beklage sin haarde Skiæbne og søge den Hielp som Medlidenhed vil rekke ham.

Videre fremkom *Jens Jensen Troelsen* Gaardmand staaende for Hkorn 4 tdr. 6 sk. 2 f. 2 alb., som ogsaa veedmodig tilkiendegav, at hans for faae Aar siden af nye af ham selv opbygte Gaards Bygninger, Stuehuus 14 Fag, Ladehuus 16 Fag, Stald og Høehuus 12 Fag, Fæe og Faarehuus 11 Fag, Insider Huus paa Gaardens Grund 6 Fag i alt 59 Fag Huus ved forbemeldte opkomne ulykkelige Ildebrand indtil Syldsteenene blev afbrændt, alle levende Kreaturer i Gaarden bleve reedede, men endeel af Indboe og Gaards samt Auls Reedskaber blev ligeledes opbrændt, ja alt det Korn, han for sig

og Familie 7 Personer, samt til fornøden Sæde Korn hafte oplagt blev med Skafte Korn og Straae Foeder tilligemed Bygningerne opbrændt, saa han behøver og høyligen trænger til den Hielp, som Kongen aller-naadigst har tilladt ham at søge.

Dernæst fremstillede sig Gaardmand *Peder Michelsen*, staaende i Matriculen for Hkorn 3 — 2 — 3 — $\frac{1}{2}$ alb, som ligeleedes med Sorg og Bedrøvelse gav tilkiende, at hans i Fæste hafte Gaards Bygninger 11 Fag Stuehuus 9 Fag Ladehuus, 11 Fag Stald og Pæehuus i alt 31 Fag, indbemeldte Tid af opkomne Ildebrand ulykkelig opbrændte. Gaardens Besætning af levende Kreaturer bleve Biergede, men af hans Indboe og Gaards Reedskaber blev en stor Deel aldeeles forbrændt, saa mistede han og 29 tdr torsken Korn, samt alt det Skafte Korn Hoe og Foeder, som han hafte rigelig i Behold til sine Kreaturers Føde, han var altsaa sadt i en høysttrængende Forfatning og var nød til om understyttende Hielp at søge sin Næste paa Haanden.

Videre fremkom *Jens Sørensen Thougard* Gaardmand af bem^{te} Dauberg, som ligeledes anmeldte, at han ved den i Dauberg Bye Natten imellem d. 20 og 21 April sidst, hafte mistet sin i Fæste hafte Gaards alle Bygninger, hvoraf ikke det minste fra Branden blev reedet, Gaarden staaer for Hartkorn 5 tdr og $\frac{1}{4}$ alb. og dens Bygninger for Branden vare 14 Fag Stuehuus 12 Fag Fæe og Stald Huus, 13 Fag Ladehuus tilsamen 39 Fag som alt i Grunden afbrændte, Gaardens Besætning af Bæster og Kreaturer bleve reedede, men eendeel af Indboe og Gaardsreedskeer samt 35 tdr paa Loftet oplagt Korn tilligemed Skafte Korn og Straae Foeder blev brændt og øde. Hans Nød og Trang gjør det ham derfor uundgaaeligt at søge Medlidendes Hielp efter den ham og slige trængende givne kongl. Tilladelse.

Atter fremstillede sig Gaardmand *Jep Jensen*, som ligeledes tilkiendegav at han ved forbemeldte opkomne ulykkelige Ildebrand havde midstet 8te Fag Lade og Vognhuus, Gaardens øvrige Bygninger bleve bevarede, men hans Vogne og Auels Reedskaber som just vare indsadte i dets afbrændte Lade saavel som ogsaa eendeel Skafte Korn og Straae Foeder, samt nogle Faarhøveder blev øde og opbrændt, saa han trænger til den Hielp som hans medlidende Næste vil rekke ham, hans Gaard er ansadt i Matriculen for 4 — 5 — 3 — $\frac{1}{2}$ alb. Hartkorn.

Endnu fremstillede sig Gaardmand *Peder Christensen*, hvis Gaard staaer for Hartkorn 6 tdr 4 skp og 1 alb. Han anmeldte i Ildebranden i Dauberg Natten imellem den 20de og 21 April at have mistet sin Gaards Lade af 12 Fag, samt det deri værende Skafte Korn, Langhalm og Straae Foeder af alle Slags, samt 4re tdr Sæde Byg, hvilket alt han i denne for Byen indtrufne store Nød og Ædlændighed maae savne.

Endvidere fremstod Gaardmand *Knud Jensen* af bemeldte Dauberg, hvis Gaard staaer for Hkorn 4 tdr 7 skp $1\frac{1}{4}$ alb. og anmeldte, at han ved en ulykkelig Ildebrand i Dauberg *Natten til sidste Skiærtorsdag* havde mistet sin Lade bestaaende af 14 Fag med alt det Skafte Korn og Straae Foeder, samt Vogne og Gaards Reedskaber som deri var indsadte og desforuden et Indsider Huus paa Gaardens Grund af 4 Fag, hvilke Tab og hvilke Huuse-Opbyggelse vil blive ham betydelig byrdefuld og aftvinge, han om Hiælp at søge medlidende paa Haanden.

Endnu fremstod Dauberg Byes Smed Huusmand *Friderich Christensen* af bemelte Dauberg Bye, han anmeldte at den uheldige Ildebrand for ham havde opbrændt 9 Fag Stuehuus og 7 Fag Udhuus i alt 16 Fag Huus, hvoraf slet indtet kom ham tilgode, saa opbrændte ogsaa ald hans gandske Indboe, samt saa

meget af Smede Reedskaberne som kunde opbrænde, Blæse Belgene udtagen, som han med stoer Farc udreev af Ildens Strubbe, saa hans lidte betydelige Skade og Ædlændighed gjør ham trængende til den Understøttelse, Medlidenhed vil rekke ham. Denne sidste Deponent Friderich Smed tilkiendegav tillige for Huusmand *Michel Jespersen* at denne i tilmelte Ildebrand hafte misted sin ganske Bolig bestaaende af 10 Fag der i Grunden aldeles opbrændte.

Derefter fremtraadte Huusmand *Ole Sørensen*, hvis Huus 8te Fag ogsaa i tilmelte Ildebrand opbrændte tilligemed det meeste og beste af hans Indboe, saa han nu paa sin Alderdom maa savne Livets Fornødenheder, saa han maae søge den, der ikke vil glemme at gjøre got.

Endelig fremstillede sig ogsaa Huusmand *Søren Jensen Thougard*, hvis til Beboelse hafte Huus 6 Fag ligeledes ganske til Grunden blev en Aske Haab, samt det meest af hans og Hustrues Klæder og Indboe tilligemed 2de Biestader 3 Td^r Rug og 3 Td^r Byg, in Summa han forlod næsten Ilden nøgen og fik indtet til overs, og saaledes har baade han og mange fleere Huusmænd og Gaardmænd i Byen prøvet Ildens gruesomme Ødelæggelse, midstet deres Huus og Hiem og deres Eyende, som de i deres Ansigts Sveed i mange Aar har forhvervet sig, og til Beviis om at alle disse ædlendige som nu med rigtig Fordrag har deponeret om deres lidte store Tab og Skade ikke har frembragt eller sagt andet end den reene Sandhed, fremstillede sig som Vidner om alt de deponerede Gaardmand *Wistid Christensen* Gaardmand *Laust Nielsen*, Boels Mand *Jens Michelsen*, Huusmand *Peder Bach* alle af Dauberg Bye, for dem oplæste Dommeren Lovens Eed af Lovbogen, dens Vigtighed dennem betydet med Formaning til eenhver især at vogte sig for Mecneed og at sige deres Sandhed, hvad de veed til Oplysning

om denne ulykkelige Ildsvaade at forklare, hvilket de alle lovede, og derpaa aflagde enhver for sig deres Eed med opholdende Fingre efter Lovens Forskrift.

Derefter lod Retten af Protocollen oplæse alt det, som under dette Brand Thingsvidne i Dag er passeret, og tilstod da alle 4re Vid: under deres aflagte dyre Ed, at de sig anmeldte Gaardmænd og Husmænd paa deres Gaards og Huuses Bygninger hafte lidt den store og betydelige Skade, som enhver især om sin paa deres Bygninger lidte Brand Skade hafte anmeldt og forklaret, hvilket endnu viiser sig selv, da Byen nu kun er en Aske Haab. De Angivelser, som om brændte Kreaturer af dem, som har lidt Skaden, er frembragt, vedste de ogsaa med fuldkommen Viished at være rigtig, men den Skade som Deponenterne ellers hver for sig haver meldt at have lidt paa deres Indboe, torsken og utorsken Korn, derom kunde Vidnerne ingen bestemt Forklaring give, men saameget flyder naturlig af denne uformodentlig Ildebrand, at enhvers lidte Skade og Tab maac være saare stor og betydelig, ja maaskee støre end de lidende selv kan bestemme, og vil det blive disse skadelidende en stor og plat Umuelighed selv at opreyse sig af deres Ædlendighed eller komme paa Foede meere, dersom hans Maytt: [ikke] allernaadigst vil eftergive dem de kongl. Skatter paa nogle Aar, indtil saalænge de igien kan blive opreyste af Støvet, og dersom medlidende Christene ikke vil rekke dem den Hjælp, som deres Nød og Ædlændighed raaber om. Vidnerne forklarede paa Dommerens Tilspørgende, at de selv som Mænd i Byen og Øye Vidner vare tilstede ved Branden, som indtraf Natten imellem den 20. og 21. Aprilis sidst, men ingen af dem kunde forklare, hvad der først hafte været Ildebrandens Aarsag, ikke heller har de, som har lidt Skaden i Branden, fadtet nogen Midstanke eller Formodning mod nogen som Aarsag eller Skyld i Ulykken, *som først efter*

Miednat hos Gaardmand Jens Pedersen Kiergaard saaes begyndt og saa hastig udsprede sig, at alt det afbrændte inden nogle Timmer var lagt i Aske, meget bevirket af den stærke Vind, som bar lige paa Byen fra bemeldte Jens Kiergaards Gaard, som lod i Enden af Byen, ligesom alle Bygninger ogsaa vare desstoed meere fængefærdig, da en langvarig Tørke hafde fortøret alting; meere og anden Forklaring veedste Vidnerne ikke i denne Sag at opgive, men hvad de har sagt veedstaar de under deres aflagte Eed.

Og da ingen efter Rettens Paaraab meldte sig, der havde disse Vid: videre at tilspørge, blev de alle fra Retten dimitteret.

Forvalter Christensen [Hald] begiærede alt det under dette Brand Thingsvidne i Dag passerede beskrevet og i Duplo udfærdiget hvortil han leverede det stemplede Papir. Hvilket Retten bevilgede.“

Branden omfattede saaledes: 8 hele Gaarde, 2 Lader, 5 Huse, ialt: 15 Brandlidte. Og da der jo ikke var nogen Brandforsikring for den Slags Ejendomme i disse Tider, er det sikkert bleven følt haardt af de ramte. Gaardene spredte sig nu fra hinanden over Markerne; en enkelt, Klausens, fløj i Forskrækkelsen saa højt tilvejs, at den endnu syner over de andre som en Kok paa en Lademønning.

Fra Amtsraadenes første Dage.

Af N. Olesen-Husted.

Ved Kommunalloven af 13. August 1841 aabnedes der Landbefolkningen Lejlighed til gennem Sogneforstanderskab og Amtsraad at deltage mere i det offentlige Liv, end der hidtil havde været den beskaaret. Fra denne Tid skal her fortælles en lille Tildragelse, som vel i nogen Maade viser Spændingen mellem den gamle Tid, Embedsmandsstyrets, og den nye, Folkestyrets Tid.

I Viborg Amtsraad kom der kun til at sidde én Bonde, Gaardejer Christen Balling af Øxenvad, Dølby Sogn i Salling, en stor, kraftig, fremtalende Mand, vel begavet, men næppe en Mand med stor Oplysning eller Dannelse, vel kendt i Salling og omliggende Egne som en dygtig Hestehandler.

Amtsraadets Formand, Amtmand, Kammerherre, Baron de Bretton. var en meget fin og myndig, undertiden noget sær og konfus Embedsmand, der næppe saa med venlige Øjne paa de mere folkelige Elementer, han nu skulde arbejde sammen med. De øvrige Medlemmer af Raadet var nogle Godsejere, et Par Provster og en Fabrikant.

Blandt de kommunale Sager, som det nye Amtsraad kom til at arbejde stærkt med i de første Aar, var Vej-

væsenet. Bedre Veje anlægges, der bygges Broer, hvor der før kun var Vadesteder, eller gamle Broer ombygges.

Den 6. Juli 1842 blev det i Amdsraadsmødet bestemt at forsøge Stenkisterne og Broerne paa Vejen fra Kær-gaardsholm til Vium Mølle i Salling opført af Kampesten, Mursten og Egetræ, saa vidt muligt i denne Sommer. De tre Amdsraadsmedlemmer i Salling: Provst Møller, Breum, Proprietær Grønbæk, Eskær, og Gaardejer Chr. Balling samt Amtmanden skulde efterse Broerne og muligt akkordere med Lodsejerne om Iståndsættelsen eller Nybygningerne.

De fire Mænd undersøgte saa Forholdene og bestemte, at der skulde bygges fire nye Broer, deraf en ved Vium Mølle, som ejedes af forhenværende Stænderdeputerede Søren Haraldsen Refsgaard, og en ved Balling Overmølle, som ejedes af Gaardejer Lauge Lund. Det lykkedes ikke at gøre Akkord med disse om Broarbejdet, og dette blev derfor udbudt til Licitation.

Efter denne blev ved næst paafølgende Amdsraads-møde Arbejdet overdraget til Gaardejerne Bertel Nørgaard af Krejbjerg, Mehlsen Mehlsen af Otting og Lauge Lund, som alle tre var Teglværksejere.

Saa vidt om Sagens Forhistorie. Broarbejdet blev fuldført i det følgende Par Aar, og man hører intet til, at der er Ugler i Mosen.

Men den 28. August 1845 kundgør Chr. Balling i *Viborg Samler*, at det har behaget Amtmanden med et Flertal af Amdsraadets Medlemmer at ekskludere ham af Raadet, og at han ved alle lovlige Midler vil søge Oprensning for den Tort, han har lidt.

Hvad laa der da bag dette? Der var fra forskellige Mænd i Salling indsendt Klager over Chr. Balling til Amdsraadet i Anledning af Broarbejderne, og disse Klager havde været til Behandling i et Amdsraadsmøde den 27. August.

Der klagedes over, at Chr. Balling udenfor Amtsraadet generede sine Jævnlige ved en anmassende Myndighed, at han havde været hemmelig Medentreprenør for Broarbejderne ved Vium- og Ballingovermølle Broerne, hvoraf den første $\frac{1}{2}$ Aar efter dens Opførelse var styrtet ned, at han, uagtet han var Interessent i Arbejdet, dog paa Amtets Vegne havde synet Broerne, samt at der ikke var benyttet Cement, men Jord, ved Opførelsen af Broen ved Balling Overmølle. Den originale Kontrakt mellem Entreprenørerne havde man faaet fat i. Den blev fremlagt i Modet og udviste, at Chr. Balling skulde levere Cementen til Broerne.

Den famøse Kontrakt blev forevist Chr. Balling. Han vedkendte sig den og indrømmede, at han havde faaet Betaling for Cementen og sammen med de andre Entreprenører delt Udbyttet ved Entreprisen, men han mente iøvrigt ikke at have begaaet noget utilbørligt eller lovstridigt.

Meningen inden for en Del af Amtsraadet var imidlertid en anden, og han blev adspurgt, om han vilde udtræde af Raadet straks, eller han ønskede, at der skulde voteres om Sagen. Han valgte det sidste og fjærnede sig under de følgende Forhandlinger.

To af Amtsraadets Medlemmer, Proprietær Jensen, Lundgaard, og Fabrikant M. P. Bruun, Brunshaab, mente ikke, at Chr. Ballings Udtrædelse af Raadet var nødvendig. Vel maatte hans Adfærd misbilliges, men den var dog ikke af saa graverende Art, at man behøvede at gribe til et saa radikalt Middel. Særlig Bruun fremkom med en Del Udtalelser til Undskyldning for Chr. Balling.

Men Raadets Flertal var ubønhørligt. Det var, mente man, stridende mod den Tillid, hvorpaa hele Raadets Stilling var bygget, at et Medlem af Raadet var Entreprenør for de offentlige Arbejder, Raadet foranstaltede, og der

var saa meget mere Anledning for Chr. Balling til at holde sig tilbage, som Tilsynet med Broerne til Dels var overdraget ham. Hans Udtrædelse af Raadet var nødvendig.

Flertalsafgørelsen blev betydet Chr. Balling, og Amtmanden opfordrede ham til at erklære, om han vilde bøje sig for Raadets Beslutning, eller han ønskede Sagen indanket for Kancelliet. Han valgte det sidste og underskrev Protokollen sammen med de øvrige Medlemmer, skønt han udtalte, at en Del af det, som var skrevet, ikke stemmede med Sandheden. Han synes at have tabt Hovedet ved den ublide Medfart!

Saa snart han var kommen uden for de haarde Herrers Synskreds, vandt han dog sit Mod og sin Frejdighed tilbage og begyndte at pønse paa Modstand.

Først indrykker han den før nævnte Kundgørelse i „Samleren“, og dernæst søger han juridisk Hjælp. Han gaar til den bekendte Frihedsmand og Stænderdeputerede, Landsoverretsprokurator C. M. Jespersen af Viborg, og denne udarbejder en længere Fremstilling af Sagen og en Klage over Amtsraadets Adfærd, som bliver indsendt til Kancelliet for at modvirke Amtsraadets Fremstilling af Sagen.

De væsentligste Punkter i Skrivelsen var følgende:

Chr. Balling havde ikke, som paastaet i Klagerne og indført i Amtets Protokol ved Mødet, paataget sig eller haft Opsynet med hele Broarbejdet. Han havde blot sammen med Proprietær Grønbech, Eskær, synet Murstenene, og han kunde i den Henseende fremlægge Erklæring fra Grønbech.

Han hævdede derfor, at hans Deltagelse i Broentreprisen havde været fuldkommen berettiget, saa meget mere, som han først indtraadte i Interessentskabet, efter at Kontrakten med de andre Entreprenører var sluttet.

Har han muligt begaaet en Fejl, mener han, den er saa ringe, at den vel kan undskyldes ham, den simple Bonde, der var fuldstændig ukendt med offentlige Hverv. Man burde i det højeste paa en passende Maade have oplyst ham om, at han begik en Fejl ved sin Handlemaade.

Til Slutning indstiller han til Kancelliet, at Amtsradsmajoritetens Beslutning om hans Udtrædelse kuldastes, at den faar en Irettesættelse for sin Adfærd, og at han faar udleveret de indkomne Klager enten i Original eller i fuldstændig Afskrift, for at han kan drage Vedkommende til Ansvar ved Domstolene for de Usandheder, Klagerne indholdt, særlig den, at han skulde have anvendt Jord i Stedet for Cement til Broerne.

Den sidste Fordring bliver Hovedpunktet i Sagen i den følgende Tid.

Chr. Ballings Fremstilling blev, antagelig fra Kancelliet, sendt til Amtsrådets Erklæring og behandledes i Oktobermødet 1845. Men forinden var der til Raadet kommen en Skrivelse, som forværrede Chr. Ballings Sag i betydelig Grad. En af Entreprenørerne, Gaardejer Bertel Nørgaard af Krejbjerg, meddelte, at Chr. Balling, inden Approbationen af Tilbudet paa Broarbejdet var given, var indtraadt som Medinteressent. Efter at denne Oplysning var given, fandt alle Raadets Medlemmer, at Chr. Ballings Paastand om dette Punkt var meget uheldig.

Minoriteten, Bruun og Jensen, maatte efter dette indrømme, at de nu saa Chr. Ballings Færd i et mere ufordelagtigt Lys end før, men dog ikke saa sig beføjede til at forandre deres Votum, før Sagen var nøjere undersøgt.

Med Hensyn til, om Chr. Balling havde faaet overdraget hele Opsynet med Broerne, var der Uklarhed, og Protokollen udviste intet derom.

Hans Undskyldning, at han var en simpel Bonde, vilde Majoriteten ikke godkende. De Fordringer, Amdsraadet havde stillet til ham, var ikke større, end at han nemt kunde opfylde dem, og desuden forment Raadet, at han var en Mand med ualmindelig gode Naturgaver og god Oplysning.

De modtagne Klager forment man burde udleveres i Afskrift uden Navne til Chr. Balling, og med Majoritetens fornyede Klager og Minoritetens Undskyldninger gaar hans Skrivelse paany til Kancelliet.

Dommen kom fra Kancelliet i Skrivelse af 25. Oktober. Amdsraadets Eksklusion af Chr. Balling godkendes, og Klagerne kunde ikke udleveres ham, hverken i Original eller i fuldstændig Afskrift.

Saa ansøger Chr. Balling Amtet om at faa Klagerne udleveret uden Navne, og han støttes deri af Amdsraadets Medlemmer med Undtagelse af Formanden, der udtaler, at han som Øvrighedsperson maa holde paa, at Kancelliet i sin Skrivelse af 25. Oktober absolut har nægtet Chr. Balling at faa nogen som helst Afskrift med eller uden Navne. Ansøgningen gaar med Amtmandens og de øvrige Medlemmers afvigende Meninger paaført til Kancelliet, og i Skrivelse af 3. Maj 1846 tilkendes det Amdsraadet, at det ansøgte ikke kan bevilges.

Dermed var Sagen paa dette Punkt tilspidset saa meget som muligt, og for Lægfolk kunde denne Afgørelse kun tage sig ud som en stor Uretfærdighed mod Chr. Balling. Den fik da ogsaa straks et Eftersmæk, som vakte meget betydelig Opsigt i Amtet og ud over dettes Grænser.

Da det Møde, hvori Kancelliets Svar blev kundgjort, omtrent var sluttet, fremlagde Fabrikant Bruun Andragende om at maatte udtræde af Amdsraadet, hvorpaa han forlod Lokalet.

Det har sikkert været et meget ubehageligt Øjeblik for Amtsrådet, især for dets Formand. At der var Kvalm med en Bonde, kunde man tage med overlegen Ro, men at M. P. Bruun, denne dannede Mand, for Tiden Stænderdeputeret, senere Medlem af de erfarne Mænds Raad og af den grundlovgivende Rigsdag, og endnu senere i mange Aar Landstingets Formand, en Mand, der allerede paa nærværende Tidspunkt nød alles Agtelse og Tillid, at han fandt Sagen saa alvorlig, at han vilde demonstrere mod Raadet og Kancelliet ved at nedlægge sit Mandat, det virkede pinligt paa Raadet. Man mærker ligesom dets nedtrykte Stemning gennem Ordene, hvormed Protokollen slutter:

„Dette Andragende besluttede Raadet ikke at mod-sætte sig, eftersom man ikke finder det stemmende med Funktionens Væsen, at et Medlem mod hans udtrykkelige Ønske og Vilje skal vedblive i Funktion.“

Ogsaa paa Befolkningen i Amtet virkede Tildragelsen stærkt. *Viborg Samler* skriver bl. a. den 18. Maj:

„Vi bringer i Dag en Efterretning, som vil vække Beklagelse hos alle i Amtet og hos hver retsindig Mand, nemlig, at Hr. Fabrikant Bruun til Brunshaab har ved det i disse Dage stedfundne Amtsrådsmøde udmeldt sig som Medlem af Amtsrådet. De Grunde, som har foranlediget Hr. Bruun til dette Skridt, kender vi ikke, men — vi tør vist haabe, at Hr. Bruun vil udtale sig offentlig i saa Henseende. — Hr. Bruun anses almindelig for hørende til Amtsrådets mest intelligente Medlemmer, ligesom hans retsindige Karakter borger for, at det rette og sande i ham altid har sin Forsvarer uden Hensyn til Personen.“

Bruun meddeler nu Grunden til sin Udtrædelse. Han er misfornøjet med, at Kancelliet, trods Amtsrådets Indstilling, nægter Klageskrivelsernes Udlevering til Chr. Balling, og han er misfornøjet med Amtsrådet, fordi

det bøjer sig for Kancelliet og ikke vil følge ham i hans paa Mødet fremsatte Forslag om at henvende sig direkte til Kongen om Sagen.

Nu hvilede Sagen nogle Maaneder Sommeren 1846. Dog skal fra denne Tid nævnes en lille Episode, som viser Chr. Ballings Forbitrelse mod Klagerne, særlig Bertel Nørgaard, som jo ved sin Skrivelse til Amtet havde forværret Sagen for ham.

Den 24. Juli holdt *Salling landøkonomiske Forening* Dyrskue paa Vium Hede. Inde i et Telt sad Chr. Balling sammen med nogle af sine Venner, og de havde faaet en Del at drikke. Der blev af Chr. Balling talt haarde Ord mod B. Nørgaard, og da det mærkedes, at denne var i Nærheden af Teltet, rejste Chr. Balling sig op og udslyngede Skældsord mod ham, kaldte ham en Tyveknægt, en Rakkerfugl og en Kjæltring, som fortjente, at man slog ham ned, hvis han kom ind i Teltet.

Udtrykkene blev berettede til B. Nørgaard, og var Chr. Balling en haard Hals, saa var B. Nørgaard det ikke mindre. Han lod sig ikke noget byde og stævnedes øjeblikkelig Chr. Balling for Salling Herredsting, at han der kunde gøre Regnskab for sine Ord. Han indgik paa at tilbagekalde, hvad han havde sagt, og maatte lade Tilbagekaldelsen indrykke i *Viborg Samler*.

Om Efteraaret 1846 kommer Sagen offentlig frem paany. Da bringes den af Landoverretsprokurator Jespersen for det stedlige Folkeraad: Den nørrejydske Stænderforsamling,

At en Sag af den Beskaffenhed kommer frem i Stænderforsamling, er aldeles enestaaende. Men Sagen drejede sig ikke længere alene om, hvorvidt en enkelt Mand havde baaret sig galt ad eller ikke. Den drejede sig nu i første Linje om, hvorvidt Myndighederne ved at nægte en Borger de nødvendige Midler til at værne sin Ære havde begaaet et Misgreb, en Uretfærdighed,

eller ikke. Og burde ikke Folkets Talsmænd være paa Vagt over for Sligt, hjælpe den enkelte Borger til sin Ret over for Regeringen? Derom kunde der i de jyske Stænder næppe være Tvivl. At Flertallet tillige havde Lyst til at komme Regeringen og dens Administration til Livs og gærne greb en Lejlighed til at give den „en Næse“, derom kan der heller næppe være Tvivl.

Den 4. November 1846 førte Jespersen Sagen frem i Stændersalen. Efter at have gennemgaaet den i sine Hovedpunkter og særlig rettet Angrebet paa Kancelliets Nægtelse af at udlevere Klageskrivelserne til Chr. Balling, sluttede han med at hævde, at der var sket denne Uret og anbefalede Nedsættelse af en Komité til Sagens Undersøgelse.

Hadde A. S. Ørsted endnu i denne Samling været kongelig Kommissarius, Regeringens Talsmand, kunde man vel have ventet et meget skarpt Svar fra den Kant, men han havde vejet Pladsen, og i hans Sted fungerede Dr. jur. Bang. Denne tog meget rolig paa Sagen. Vel forsvarede han til en vis Grad Kancelliets Handlemaade, men finder det dog rimeligt, at der bliver nedsat en Komité.

Fabrikant Bruun og Proprietær Jensen, som begge er Deputerede, fremlægger deres Stilling til Sagen i Henhold til deres Minoritetsvotum, men den Mand, som vækker mest Liv i Sagen, er Deputeret P. Lydersen af Hvidbjerg Holmgaard i Salling. Han faar Ordet efter Bruun, og sjælden er vel hans Snurrighed traadt mere frem end i Begyndelsen af hans Tale ved denne Lejlighed. Man høre et Brudstykke:

„— — — Sandheden har ofte sine Modstandere, og de er ikke faa. Der har næsten i alle Tidsaldere været Folk, som har forsvaret en uretfærdig Sag. Man er ofte gaaet saa vidt, at man har haanet Uskyldigheden, udlet Dyden og hyldet dens skrækkelige Fjende, Lasten. —

Jeg vil ikke dermed sige, at det af Proponenten oplæste Andragende er Usandhed altsammen, thi meget af det maa vel være sandt, men jeg vil med aabent Hjærte og efter de Lokalkundskaber, jeg har til Sagens Faktum, bidrage mit til at oplyse den fuldstændig. Jeg vil forklare alt, hvorledes det er tilgaaet, og jeg vil saa lade Forsamlingen dømme, hvad der er Ret og hvad ikke. Jeg skal ikke vige fra Sandheden, hverken til højre eller venstre Side; jeg skal oprigtig fortælle det, saaledes som jeg hisset for min Dommer, der staar højere baade end Overret og Højesteret, vil forsvare det.“ — — —

Efter at have fortalt, at han havde været hos Amtmanden for at formaa denne til at lade hans (P. Lydersens) Klage over Chr. Balling tilstille denne, men hvorledes han ved Amtmandens Grunde havde ladet sig overbevise om det urigtige i Udleveringen, bereder han sig til omstændelig at fortælle hele Sagens Historie og vil begynde dermed ved at oplæse sin egen Klage.

Men dette bliver Forsamlingens Præsident, Højesteretsassessor P. D. Bruun, Broder til Fabrikant Bruun, for meget af det gode. Han gør den ærede Taler opmærksom paa, at her kun er Tale om Udleveringen af Klagerne til Chr. Balling, ikke om disses Indhold.

At stoppe P. Lydersen er imidlertid ingen let Sag, og der føres saa en Tid en komisk Samtale mellem ham og Præsidenten. Flere blander sig i Striden, nogle for, andre imod Lydersen. Han faar omsider Lov til at fortsætte, men skal begrænse sig saa meget som muligt.

Begrænsningens Kunst er imidlertid ikke P. Lydersen given. Gang paa Gang gaar han paa Sideveje, og Præsidenten maa stoppe ham. Den Forestilling, som derved bliver given Forsamlingen, er vel den mest komiske i dens til daglig saa værdige og alvorlige Tilværelse.

Forøvrigt føres der et længere Ordskifte mellem Jespersen og Bang om Amtsraadets og Kancelliets Optræden i Sagen, og en Del andre Medlemmer tager Ordet for at misbillige Kancelliets Nægtelse af Klagernes Udlevering. Med alle Stemmer blev det vedtaget, at der skulde nedsættes en Komité til at undersøge Sagen. Den kom til at bestaa af 3 Medlemmer, som vist alle var imod Kancelliets Optræden.

Komitéen indstillede den 28. November 1846:

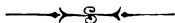
„At Forsamlingen i en allerunderdanigst Petition ansøger Hans Majestæt om, at Chr. Balling til sin Retsnydelse maa erholde udleveret den eller de Klager, der over ham er fremkomne i Viborg Amtsraads Møde den 27. August 1845, og som af dette og det kongelige Kancelli er ham nægtet, for saa vidt der i disse fremsættes den Anke mod ham, at han havde paataget sig at levere Cement til dermed at opmure Broerne ved Vium- og Balling Overmølle, men at han havde ladet dem opsætte med Jord.“

Af Mangel paa Tid blev Indstillingen ikke behandlet i Forsamlingen, men der er ikke Tvivl om, at den vilde være bleven vedtagen, om ikke helt saa dog omtrent enstemmig, og Petition være bleven indgiven. I næste og sidste, den korte Samling 1848, var Tankerne vendt mod større Ting, og der blev ikke Tid til og Interesser for mere private Affærer, saa Stænderforsamlingen slap Sagen. Sin Mening havde den jo ogsaa tydelig nok givet til Kende under Forhandlingerne og gennem Komitébetænkningen. Om Kancelliet havde været lydhørt for Stemmerne fra Forsamlingen, er en anden Sag. Enevældens Embedsstand var ikke altid særlig villig til at lyste Folkerepræsentanternes Fløjte.

Der forlyder ikke noget om, at Chr. Balling fik Lejlighed til at rense sig for den omtalte Beskyldning. Helt tilfredsstillende for ham blev Sagens Forløb altsaa

ikke. Han maatte gaa ud af Sagen som en delvis mærket Mand, afskaaren Lejlighed til at drage sine Anklagere til Ansvar for deres ærerørige Beskyldning. Selv om Brodden var taget noget af den ved en Yttring af P. Lydersen i Stændersalen om, at det beroede paa en Fejltagelse fra Klagernes Side med Hensyn til Beskyldningen om Anvendelse af Jord i Stedet for Cement, saa kan det dog næppe nægtes, at Chr. Balling skulde haft Ret til at faa Klagerne draget til Ansvar.

Og unødig haardhændet synes man jo ogsaa, der fra først af fra Amtmandens og Amdsraadsmajoritetens Side blev taget paa Sagen. Vel var det urigtigt, at Chr. Balling baade var Entreprenør og i nogen Maade Tilsynsmand ved Broarbejdet, men det blev aldrig bevist, at han havde benyttet sin Stilling til at berige sig paa Amtets Bekostning, saa en Udtalelse om det formodentlig upassende i hans dobbelte Stilling vilde fra Amdsraadets Side været tilstrækkelig. Mærkeligt nok: Bretton, som i denne Sag havde været saa haard en Dommer, falder nogle Aar efter for den samme Beskyldning: Benyttelsen af sin offentlige Stilling til at tilvende sig private Fordele.

En værre Præst.

Af Jeppe Aakjær.

Den, der kommer med Landevejen fra Viborg ad Skive til og et Par Mil fra førstnævnte By er naact til Nybro Kro, har to Veje at vælge imellem. Drejer han tilvenstre, føres han i en temmelig lige Linje hen over vidtstrakte Hedesletter, der først omkring Jordbromølle afbrydes af en grøn Dalsænkning; drejer han derimod tilhøjre langs Hjarbækbugten, vil Vejen — gennem Byerne Kvols og Borup — snegle sig hen over et stort opdyrket Bakkeland, der hist og her skyder stejle Banker ud i Fjorden.

Her, i den inderste Krog af den Sænkning, som to saadanne Banker lader imellem sig, ligger *Dalsgaard Præstegaard*.

Nu gjør Stedet et næsten idyllisk Indtryk, som det ligger der med grønne Skrænter og en stor skyggefuld Have ud mod den blanke Fjordvig, og kun faa aner, at netop denne venlige Plet engang i Fortiden var Skuepladsen for Scener af en saa oprivende Art, som dem vi vil søge at fremstille i den efterfølgende Skildring.

Peiter Lorenz Jenson Nørholm, der er vor Skildrings Hovedfigur, var født 1690 i Gjødvad, Aarhus Stift, hvor hans Fader, Jens Nørholm, var Sognepræst.

Tidligere trykt i Jydsk Historie og Topografi for 1899.

Om hans tidligere Liv, før han i 1725 kaldedes til Præst for Taarup og Kvols Menigheder, ved vi intet; men des rigere flyder Kilderne til hans Historie i de Aar, han huserede i Dalsgaard Præstegaard.

Allerede to Aar efter hans Indsættelse — altsaa 1727 — finder vi ham flittigt omtalt i Fjends og Nørlyng Herreders Justitsprotol. Her staar han anklaget for en Sommeraften i dette Aar voldelig at have ranet et Faar fra et Par Fruentimmer i Klosterhusene i Borup.

Mette Mikkelsdatter, der hin Aften sad til Præstens, forklarer, at som hun sad og spiste i Køkkenet, kom Nørholm ud og sagde til Tjenestedrengen, Niels Christensen:

„Nu skal du gaa med mig neder til Elle Bøg og jeg vil tage et af hendis Faar, for hvis hun er mig skyldig eller de Arbejdsdage, hun er mig skyldig“. — Derpaa var de begge gaaet ud af Døren. Hvorhen vidste Mette ikke.

Men samme Nat kom Elle og hendes Datter Birgitte og bad saa mindelig om Lov til at ligge hos Mette; de turde ikke være hjemme af Frygt for Præsten, der havde pryglet Elle Bøg, saa hun fremviste en stor blaa Plet paa højre Arm. En Søndag kort efter gik Mette med Birgitte op til Præsten, formodentlig for at faa Sagen bilagt i Mindelighed. Da Præsten saa Birgitte, raabte han, hvad det blev til med de 8 Arbejdsdage, hun og Moderen skyldte ham? — Jo, sagde Birgitte, dem skulde han nok faa, „fordi jeg haver suoren derpaa“. — Naa jaja, naar Sagen stod saaledes, saa maatte de gjerne tage deres Faar igjen. — Nej, saa banded Birgitte, det vilde de hverken eje eller ha', naar hun alligevel (!) skulde gjøre de 8 Dages Arbejde. — Efter at Birgitte havde givet dette Stykke Fruentimmerlogik til Bedste, synes Forhandlingerne foreløbig at være blevne afbrudte, og mere vidste Mette ej at fortælle.

Dernæst fremstod Anders Skjoldgaard og berettede, at han bemeldte Dags Aften havde staaet udenfor sit Hus, da Præsten og Drengen var gaede forbi. „Hvad er du ikke i Seng endnu?“ havde Præsten sagt, mens han fortsatte sin Vej.

Nu var Anders gaaet ind, men i den stille Sommernat havde han hørt de to banke paa hos Elle Bøgs, og en Stund efter saa han dem i Mørke trække af med et Faar, mens de to Kvinder „brugte Munden ved deres Hus“. Da havde han hørt Præsten vende sig om og raabe: „Din Carnalic, du var værd at jeg skulde lade dig sætte i Tyvehullet!“ en Replik, som man synes let kunde ha' faaet tilbagevirkende Kraft i et Øjeblik, da den talende selv slæbte af med anden Mands Ejendom.

Dernæst traadte Peder Skræder i Romlund og Chr. Jespersen i Fiskbæk ind for Skranken og forklarede, at Onsdag efter Pinse-Helligdagene var de „af Fanøe paa Overgaard paa Velb. Hr. Obriste Fris'es Vegne“ sendte over til ærværdige Hr. Peiter i Dalsgaard Præstegaard for at faa Klarhed i denne mystiske Sag; de var da gaaet ned til Elle Bøg, og ogsaa til dem havde hun beklaget sig stærkt over Præstens Overgreb og tilsidst forevist dem det omstridte Faars Øren, som Præsten hin Aften havde skaaret af og slængt til hende — vi aner ikke i hvilken Hensigt, med mindre det skulde være et Slags Kvitteringsbevis for rigtig Modtagelse. Desuden foreviste hun ogsaa dem „en stor blaa Plet paa hendes højre Arm imellem Albue og Axel, som hun berettede, at Præsten have slaget, og skuffet hende hel hendes Vey, samme Aften Præsten tog Faaret.“ Fra Elle gik de to Beskikkelses Mænd tilbage til Præstegaarden og fandt her „samme liusegroe Faar, som Øren nylig var afskaaren, og Toved [ɔ: Ulden] var af, staaende i Tyre bag Præstens Lade“. Da de

nu spurgte Præsten, hvorfor han havde taget Faaret fra de to Kvinder, svarede han, at han havde taget det i „Underpant“ for sit Tilgodehavende. Da svarede ham den ene af de to Mænd: „Fader Lille, da haver I forseet Eder deri. I maatte Eder ikke selv tage til Rette“. Men dette Ord var just et af de sværeste for Nørholm at nemme. Han svarede da studs: „Det skal jeg være dem ansvarlig for!“ hvorpaa han begyndte at parlamentere med Mændene. Blot de gav ham to Mark, sagde han, saa skulde han gjerne overlade dem Faaret; men de to Mænd vilde ingen Penge af med, og da Birgitte Bøg vilde trænge sig ind og mægle i Sagen, blev Præsten ganske desperat og raabte: „Luk Døren til for hende, den Carnalie, og lad hende blive ude!“ Ved en anden Lejlighed lod han falde den Bemærkning om Birgitte, at „hans Stok var for god, ellers skulde han have brugt den“.

Hvilket Udfald Sagen fik ses ikke af den ret defekte Justitsprotokol, men det kan ikke nægtes, at alle Tegn peger energisk i Præstens Disfavør.

Aaret efter er Nørholm igjen paa Krigstien. Den 1. Okt. 1728 er han nemlig indkaldt for Landemodet for „Haardhed“ mod sin anden Hustru, *Ørsløv* [ɔ: Ursula] *Margrethe Lindorff* (død i København 1734). Efter hvad her oplyses, lever disse to Ægtefolk med hinanden værre end Hund og Kat, hvilket Forhold Biskop Trelund i Viborg „først ved sin Mellemland og Formaning i sit Huss og privatim 6. September sidst afvigte havde søgt at faa ændret og styret, siden efter bem. Hustrues skriftlige Anmodning og Rekvisition videre her ved Lande-Modet havde ladet fremkomme for at prøve alle Veje og Mulighed til bemeldte Hr. Peiter, og hans Hustrue at foreene og det forargelige og altfor vidt landkyndige Væsen at styre for Ordenens [ɔ: Standens] videre Beskiæmmelse at forekomme. Hvor da Hr. Peiter

Nørholm tilligemed sin Fader, Hr. Jens Nørholm, Sognepræst i Gjødvad i Aarhus Stift, comparerede, og befandt man da, at Hr. Peiter N. forebragte mange grove Beskyldninger imod sin Hustrue, ej-allene af større Gield og mindre Midler, end han havde efter hendes Ord ventet, da hand i dette Aar i Januario blev viet til hende, men endog af Drukkenskab, Skielden, Banden. hans Midlers Forødelse og anden Uskikkelighed, som hand alt forud for een og anden verdslig Ret havde ladet fremføre, og saavel ved et Tingsvidne af Lysgaard Herreds Ting, af 16. August sidst sluttet og udstedt, hafde søgt at bevise, hvorudi hand fornemmelig hafde forebragt sin Faders, Moders, Broders og Tjenestepiges Ed, som med mange meget grove og formodentlig efter Skønsomhed temmelig partiske, dog over alt meget forargelige og at føre og høre meget uanstændige Paasagn imod Ørslev Margrethe Lindorff. Item et andet Tingsvidne af Fjends Herreds Ting, hvorved een og anden forargelig Banden og Skielden bevises imellem disse Ægtfolk, og særdeles Hr. Peiter Nørholm beskyldes for at have ilde med Hug og Slag mishandlet, forjaget og fra sig ladet bortføre denne sin Hustru. Siden forelæstes dette Forligsforslag, som Biskoppen havde fundet for Sagen billig og for disse Ægtefolk selv gavnlig at lade oprette og forfatte til at bringe dem til fælles og forhaabende Bolig sammen, da hun sig i Viborg og han i Dalsgaard opholder, paa hvilken Biskoppens Projekt Hr. Peiter Nørholms egenhændige dog uefterrettelige og uendelige Svar fandtes tegnet. Hans Hustrue blev for Retten krævet at hidkomme, men formedelst aarsagede Svaghed ikke indfandt sig. Hvor- efter først af Biskoppen, siden af nærværende Prouster samtlige og samlede, Hr. Peiter N. alvorligen blev formanet til at tage sin Hustru til sig og med hende anfange et christeligt Levnet og at skaane sit Embede

fra den Forargelse, sig selv fra den Ruin og Ødelæggelse, som og slig Ægteskabs skjendige Ueenighed inde følger. Blev og foreholdt den Forsælse, at han saa ubetænksom sligt for uvedkommende Retter havde frembragt og til ydermere *Blame* og Beskiemmelse gjort *publique*. Hvorpaa Biskoppen tilligemed Synodo forelagde og paalagde Hr. Peiter N., at han straks skulde tage sin Hustru til sig og uden nogen Forevending hende til sit Hus herfra Byen afhendte og hende som en skikkelig Præstekone underholde og hædre, saasom hendes Alder og førte gode Forhold udkræver, saa og tillade hende den Myndighed i Huus og over Huus-folket, hende som en Ægtehustru og Husmoder kan tilkomme, og det under den Tiltale, Straf og videre Ansvar, som Loven tilsiger. Imod hvilken Forlæggelse Hr. Peiter, endeel med uendelige og uefterrettelige Udflugter, endeel med umulige Conditioner, endeel med Henskydelse til lovlig Medfart at faa Sagen efter de første Tingsvidner afgjort og ordnet, loed sig alleniste forlyde, saa man ingen endelig og vis Forsikring om denne Forargelse at faae ved milde Veye hemmet og styret af hannem kunde erholde.“

Det viste sig saaledes umuligt at bringe Nørholm til Fornuft i det Kapitel, og den herskende Tilstand fortsattes temmelig uforandret. Ursula vendte ihvertfald aldrig tilbage til ham mere.

Anderledes havde han nok ikke — ifølge en senere Udtalelse af hans Biskop — opført sig mod sin første Kone *Anne Jakobsdatter Møller*, der var død 1727. Dog derom savner vi enhver Viden. I „hans tredje Ægteskab med et Fruentimmer [*Dorthea Pedersdatter*, † 1739] af nogle hundred Rigsdalers Formue men skrøbelig Forstand“ (Bispens Udtryk), indtraadte der ingen Forandring til det bedre; thi da hendes Midler var satte overstyr, fik hun det samme Traktement, som

de to foregaaende, og om hans brutale Adfærd mod *Johanne Bornich* — den fjerde og sidste af de uheldige Kvinder, der havde maattet bøde med et Liv i Jammer for at have givet efter for Fristelsen til at bære en Præstekone-Titel —, vil Skildringens Fortsættelse opvise Eksempler nok.

Nu hører vi i fire Aar intet til Nørholms Bedrifter, men i 1732 staar han paany stævnet for Landemodet, denne Gang for en Dag i Dalsgaard Præstegaard at have været grov mod sin Herredsproust, Hr. *Barthling* i Højslev; hvori Grovheden har bestaaet, oplyses ikke nøjere. Det blev en Mulkt paa 2 Rdl. samt Paalæg om snarest at gjøre Rede for Indholdet af Tavlerne, „særdeles Slave-Cassen og Helsingørs Skole“.

Thi vor Præst synes ikke alene at have været uheldig paa Kærlighedsstien og i Forholdet til sine Overordnede, men ogsaa hans Finanser var bestandig i en yderst derangeret Forfatning — ganske vist havde han ogsaa to Enker paa Kaldet. 1735 klager den ene af dem, Mad. Ingeborg, der havde været gift med „sal. Anders Ølbye“, ynkelig over resterende Pension; og heller ikke Mad. Mangor, Enke efter Hr. Niels Haar, har faaet sin Pension udbetalt i de sidste fire Aar. Desuden var selve Præstegaarden pantsat til op over Skorstenene.

Nu gaar der en Række Aar, i hvilke vi ikke hører noget om den Dalsgaard Præst. Da trækker der paa engang en truende Tordenbyge op over hans Hoved, idet „en Quindespersion naefnlig Mette Ivarsdatter af Giødvad“ den 18. Juni 1743 paa Lysgaard og Hids Herreders Ting beskylder ham for at være „hendes Barne-Fader til et for 11 å 12 Aar siden af hende i Løstagtighed aflet Barn, medens hun tiende i hans Brød*)“.

---

*) Fjends Herreds gejstlige Justitsprotokol 1705—1812.

Efter at dette Klagemaal var kommen Biskop Andreas Wøldike for Øre, tilstillede han straks Nørholm hans Suspension, der oplæstes i Dalsgaard Præstegaard for Præstekonen og et Par Husfolk, da Nørholm ikke selv var tilstede.

For at afværge et Nedslag sendte Præsten sin Biskop en Skrivelse, hvori han søger at retfærdiggøre sig bl. a. med følgende Vendinger:

„Jeg fattige fortrengte Præst bliver Dag for Dag af mine Efterstræbere jo mere og mere forfølget, saa jeg næsten maae forgaae, om jeg ikke hafde Gud og min Samvittighed til Vidnesbyrd. Igaar den 18. hujus lod Procurator Hans Rafn fremstille en ond og fast ugudelig Quinde for Lysgaard Herreders Ting under Skin af et Vidne, nafnlig Mette Ivarsdatter af Giødvad, som, uagtet at jeg derfor aldrig var kaldet ved Sgn. Rafns Quæstioner, har tillagt mig saa skammelig og løgnagtig Beskyldning“ — — som det er hans Hensigt „med Lovmaal (sig) at fraligge (!)“.

Med Hensyn til denne „onde og fast ugudelige Quinde“ var Lykken ham ikke bedre, end at han selv, 1731, da hun forlod hans Hus for at rejse til Sjælland, havde udstyret hende med en Anbefalingsskrivelse eller et „Pas“, hvori han skildrer hende som en i enhver Henseende ærbar og kristelig Kvinde, som det er ham en Fornøjelse at anbefale til sine Medmenneskers Bevaagenhed.

Passet lyder som følger:

„Overmeldte Mette Ivarsdatter, som har tient mig meest $2\frac{1}{2}$ Aar, siden hun er hjemkommen fra Kiøbenhavn, og imidlertid forholdet sig ærlig og christelig, saa vidt mig er videndes, benyt værdelig med andre Guds Born i rette Tider det Høyærværdige Alterens Sacramente, var og til Guds Bord nu sidste Skiertorsdag i Taarup Kirke, entledigedes i Villie og Minde af sin

Tieneste til nærværende Fardag og herefter recommenderes alle forekommende paa hendes lovlige Reyse til Kiøbenhavn, hvor hun agter at søge ny Leylighed, eftersom hun har andet nødvendigt ellers at reyse efter, som er en liden Summa, hun efter Beretning til mig skulde der have til Bedste og vilde der indkræve. Forbliver herimod deres Velvilligheders tienstskyldigste Tiener

P. Lorentz [sic!]

P. Loci

Dalsgaard Præstegd. ²⁹/₃ 1751.

Nørholm stevnedes imidlertid til at møde for Prousteretten i Feldingbjerg Kirke 18. Juli 1743; før end Stevningen oplæstes, blev der tre Gange raabt ud i Salen, om Nørholm eller nogen paa hans Vegne var tilstede. Men han havde foretrukket at glimre ved sin Fraværelse. Nu fremsattes den tunge Anklage, som Mette Ivarsdatter havde kastet paa ham. „Og da hans kgl. Maj's. allern. Lovs 2. B. 11 Cap. 13 Art. melder, at hvilken Præst tilægte tager noget Quindfolk, som af anden tilforn besøvet er, eller befindes af have søgt Seng med sin Hustru, førend de i Ægteskab er forenede, skal miste sit Kald efter lovlige Proces, hvilket endvidere ved det udgangne allern. kgl. Rescript af 9. Maj 1738 er vorden skærpet, saa efterdi denne Forseelse, som Hr. P. N. ved en offentlig Ret er bleven angivet at skal have begaaet, er endnu langt grovere og forargeligere, saa han ikke uden største Anstød kan betjene dette hans Embede, før han har lagt en saa beskiemmelig grov Beskyldning fra sig“, saa opfordres han nu kraftigt til at rense sig.

Nørholm synes imidlertid intet at have foretaget sig i den antydede Retning ud over Brevet til sin Bisp. Des ivrigere var Aktor, Prokurator Hans Severin Rafn.

12. Juni 1744 var Prousteretten igjen samlet, denne Gang i Dommerby i Sognefogden Niels Pedersens Hus,

for at tage Stilling til en Stævning, der var indkommet mod „Hr. Peiter Nørholm angaaende nogle Enormiteter“ etc., deriblandt at han uden sine Overordnedes Tilladelse hyppigt var rejst over i Aarhus Stift „til en Gaard i Giødvad Sogn, Keilstrup kaldet — —, som og hvorledes han sig ellers adskillige Tider udi een og anden Maade i Embede, Liv og Levnet meget usømmelig og forargelig skal have skikket og forholdet“.

Paa Grund af Aktors Sygdom udsattes Sagens Behandling til d. 17. Juli, og paa denne Dag mødte da en Hr. Busch for Nørholm. Rafn forlanger, at Nørholm skal møde med Kirkebøgerne. Busch tror ikke, at N. er pligtig til noget saadant, „men faar beroe paa den gamle Maade: hvo, som sigter, bør bevise“.

Med slige Floskler lod Retten sig imidlertid ikke besige, men befalede uden videre N. at give Møde d. 7. August med sine Ministerialbøger. Nørholm foretrækker imidlertid ogsaa denne Gang at sende en anden i sit Sted nemlig sin Tjenestekarl, Chr. Nielsen, som han havde medgivet et Indlæg, hvori der forekommer følgende Passus: „Saa fornøden, som jeg efter deres Velærværdigheds Indkaldelse maatte møde at beklage min Uskyldigheds haarde *Fata* og den uskyldig anklagede Sag, saa ugjærne maa jeg anmelde, at jeg over et Tilfald i mit eene Ben er bleven saa skrøbelig og slet, at jeg personlig ikke kan bivaane Deres Velærværdigheders respective Nærværelse ved Prousteretten i Dag“. Forøvrigt protesterer han mod den Beskyldning, der er bleven rejst imod ham, at han nogensinde har taget „fremmede“ til aabenbar Skrifte; det har han aldrig gjort, siger han, „dette er sandt for Gud og alle sande Christne“. Men desværre: hans Kirke- og Ministerialbøger er blevne borte og „fravendt mig i mit Hus i min Svaghed og Alteration enten ved det Ruptur eller derefter, velædle Sgn. Rafn i sidste Vinter lod sequestrere,

bortføre og auctionere endeel Effekter hos mig, sc. Bøger og Boehave, Klæder og Korn for denne tilføjede endnu udømte Sag“. Han nærer dog endnu det bedste Haab om at skulle rense sig, men forhaster sig forøvrigt ikke.

Imens affattede Rafn, der var bleven voldsom krænket over Præstens Beskyldninger, et nyt Indlæg, der havde baade Næb og Klør; ingen Umage blev sparet for at komme Modparten tillivs, og Nørholm var desværre et altfor taknemmeligt Angrebs-Æmne for en behændig Modstander. Bl. andet tilstillede Rafn Bispen en „Requisition“ angaaende Nørholms Embedsvirksomhed, saavidt den var Bispen bekendt, og spørger ham, „hvorledes Deres Højærværdighed ved de aarlige Visitatser eller andre Tider har befundet bemeldte Hr. P. N. grundet udi sine Prædikener, om de har været indrettede efter de ordinære Tekster, uddragne af Guds aabenbarede Ord og den hellige Kirkes Symbola, forklarede saaledes, at de enfoldige har kunnet forstaa dennem og deraf tage Lærdom, Undervisning, Trøst, Formaning, Straf og Revselse, samt eller saaledes samlede og fremsatte, som Loven og Ritualen og anden derom udgangen allernaadigste Befalinger forordne?“ Samt er han bleven advaret i sit Levnet?

Bispen svarer, at Nørholms Prædiken var sløj, og de unge i hans Menighed „vidste ikke de bare Ord af Luthers liden Cateshismo“, han vil nu slet ikke tale om Ordenes Mening. — Paa det andet Spørgsmaal tjener, at han (Bispen) har advaret ham Gang paa Gang, men uden ringeste Nytte. En saadan Attest maatte nødvendigvis veje tungt i Vægtskaalen. Og selve Indlæggets 30—40 Anklagepunkter var af den Beskaffenhed, at et enkelt kunde have stødt sin Mand fra Stolen. Hans Forgaelser deler sig naturligt i to store Hovedgrupper. Først er der hans Embedsforsømmelser,

der hverken er faa eller smaa. Til en Begyndelse føres der Klage over hans idelige Rejser til Gaarden Keilstrup i Aarhus Stift, hvor han opholdt sig indtil 5 Uger ad Gangen, mens Menigheden har maattet skjøtte sig selv eller have Ulejlighed med at hente andre Præster til at bestride de løbende Forretninger under hans Fraværelse. Naar det hedder, at han som oftest er rejst bort uden sine Foresattes Tilladelse, maa det dog bemærkes, at der er bevaret 4—5 Ansøgninger til Bispen, hvori han beder denne om Permission for nogle Dage, og faar Tilladelsen; noget andet er det, at han langt har overskredet den Tid, hans Bisp har tilladt ham at være borte.

En Onsdag var han kommen til Taarup Kirke til Fasteprædiken og havde sagt til de forsamlede Personer:

„I faar at gaa hjem, siunge en Psalme og læse en Bøn, thi jeg faar ej Stunder at prædike“. Derpaa var han sporenstregs kørt til Keilstrup. I lang Tid har han ikke ladet afsynge andre Salmer end „Kyrie“ og „Alleniste Gud —“ og somme Tider mindre“.

Han har aldrig fra Prækestolen læst „den forordnede nye Bøn“.

Han har lovet en Mand en Brudevielse, men ikke desto mindre er han bleven borte, saa Folkene med den pyntede Brud og det alt sammen har maattet køre hjem igen med uforrettet Sag. „Han havde ikke fornøden alletider at sidde hjemme, bunden som en Hund“, havde han foregivet.

Der herskede ogsaa den største Uorden med Guds-tjenestens Begyndelse; istedetfor at der om Sommeren skulde prædikes Kl. 7 slet, var Præsten først mødt Kl. 10 à 12. Til andre Tider har han ikke sagt Menigheden, naar man overhovedet skulde begynde, saa den ikke sjælden har ventet paa Kirkegaarden 2—3 Timer, tilmed i Vintervejr, før det behagede hans Velærværdighed at indfinde sig.

Der har ogsaa hersket Sjuskeri med de anordnede Bededage, men rent skandaløst er det dog gaaet til i Skriftestolen: Engang var han bleven vred paa Peder Jensen, hvorfor han først havde „truet ham, skieldet og ilde tiltalt ham hjemme i sit eget Hus“, og da han nu kom i Skriftestolen i Taarup Kirke, nægtede Præsten at „antage“ ham, før han havde lovet at tærse for ham, et Løfte han senere har maattet efterkomme. Og Degnen vidner, at han ofte har set Præsten holde de skriftende tilbage og aftale Tjenester med dem, som de skulde gjøre ham til Gengæld, — — „og viste Degnen — — hvor ublue og ubetænksom Hr. P. N. ellers har været i sine Ord og Talemaader, endog da han haver siddet paa saa helligt et Sted, som Skriftestolen bør være“. Han havde saaledes sagt til to Ægtefolk: „Djævelen skal partere jer baade Mand og Kone, som I sidder!“ To andre gamle Folk, Jens Christensen og Hustru, vidner, at Præsten 3. Paaskedag, da de var til Skrifte i Kvols Kirke, tiltalte dem „med saa grove Ord, at de nu blues ved at aabenbare saadan hans Grovhed og Ondskab imod dennem“, blot fordi de havde ladet deres Datters Barn begrave uden Ligprædiken, og „fordi Præsten derved syntes, at de havde fornærmet ham udi hans Indkomst.“ Det skulde de altsaa undgælde for i Skriftestolen, og Præsten havde holdt den gamle Mand der saalænge, at han — efter Degnens Udsagn — i den Tid kunde have skriftet 2—3 Par.

Der ankes ogsaa over, at han tidt imod Forordn. af 13. Jan. 1736 har taget Børn til Alters samme Dag, som de er konfirmerede; men hvad der efter Datidens Opfattelse næsten var værre end alt det øvrige: han har i Kvols Kirke 1734 2. Søndag efter Hellig 3 Konger taget til lønlig Skrifte og Altergang to Personer, „en Karl og en Kvinde af de saakaldede Tartarer, hvilke skal have været i Complot med 13 à 14 af samme

Omløbere, og saasart de havde været til Alters straks derefter igjen begivet sig bort til de andre“. (Derved havde han forbrudt sig imod Loven 2—5—22). „Men allermost lovstridig har han i dette Fald opført sig, da han for nogle Aar siden til aabenbare Skriftemaal i Taarup Kirke haver admitteret 2 ubekjendte og fremmede Omløbere, af hvilke Quinden var frugtsommelig og af Karlen angav sig at være besvangret; thi hverken før eller siden har de været der udi Sognene, men er blevne sete at omgaa og tigge“. Saasart de var blevne skriftede „formedelst Synd mod det sjette Bud“, var de spørløst strøgne deres Kaas.

Hvad Nørholms Prækener angaar, da vidner Degnen Chr. Sørensen, at de er „slette og uden Samling“ og ingen til Opbyggelse, og Th. Michelsen, Forpagteren paa Taarupgaard og „hans Kiereste“, der nu i 8 Aar har hørt paa Hr. Peiter, siger, at hans Prækener ikke har været til Glæde for nogen Moders Sjæl, da de bestod af „noget selvgjort og fingeret Snak“. Og at dømme efter et af Hr. Peiters efterladte Aandfostre, en Præken*), hvormed han har diverteret sin Bisp under en Visitats 1741, har hans Menighedslemmer Ret. For dette Arbejde — grufuldt ved sin med uendelige Skrifthenvisninger udspækkede Snørkelstil — er noget af det aandløseste og kjedsommeligste, der kan bydes et Menneske.

Efter at vi nu har set Menighedens Opfattelse af Præsten, falder det næsten komisk, naar Nørholm paa Kirke-Inspektoratets Forespørgsel om Tilstandene i hans Menigheder 1735 giver nedenstaaende Svar, som vi lader følge med hans egen Ortografi:

„Thaarup og Kvols Sogner:

Disse Meenigheder ved icke bedre end det Aandelige Lius, Ved Hvilchet Gud Har bereed dennem salighed;

---

*) Arkivet i Viborg, Pakken om Fjends Herred. (Bispearkivet).

sees gierne her, om Mueligt er, med i det Hellige for at blive en anden tiid Herlige hos Gud i det ævige, Lovet være Gud og vor Herris Jesu Christi Fader, som har aabenbaret os sin saliggjørendis Naade“.

Men vi gaar videre med Nørholms Synderegister:

Han har for Skik at bruge Skjældsord mod sine Sognebørn fra selve Prækestolen; den Behandling fik Niels Fisker i Kvols, fordi han en Søndag under Prækenen var kommet til at hoste, mens Præsten troede, han havde let af ham. Han hævde fra Prækestolen tilraabt Michel Dalsgaard: „I skal bie, jeg vil tale med eder om eders Husholdning, dog ikke under dette Tække“. — Andre, deriblandt Degnen, har hørt ham larme og skjænde paa Poul Jensen og sige, at det var hans Skyld, „at han fik ingen Brasen“.

Stik imod Forordningen har han forlangt for sine Ligprækener af nogle én Daler af samme to og sagt i sine Ligtaler, at Hesten trak, som den fik Havre til! Ja, han har endog taget 3—4 Daler og endnu været ufornojet. Byder man ham mindre, end han forlanger, nægter han rent ud at tale ved Graven. Da Kirsten Jensdatter skulde have sin Mand i Jorden, bød hun Præsten en Sletdaler; „forlidt, lille Kirsten“, sagde Præsten. De kom da overens om, at hun yderligere skulde gjøre ham en Dags Arbejde.

Ligeledes trodser han Kongens Lov ved at forlange Penge af de fattige for at konfirmere deres Børn. Af en stakkels Tjenestepige tager han endog hele tre Sletdaler, og naar hun kommer til Præstegaarden for at blive hørt i sine Lektier, maa hun undertiden en hel Dag igjennem staa i Præstens Lade og tærsk. Han nægter at tage Hans Jensens Søn til Konfirmation, før Faderen har givet ham en Hane med Løfte om mere, skønt netop denne Dreng var en af de flinkeste til at

læse. Niels Sørensen havde maattet laane en Rdl, af sin „Madfader“ for overhovedet at blive konfirmeret. Det vilde Præsten have af ham, sagde han, „da han ingen Forældre havde, der kunde gjøre ham nogen Tjeneste“.

En Daler og en Hane synes at have været den Pris, hvori han holdt sine Konfirmationer. En fattig Pige, Kirsten Jensdatter, maa op med en Sletdaler — som hun tager af Lonnen — plus en Høne og to Snese Æg; en anden Pige giver en „Sletdaler, som hun maatte laane hos fremmede, siden hun var fattig“, desuden to Høns og en Snes Æg.

„Dette er nu“, slutter Rafn denne Del af sit Indlæg, „om Hr. P. N.' Forhold udi hans Embede, og hvor skjødesløs, uordentlig, lovstridig og uforsvarlig han derudinden haver teed sig og handlet“.

Er dette den Dalsgaard Præsts Udseende om Søn- og Helligdagene, da er det Ansigt, han optræder med paa de almindelige Hverdage, endnu grimmere.

Saaledes viser han sig ofte drukken baade hjemme i Præstegaarden og ude i Marken, endog saa han slingrer, og det har aldeles ikke forandret sig til det bedre, siden han suspenderedes fra Embedet. I saa Henseende foreligger der utallige Vidnesbyrd især fra Tjenestefolkene. Han er i sin Tale hengiven til „let-sindigen og ublueligen at sværge og bande“. Og det er ikke Smaatrumfer, han excellerer i, men han anmoder ved enhver Lejlighed Djævlen om at støde ham snart her snart der hen. Her en lille Blomsterkost af hans hyppigst forekommende „Eder og Bander“; „Gud lad Djævlen støde min Sjæl i Helvede; Djævlen skal støde min Hals itu; Djævlen støde mig nederst i Helvede; Djævlen brække min Hals; gid jeg bliver en Djævel!“ — Han ønsker, at Jorden maa aabnes, og han fare levende ned i Helvede: at han maa æde Døden

og Djævlen i sig det første han annammer den Herre Jesu Legeme og Blod, „og dog brød han det Løfte, han havde givet under saa grusom en Ed“; en anden har set ham slaa sig for sit Bryst og sige: „Gid Sathan siunke mig ned i Helvede“. — Hans Yndlingsed var og blev dog: „Djævlen skal partere dig“; med denne Ed plejede han at ryge i sine Sognebørn, naar han kom i Klammeri med dem, og det gjorde han hyppigt. Thi selvfølgelig var en saa urolig Herre ogsaa en slet Nabo; og Bysens Mænd vidste sig næppe sikre paa Liv og Lemmer, især da, naar han „havde en Humle i Øret“, og det havde han ofte.

Slemt gik det ud over Christen Teils, der havde understaaet sig i at tage én af Præstens Køer i Hus, „hvilken Præsten vilde igjentage med Magt, men gelingede ikke“ —; da Chr. Teils derefter tog Vidnet og Chr. Søegaard med sig og gik i Præstegaarden til Præsten for at tilbyde ham Koen imod Skadens Betaling, kom Præsten ud med et stort Glas Brændevin i den ene og et stort Stykke Træ i den anden Haand og sagde: „Dette Brændevin skal I tvende Mænd have“, pegende ad *dem* med Glasset, „men du, Christen Teils, skal have af denne“, pegende ad *ham* med Træet, — „det Djævelen skal partere dig!“ „Derpaa gav Præsten, P. Nørholm, Chr. Teils en stor Haab Hug af Træet uforskyldt, og imidlertid han saaledes slog, bandede han tilligemed“.

Ved en anden Lejlighed gik det ud over et Par Fiskere, Søren Jensen og Poul Larsen af Knudby. De stod i al Skikkelighed nede ved Fjorden og var ifærd med at skubbe deres Baad ud, da Præsten kom til og spurgte, „naar de vilde komme til hannem med hans Land-Heldt?“ Hvadfor Heldt? spurgte Søren Jensen; han vidste ikke, at nogen havde Heldt tilgode hos dem. „De Heldt jeg skal have og plejer at faae“. Snart

udartede Forhandlingerne til et højrosted Skjænderi, under hvilket Søren Jensen hævdede som sin Opfattelse, at „de kunde give ham Heldt om de vilde, og han [Præsten] havde ingen Ret at fordre dem“. Men nu eksploderede Præsten i Raseri, bandede stygt og raabte: „Du næsvise Hunsfott, Djævelen skal partere dig!“ og i det samme slog han ham i Næse og Mund, saa tre Tænder gik ind, „derpaa undkom Deponenten ud fra Præsten paa Skibet“.

Ogsaa med sin Nabo, Chr. Sørensen, laa han nu og da i Spektakel. En Tid før Valborgs Dag var et Par af Chr. S.' „Bæster“ gaede over paa Præstens Grønagre. Præstens Folk forsøgte at tage dem i Hus, men det mislykkedes. Nogle Dage efter, da Chr. S. kom over i Præstegaarden, fôr Præsten i ham med de Ord, at han havde at hegne sin Toft! Hvortil Chr. S. bemærkede, at det ikke var Hegnstid; vilde han have hegnet, maatte han selv gøre det. „Derpaa Præsten svarede: Hvad siger din Hund? Djævelen skal partere din Hyrdeknægt! Jeg skal tage en Pistol og brække din Hals“, men Chr. S. løb sin Vej og undgik derved videre Overlast. Nogen Tid efter løb et Par af Præstens „Høfder“ i Chr. Sørensens Korn, „dem han tog i Huus, hvor Præsten kom til ham i Deponentens egen Gaard med en Egekiep i hans Haand, bandede og skiældede ham ud, for han tog hans Høfder i Huus og sagde, han skulde skaffe ham dem ud igjen, det Deponenten og gjorde, da Præsten stod og slog paa Bagploven, at Kjæppen gik i Stykker, og var færdig at slaa paa Deponenten, brugte en uforskammet Mund med Skjelden og Banden og Trusel og sagde, han skulde engang skyde ham som en Hund“.

Ogsaa Anders Nielsen Bodder fra Giødvad havde han en Vinterdag, 1742, overfaldet i Præstegaarden med Hug og Slag, Skjældsord og Trudsler. De var

dog komme overens i Mindelighed, efter at Præsten havde givet Anders tilstrækkeligt Brændevin samt et Træ i Skoven.

Vanskeligere faldt det ham at formilde sin Morbroder, Fischer paa Østerkeilstrup, imod hvem han ogsaa havde tilladt sig Ukvemsord. Præsten hævdede dog, at det var Anders Nielsen Bodders Skyld, idet han (Anders) viste Præsten ulovlig Medfart i Ord og Gjærning, „hvorudi det kom mig for, at Guds Aand og de guddommelige Raad ikke havde Magt med ham i mine Tanker, og at han vilde sige: jeg har en Husbond! at jeg da maaske, men mig nu uafvidende, kan have sagt: Du i din Ondskab er en Skielm, og den Husbonde, der har Magt med dig, er det samme ligesaa!“ Men nu var ulykkeligvis Anders' Husbond ingen anden end Nørholms Morbror Fischer. Den gamle lod sig dog senere forsonse.

Faa er hans Ondsindehed dog sikkert gaaet saa stærkt ud over som hans sidste stakkels Kone, *Johanne Bornich*. Efter alt hvad der fremgaar af Vidneforklaringerne, synes Sult og Prygl at have hørt til hendes daglige Traktement.

Saaledes er hun kommen ind til Chr. Sørensen med en blaa Plet ved det ene Øje, og da hans Hustru spurgte hende, hvor hun havde faaet denne Plet, svarede hun: „Vi slaas, jeg og Præsten, undertiden“, „og det har jeg for den Canalias Skyld“. Hun er ofte kommen ind i Chr. Sørensens Hjem og har bedt om Brød og beklaget sig over, at hun sultede. Vidnet har givet hende Øllebrød, givet hende Salt m. m., og hun har spist i hans Hus „efter Fattigfolks Evne“.

Engang da Vidnets Kone laa i Barselseng, havde Præstekonen sendt en Kvinde til hende og ladet hende sige, at Præsten var rejst til Gjødvad, og den Mad, han havde sat af til hende (!), før han rejste ud, var nu

ospist, hvorfor hun tillod sig at bede Vidnets Kone hjælpe hende med lidt, til han igjen kom hjem; hvad hun da ogsaa gjorde. Præstekonen maatte gaa i Marken og flytte Kreaturerne, bære Lyng, Tørv, Vand osv., saa der ingen Forskjel var paa hende og den simpleste Tjenestepige.

Ogsaa hos Povl Larsen har hun været for at bede om Brød, og han har ofte set hende „røgte Høvderne med Foder — veret [hvervet] Høe i Marken og fremdeles gjort Markarbejde“. Endelig i 1742 havde hun fortalt Hans Jensen, at hun tilligemed „de andre Quindfolk i Præstegaarden havde faaet Hug om Natten af Præsten, saa hun med hannem havde haft en ond Nat; dette beklagede hun med grædende Taarer for Vidnet“. Samme Nat havde Nørholm drukket med et af sine Sognebørn, til han blev „ganske fuld“ —, hvorpaa den fremmede trak Præsten af Tøjet og lagde ham op i Sengen. Chr. Andersen, der var i Dalsgaard Præstegaard for at tærsk, har set Præstekonen gaa i Gaarden med et forslaaet Øje og græde. Engang havde han „slaget hende, saa hun fik det at finde udi hendes Ryg“. Ved en anden Lejlighed havde han „givet hende et Ørefigen af vred Hue, saa hun svinglede“, skjønt hun dengang var højfrugtsommelig. — Selve Juleaften, 1742, drak han sig fuld og slog hende, saa hun maatte retirere ind i Ovnen; herfra gjenned han hende dog ud igen og slog hende paany tilligemed dem, der havde villet befri hende. Peder Christensen og Chr. Pedersen vidner, at de den Nat var i Præstegaarden og saa Præsten saa fuld, at „han bandede sin Mor, slog [et] Brød efter hende og gjente hende ud, saa hun maatte skjule sig i Bryggerset“. Chr. Petersen fortæller, „at da han havde været oppe i Byen med Præsten, og de kom tilbage igjen til Præstegaarden, løb Præstekonen og Pigen ind i Bryggerset for at skjule sig for Hr. Peiter N., efterdi

de saa, han var drukken; men Præsten stødte Døren op og kom ind til dem, hvorover de krøb ind udi Ovnen, og da de fornam, Præsten søgte efter dennem, skreg de, saa at deres Skrig kunde høres udi Gaarden, og da Vidnet lastede saadant af Præsten, svarede han: „Hvad skal du!“ og derover blev Vidnet bange og løb sin Vej.

Anne Michelsdatter var Mikkelsdag 1742 i Dalsgaard Præstegaard for at slagte; som hun og Præstekonen stod i „Vognskiulet“ og passede deres Dont, kom Præsten ud og skjændte paa sin Kone. Hun gik nu ind, og Præsten bagefter. Lidt efter kom hun atter ud, og da græd hun og sagde, at Præsten havde slaaet hende og viste dem, hvor hendes Ansigt var blaat og ophovnet, og hendes Arme blaa og gule efter Præstens Nap. Da Plovfolkene senere kom hjem, jog han hende ud i Bryggerset, for at de ikke skulde blive opmærksomme paa hendes mishandlede Ansigt, og der sad hun og jamrede sig til langt ud paa Aftenen. Tjenestekarlen, Niels Kjeldsen, vidner, at baade Konen og Tjenestepigen har engang maattet tilbringe en hel Nat i Bryggerset uden Lys eller Seng og uden at turde vende tilbage før henad Morgenstunden af Frygt for Præsten. Han ved det, da han selv har sin Seng i Bryggerset. Dette var 1743, altsaa efter at han var sat under Tiltale.

Ved en anden Leilighed jaged han hende ned i Kjælderen og bandt Døren til Sovekammeret, mens Pigen Lisbeth var inde hos ham for at klæde ham af i hans Fuldskab, siger Vidnerne.

Som tidligere berørt gik end ikke hans Mor Ram forbi, men baade nu og da jog han hende ud af Huset, saa hun maatte søge Husly hos Bønderne; man havde set ham støde den gamle Kvinde ud af Døren og sparke hende, og Chr. Pedersen vidner, at han Juleaften 1742 saa ham gribe et Stykke Brød, der laa paa Bordet, bestemt til „Folkenes Melmad“, og slænge det efter

hende; at det ikke traf hende, men faldt paa Gulvet, var næppe hans Skyld.

Han stod i ondt Rygte for en Pige der paa Gaarden „nafnlig Lisbeth Pedersdatter“; endogsaa Lisbeths Moder indrømmer, at der er noget muggent ved Forholdet mellem Datteren og dennes Husband. Det var ogsaa hans Sognebørn noget paafaldende, at han fik saa travlt med at faa hende gift, saa han lod lyse for hende 1. Pinsedag, 2. Pinsedag og Søndagen derefter, hvorpaa han „giftede hende med en Dreng, som samme Tid tjente ham, nafnlig Chr. Nielsen“, gjorde deres Bryllup og indsatte dem i sin Gaard, Keilstrup. Dette hindrede ham dog ikke i senere at jage dem ud derfra med Haan. En Dag da han var bleven rasende paa Chr. Nielsen, gav han ham „en Ørefigen saa han fløj op til Væggen, og derpaa greb en Spade og søgte ham med, men Chr. Nielsen undflyede“.

Det er allerede fortalt, at en vis Mette Ivarsdatter, 1742 havde udlagt Nørholm som Fader til et Barn, hun var nedkommen med paa Sjælland 1732, umiddelbart efter, at hun i Utide havde forladt sin Tjeneste i Dalsgaard Præstegaard. Det var ved denne Lejlighed, at vor Præst udstyrede hende med det ovenfor citerede „Pas“, der dog kun var underskrevet med hans Fornavne: Peiter Lorenz, hvori han attesterer hendes kristelige og sædelige Vandel m. m.. mens hun var i hans Brød, en Vandel, der altsaa faa Maaneder efter resulterede i et Drengbarn, som hun gav Navnet Ivar, og for hvem hun maatte udstaa Kirkens Disciplin i Aarby paa Sjælland, hvad vi lærer af efterfølgende Skrivelse:

„Bemeldte Mette Ivarsdatter, som med sin Madfader, Mr. Fridrich Andersen, for Amme flötter af Meenigheden, har afvigte Dnica. Oculi for sin begangne Synd imod det 6te Bud udstaaet Kirkens Disciplin her i Aarbye

Kirke, hvor hun med væmodige Taarer udviste sin Fortrydelse over samme sin grove Forseelse; jeg formoder, hun herefter tager sig iagt for saadan og aldanden grov Forseelse, og veed ellers intet, som kand forhindre hendes Altergang.

Hvilket testerer

L. Lüster,

Aarbye Prstgrd., d. 5. Maji 1732.“

Denne hendes Afbigt blev aldrig bekendtgjort i Taarup Menighed, skønt det var der, hun havde avlet Barnet.

I 6—8 Aar opholdt Mette sig nu paa Sjælland og fungerede i den Tid snart som Amme snart som Malkepige, indtil hun omsider til Nørholms Ulykke vendte hjem med Drengen og aabenbarede den sande Sammenhæng med hans Fødsel. Oprindeligt havde hun udlagt en Anders Jensen, „Avlskarl i Dalsgaard Præstegaard“, men nu havde der uheldigvis aldrig tjent en Karl af det Navn i samme Præstegaard, saalænge nogen kunde huske. Og da nu Rettens Folk spurgte hende, af hvem hun da var bleven besvangret, svarede hun uden Forbehold: „Af Hr. Peiter Nørholm, som her sidder ved Retten!“ Hun forklarede da, at han havde bedt hende saa indtrængende om at udlægge en anden og undskylde ham, „saa han ikke skulde være bange, hvergang Hundene giøede“. Og han havde givet hende 3 Sletdaler, 1 Dyne, en Pude og et Lagen for at tie. Forøvrigt havde hendes Barn tjent Nørholm i over et Aar.

Søsteren, Karen, fortæller, at hun var gaaet til Præsten og havde forlangt, at han skulde give Mette noget til Hjælp til sit Barn; „ellers vilde hun kaste det til ham“. Hvoraf Hr. P. N. brast i Latter og gav hver af dem 1 Rdl.; men da Mette Ivarsdatter sagde til Hr. P. N.: skal jeg ej have mere end min Søster? gav han hende foruden de forrige en 15 Skilling, og da de

skulde gaa bort, bad han dem, de ikke maatte gaa ind i Nybroe (som er et Krochus), thi der kunde forefalde saa meget, om de kom derind.“ For at imødekomme Præstens Ønsker gik de da en Genvej uden om Bakken nede ved Fjorden.

Johan Andersen har hørt Mette Ivarsdatter bede Præsten om et Stykke Træ i Gjødvad Skov; da Nørholm indvendte, at han kun havde lidt, sagde Mette: „I maa vel give mig lidt at føde Drengen op med.“ „Hvad siger I, lille Mette, ret nu skal I faa et Stykke“, svarede Præsten forekommende, og et Træ blev stemplet, mens Vidnet saa derpaa.

Et andet Klagepunkt lød paa, at han havde faaet sine Sognebørn til at underskrive et Dokument, som han selv havde opsat i sin egen Interesse, uden at gøre de enfoldige Mennesker bekendt med, hvad de skrev under paa, skønt Dokumentet var forsynet med Lovens Ed.

Det vidner ikke om stor Skrivekyndighed blandt denne Egns Bønder, naar det hedder: „Hans Jensen skrev selv sit Navn, Chr. Søgaard tegnede nogle Streger, Poul Larsens Navn skrev Oluf Munk, Clemens Larsens Navn skrev Peder Christensen, men hvem der skrev de andres Navn, ved de ikke selv.“ For at opnaa denne Tjeneste trakterede Præsten Selskabet med Øl og Brændevin, Ost og Brød og Spegesild saa meget, de vilde have, og Bønderne blev i Præstegaarden til langt ud paa Natten og holdt sig lystige. Han havde lokket „sine enfoldige og uskriftkyndige Sognefolk“ til at skrive under ved at foregive, at Thomas Michelsen og Gravers Nielsen paa Taarupgaard samt Lisbeth i Nybroe alt havde underskrevet, hvad der var det rene Opspind; endogsaa Degnen Chr. Sørensen var gaaet i Fælden og havde skrevet sit Navn, da Præsten indbildte ham, at Prokurator Rafn ønskede hans meget agtede Haand.

Det blev forøvrigt en maadelig Tak, Nørholm ydede sin Degn for denne Villighed: En Aften før Jul 1743 var Degnen bleven kaldt om i Præstegaarden; men da han var kommen tilstede, og Samtalen var gaaet i nogen Tid, udviklede Situationen sig brat til en kritisk Højde, idet Præsten greb Degnen „i sit Kjoleærme og dermed rev det samme i Stykker, sigende til Degnen: „ja, ja, god Karl!“ samtidig raabte han paa sin Pige, at hun skulde bringe ham „hans Tyremie“. Men nu sled Degnen sig løs og slap hjem, uden andet Tab end sit Trøjeærme.

Næste Søndag Aften havde vejfarende Folk mødt et pudsigt Optog mellem Borup Bakker. Først saa man paa en Krikke en Dreng med en tændt Lygte; det var Præstens Røgter, Jesper; bag efter sneglede en Vogn sig frem gennem Mørket, og nu forstod man, at den beredne Lygtemand skulde forebygge, at Vognen kørte udenfor den snævre, sandede Vej, der hist og her havde ret høje Skrænter. Paa Vognen sad, foruden Nørholm, hans Tjenestepige Maren, hans Ladekarl Niels og hans Andenkarl Chr. Nielsen, der holdt Tømmen. Da Toget var naaet op foran Degnens Dør, standsede det. Men Degnen havde aldrig saasnart hørt Præstens Røst, før han, med Tanke paa, hvad der forleden var passeret, blev „frygtsom, eftersom Præsten ikke plejede at besøge ham saa silde, gik udi et Kammer og skjulte sig for Præsten“. Saaledes afværgede Degnen paa en snild Maade øjensynligt et heftigt Sammenstød med sin gejstlige Foresatte. Imidlertid var Præsten og hans Garde kommen af Vognen, og Præsten gik ind i Degnens Stue, hvor han satte sig med sin Tyremie i Haanden og spurgte blidt, om Degnen var hjemme. Men Degne-Konen svarede behjærtet: Nej, han var oppe i Knud hos sin Datter. Dette beredte øjensynlig de ankomne en Skuffelse, og Præsten sad i nogen

Tid i Tavshed og knugede sin Tyremie. Imidlertid samlede hans trofaste sig omkring ham. „Den ene Karl, navnlig Niels, havde en stor Kiæp i hans Haand“, — at den har været respektindgydende stor, derom vidner den Tilføjeelse, at den „var af det Slags, man bruger at tærskede med“. „Den anden Karl, navnlig Chr. Nielsen, NB. endskønt han var Kusk, havde han en Plejlslauel i sin Haand“. Om Arten af Marens Vaaben forlyder der intet. Chr. Nielsen gik nu hen mod Degnekonen, løftede sin „Slauel“ i Vejret og sagde, at ifald hendes Mand havde været hjemme, skulde han have smagt denne. Præsten rejste derpaa tilbage efter nogen Tids Forventning.

Da man kom for Retten med denne Sag, vilde Maren paastaa, at det Vaaben, Præsten havde holdt i Haanden, var et Spanskrør; men det er sikkert et Udslag af Marens Lyst til at fremstille Sagen i det gunstigste Lys for sin Husbond; thi alle de andre siger, at det var en regulær Tyremie, og, som Rafn saare rigtigt bemærker, „ved man, at Forskellen mellem et Spanskrør og en Tyremie er saa stor, at de tvende Slags Geværer lettelig uden Vanskelighed fra hinanden kan kjendes“.

Og Jesper, der jo havde spillet en forholdsvis fredssommelig Rolle under den hele Kampagne, fortæller, at Maren „sadt mit i Vognen forved Præsten, og Præsten havde een Tyremie i sin Haand paa Rejsen“.

Det oplyses tillige, at Præsten som en god Felt-herre samtidig med, at han overrakte Chr. Nielsen den store Knippel, gav ham et Glas Brændevin, for at han skulde gaa i Kampen med større Kourage, og Felttogsplanen var denne, at de to Karle skulde tage Stade ved Degnens Dør med de store Knipler og passe paa Udgangen, mens Præsten selv gjorde det første kraftige Indhug med Tyremien. Men hele det smukke Arrange-

ment mislykkedes jo ved Hovedpersonens absolute Fraværelse. „Og Degnen, som skjulede sig, forekom og undgik saaledes viselig alt det, Præsten med sin medbragte mistænkelige Tyremie og sine tvende Karles Slaueler havde agtet at tentere imod hannem“, siger Rafn.

Det sidste Punkt i Nørholms lange Synderegister drejer sig om, at han hellig tre Kongers Aften 1744 er „bleven overbevist at [have] været drukken, dantzet, sprunget og holdt sig lystig den ganske Nat“. Han havde med rund Haand trakteret sine Folk med Øl, Mad og Brændevin, og tog sig derpaa en Svingom med Chr. Nielsens Hustru, hans tidligere Veninde Lisbeth, medens Maren dansede med Chr. Nielsen. Hans „itzige (nuværende) Kone Madame Johanne Bornich“ sad imens stille i en Krog og dansede ikke, og ingen kom i Seng den Nat.

Ogsaa Jesper, Lygtemanden, havde med Undren set Præsten danse den udslagne Nat, snart med Maren og snart med Lisbeth: og hørte Jesper, at Præsten sang til Dansen. Men Præstekonen dansede fremdeles ikke. Jesper maatte indrømme, at Præsten havde taget en temmelig høj Snaps, dog ikke mere end at han, som anført, baade kunde gaa og danse; det forekom endog ogsaa Jesper, at han dansede nydeligt.

Dog snart havde nu Nørholm sprunget sin sidste Dans som Præst. „Saasom én af disse Poster kunde være nok, siden saa mange“, faldt Hammeren den 18. Sept. 1744, hvorved „Hr. Peter Lorentz Nørholm kiendes fra sit Præsteembede ved Taarup og Kvols Menigheder, og alt hvad deraf kan dependere, og ej videre at befatte sig dermed eller opbære nogen af Præsteindkomsterne: saa og efter General-Kirke-Inspectionens Missive af 5 Nov. 1740 paa kgl. allernaadigste Ordre kjendes og hermed Hr. Peder Lorentz Nørholm fra sin præstelige Habit“.

Desforuden havde Rafn skrevet ham en Regning paa 100 Rdl., som Salær for den Energi, hvormed han havde arbejdet for hans Afsættelse. Retten nedsatte Summen til 80 Rdl. „sige firsindstyve Rigsdaler, hvilke Hr. Peter Nørholm betaler til Rafn under Pant i hans Bo efter Loven, og til Justitskassen 3 Mk. 8 Sk. under lige Condition“.

Den eneste, der overraskedes ved dette Resultat, var selve Peter Nørholm. Thi dette letsindige Menneske synes i sin utrolige Sangvinitet stadig at have haabet paa et for sig gunstigt Udfald, skønt han ikke havde forsøgt at tilbagedrive en eneste af de tunge Beskyldninger, der i en endeløs Række ophobedes imod ham, eller overhovedet havde foretaget sig andet i Sagen end sende sine Overordnede nogle ret ligegyldige, „væmodige“ Skrivelser.

Dersom hans egne Ord staar til troende, har Domsafsigelsen — ifølge et nyt Brev til Bispen af 28. Sept. 1744 — endog i den Grad overvældet ham, at han har faaet „en Rørelse paa mit venstre halve Legem, som Hr. Sgn. Rafns haarde Beskyldning har aarsaget mig“, og han tilføjer, at den „tiltager med sine Fastigationer, saa at jeg ikke har en Dags Helbred siden i mit Hoved, nu i tyve Aar og derover, jeg har betjent uværdig (!!)

det hellige Præsteembede det bedste, jeg kunde“. Om hans Defensor siger han, at han kun har haft til Hensigt at „malke og udsue mig fattige Mand“; han aner ikke, hvilken umulig Opgave, der var stillet den Sagfører, der skulde forsvare Nørholms uendelige Bedrivelser. — „Jeg har og en ung ubevandt Barne-Hustru paa disse Orter, som gemene Folk kan løbe med, som de vil“, siger han, skønt vi ikke i ringeste Maade hører, at Johanne Bornich har optraadt imod sin Mand, uagtet hun sandelig kunde have haft Grund dertil. Endelig slutter han med følgende Tirade: „De

skarnagtige Beskyldninger i Sgn. Rafns Sag har jeg recommenteret min Anbydelse med Samvittigheds Sandhed og Ed og uimodsigelig for Gud kan benægte (der kiender Troen af Kundskab og Tillid til Gud i Christo) under Acten. Det Deres Højærværdighed i Naade lader sig være anmeldt paa behjælpelig Maade; Gud bevare Hannem!“

Imidlertid maa han paa en eller anden Maade være kommen til Indseelse af, at det Mel, han førte i Posen, ikke var af allerreneste Slags, og at en Henviisning til en højere Instans ikke vilde frenkalde nogen nærværdig Forandring til hans Fordel. Thi den 21. Okt. 1744 frafalder han at appellere; hans Helbred og øvrige Tilstand er ikke til det, siger han: „som endnu herved sker til vedkommendes Efterretning; der kan i Jesu Navn da kaldes en anden til Kaldet, og efter Dommen Kaldet, sc: Taarup og Kvols Menigheder, nu være vacant“.

Saaledes resignerer han, vist nok første Gang i sit Liv, samtidig med at han indtrængende lægger Biskoppen paa Sinde at holde Haanden over ham og „fattige Hustru“ i Naadsens Aar og længere frem.

Det er en selvsagt Ting, at Nørholm, da han 1745 skal flytte ud af Dalsgaard Præstegaard, ikke kan komme overens med Eftermanden, Thøger Uttermøhlen, om Afstaaelsessummen.

Uttermøhlen byder ham resolut 220 Rdl. for Bygningerne; det er alt for meget, men ligegodt: 220 Rdl. er budt! Nej, dette Tilbud kan Nørholm umuligt tage imod; men „i Forventning af deres (∴ Synsmændenes) christelige Bifald og Consideration med mig og fattige Hustrue“ vilde han formode, at man med ham vilde finde 250 Rdl. at være passende! Nej, Uttermøhlen har allerede strakt sig længere, end han egentlig vilde, man faar da gaa til Taxation. Denne giver som Re-

sultat — 130 Rdl.! Desuden beskyldes Nørholm for ulovligt at have bortført, hvad der med Rette hørte Præstegaarden til, og der er ikke noget Kammer, ja, end ikke Seng eller Mad at byde den nye Præst i Naadsens Aar, da Kreditorerne har taget alt. — Nu bliver Nørholm spag og tilbyder sin Eftermand Gaarden for 195 Rdl.! Uttermøhlen gaar ind paa at udbetale denne Sum, dog kun paa den Betingelse, at Nørholm flytter ud af Gaarden før April 1745; men da Dalsgaard Præstegaard var pantsat til de gejstliges Enkekasse i Viborg Stift for 105 Rdl., skulde Nørholms økonomiske Status ikke bedre sig synderligt ved dette Salg.

Naturligvis beklagede Nørholm sig bittert hos Myndighederne over den Partiskhed og Uretfærdighed, som Synsmændene efter hans Opfattelse havde gjort sig skyldige i under Værdsættelsen af hans Ejendele; en hel Pakke Jammer desangaaende findes i Viborg Arkiv; men Myndighederne var vante til Nørholms Jeremiader og vendte det døve Øre til.

1745 maa han altsaa rykke ud af Præstegaarden for at en fredeligere Æra kan tage sin Begyndelse. Efter denne Tid har han intet blivende Sted, men flakker omkring som en hvileløs Aand, for det meste optaget af at skrive Ansøgninger til Myndighederne.

1746 træffer vi ham i Hinge, hvor han har udfærdiget følgende Skrivelse: „For alt, hvis ædle Procurator Hans Rafn, Viborg, i Kraft af den over mig udi Prousteretten i Dommerbye d. 18. Sept. 1744 afsagte Dom for sine derved tildømte Omkostninger — 80 Rdl. — haver hos mig til sin Betalings Erholdelse ladet sequestrere, udlægge og auktionere, haver han gjort mig fuldkommen Rede og Rigtighed, saa jeg med samme hans Behandlinger udi et og alt aldeles er vel tilfreds og fornøjet. og tilstaar herved intet hos hannem i nogen optænkelig Maade derfor at komme tilgode

eller have at fordre, hvorfor jeg hannem med al Tak- sigelse for resonable Omgang og Medhandling quitterer.
Hinge 11. Juli 1746.

P. Nørholm.“

Stilen røber sig her helt igennem som Rafns. Og de, der husker Nørholms farvede Skildring af Procuratorens tidligere Besøg hos ham ved en lignende Lejlighed, gætter, at det ikke har været med noget let Hjærte, vor Præst har sat sit Navn under dette Dokument.

General-Kirke-Inspektions-Kollegiet havde umiddelbart efter Nørholms Afsættelse opfordret Stiftets Præster til at yde ham „en maadelig Pension til nødtørftig Ophold, da han derpaa kunde tilholdes at aflægge den præstelige Habit for ikke at gaa Præsteskabet til Beskæmmelse i den Tilstand, han nu er udi“. Præsterne holder imidlertid ikke af at udrede denne Pension —, den indkommer sparsommere Aar for Aar, og Inspektoratet udfritter Bispen om Aarsagen. Bispen svarer i en længere Skrivelse. Skønt Skrivelsens første Del strængt taget ikke vedkommer Nørholm, men omhandler nogle bortkomne Cirkulærer, tillader vi os dog at anføre ogsaa dette Afsnit, da det giver en saa ypperlig Idé om de fortvivlede Postforhold i den Tids Fjends Herred. Skrivelsen er dateret 17. Febr. 1749, og efterat Bispen har anført, at de udsendte Cirkulærer ret ofte ikke indkommer men „forkommer“, fortsætter han: „Jeg finder det ogsaa billigt at holde baade Præsterne og Degnene i nogen Maade undskyldte, naar de om Vinteren ikke saa hurtigt kan befordre circulaire Breve som om Sommeren; thi dels er Vejenc paa mange Stæder formedelst Vejret og Aær meget besværlige at passere helst udi denne Vinter, da den meget overflødige og næsten usædvanlige Slud, Regn og Sne haver der gjort Floder, hvor om Sommeren næppelig findes smaa Bække,

dels ogsaa for Skoleholds Skyld, som sker ulig mere om Vinteren end om Sommeren, hvilket Arbejde Degnen enten skal forsømme for at besørge Prouste- og Bisperevene, naar de kommer dem tilhænde, eller leje andre Folk dertil for Penge, som falder meget tungt for de arme Mennesker at udgive i Henseende til deres saare ringe Indkomster, som de her i Stiftet haver paa de fleste Stæder, og naar de kan leje andre for sig at befordre Brevene, saa sker det dog ofte, at de geraader derover i Ulejlighed og større Ansvar, i det Brevene af dem, til hvilke de betroes, bliver forsømte eller med alle forkommes, som just ogsaa i disse Uger er sket med tvende Breve, nemlig et af disse, som haver angaaet Peter Nørholm, og et af dem, som angaar den af Hr. Greve Reusz omspurgte Apolloniæ Mariæ Barn“ etc.

Efter denne Indledning gaar han over til den omspurgte Sag: Nørholms Pension, og siger, at Præsterne ikke har nogen Lyst til at yde noget til „et dovent og forargeligt Menneskes magelige Ophold“. Desuden var der bleven sørget for Nørholm paa anden Maade, idet Velb. Chr. Fischer til Allinggaard og Regimentskvartermester Clement Fischer paa Keilstrup havde „for ugentlig rigtig Betaling til Hr. Etatsraad Dyssel føjet Anstalt til hans [Nørholms] anstændige Forflægning udi Tugt-huset her i Byen [Viborg] i et bekvemt Logement, fraskilt fra Arrestanterne, paa det han ikke skulle løbe omkring baade dennem, sig selv og andre til Haanhed; han var ogsaa virkelig en hel Tid lang i dette Logement uden anden Tvang, end som han ej var tilladt at gaa efter Behag ud af Huset. Men denne Stilhed var ikke efter hans Sind, hvorfor hans Moder efter hans Begjæring og egen Fantasie saalænge plagede baade forbem. tvende gode Mænd og Etatsraad Dyssel, at de endelig maatte lade ham igen gaa sine Veje, men tillige for saa vidt slaa Haanden af ham. Allermindst kan

Præstekjolen, som fornemmes af ham at blive baaret, gjøre ham værdig til nogen Almisse“. For, siger Bispem, han blev jo dømt fra sin præstelige Habit efter kgl. Forordn. „som i sin Tid Fred. Højer!*)“ „Følgelig er Skylden ikke min, at han tillades til Præst-Ordenens Haanhed i Kjøbenhavn at gaa omkring i Præstehabit“.

Nørholm er altsaa nu i København. At han heller ikke der ligger paa den lade Side, men uden Ophør render Autoriteterne paa Dørene for at faa sin Sag revideret, derom vidner tilstrækkelig de samtidige Dokumentpakker. Saaledes har han 1748 klaget til selve Kongen over „med Ufred og med Uret at være aarsagét at forlade Brød, Gods og Ægteskab“, og beder om, at han paany „maatte blive en Arbejder i Herrens Vingard“. Det er ikke det bedste Skudsmaal, hans Bisp — Andreas Wøldike — giver ham; han siger, at han har været „en slet Mand“ baade i Kundskab og Levnet i alle de 21 Aar, han har været Præst. Han [Bispem] havde altid fundet Ungdommen i hans Menighed „i en meget uvidende Tilstand“ og hans Prækener overordentlig slette, „undtagen naar han haver betjent sig af fremmed Arbejde“. Mod alle sine Hustruer har han opført sig som et Asen ligefra den første til den sidste; Knubs og Skænd var for dem alle Dagens Orden. Han undlod at appellere sin Sag til Landemodet, hvorfor Kirkens Patron, Kammerherre Juel, sammen med Biskoppen lod indsætte en anden Præst; han nød sit Naadsens Aar efter Loven, men hans store Gæld opslugte alle Indtægterne saavel af dette som af hans realiserede Bohave. Kort efter sin Afskedigelse forlod han Stiftet og rejste til Gjødvad, hvor han ejede et Landsted; hans Kone, der saavel som Nørholm selv var beslægtet med Fischer paa Keilstrup, skal være

---

*) I Skivum og Giver, se Wiberg III. 97.

bleven forsørget af denne. Naar Nørholm har fortalt dem i København, at han har en Arv tilgode, da ved Bispen intet derom; maaske mener han sin Landejendom i Gjødvad. Gejstligt Embede dur Manden absolut ikke til, siger Bispen; skulde Kongen derimod ville betros ham en lille verdslig Stilling, „hvorved han i sin visselig store Fattigdom kunde have nødtørfdig Livsophold, da undes ham det gjærne“.

Men Nørholm gav endnu ikke tabt, og hans stadige Henvendelser til Kirke-Inspektoratet om at tage sig af hans „retfærdige Sag“ bragte 24. April 1749 dette til at udbede sig Dokumenterne i Sagen, især de tre Breve, hvori han fraskriver sig Appellationen.

Denne stilfærdige Anmodning vakte til en Begyndelse nogen Uro. Sagen var nu allerede flere Aar gammel, og Kirkens Patron, Kammerherre O. Juel, kunde i en Hast ikke finde de omspurgte Papirer; han skriver i den Anledning til Biskoppen følgende vaandfulde Brev:

„Højædle og velb.

Højstærede Hr. Biskop!

Al den mulige Flid haver jeg anvendt for at skaffe Deres Højærværdighed Peder Nørholms Frasigelse fra sit forrige Kald, nøje med største Agtsomhed igjennem søgt mine Papirer, mens det haver altsammen været forgjæves, skjønt jeg er forsikret, at det ikke er bortkastet, om det var udi min Gjemme; skulde det ikke være bleven bortsendt med Kaldsbrevet? Mig siunes, at det er som en Drøm for mig, at det er bleven mig affordret; mens tilfulde kan jeg ikke sige det. Copie deraf maa der endelig være udi Cancelliet.

Gud hielp os vel tilrette i dend Sag; Naar Hans Maj. Kongen er passeret, og Münstringen er forbi, skal jeg endnu give mig større Møje. Jeg havde ikke tænkt, at den gode Mand mere skulle have sat Deres Høj-

ærværdighed eller mig udi Uroe. Udi Deres Højest-
estimerede Venskab recommanderer jeg mig højlig og
lever ald min Tid med største Consideration

Deres Højærværdigheds højst-
forbundne og skyldigste
Tjener

Randers d. 15. Maj 1749.

O. Juel
(Cammer-Herre).“

De forsvundne Papirer maa imidlertid atter være
komne for en Dag; derom vidner efterstaaende Skrivelse,
der, uafsluttet og uden Datum og Underskrift, ser ud
som en Kladde med mange Overstrygninger:

„Stormægtigste!

En afsat Præst ved Navn Peter Lorentzen Nørholm,
som forhen har staaet ved Taarup og Quols Menigheder
i Viborg Stift, fra hvilket Kald han udi Aaret 1744 er
bleven afsat ved en Prousteretsdom formedelst adskillige
Uordentligheder, hand i nogle Aar skulde have begaaet
saavel i som udenfor sit Embede, er for omtrent et Par
Aars Tid kommen her til København og med mang-
foldige Suppliquer til E. kgl. Maj. og endnu flere Me-
morialer til Erede Collegie, har ført de bittreste Klager
over den Medfart, der var brugt mod ham i Jylland
saavel under bemeldte Processes Drift, som og at han,
efter at Dom i Sagen var ergangen, skulde være bleven
som tvungen til at fraskrive sig Appellation til høyere
Retter, hvorudover han har begjært, at den Sag nøjere
maatte undersøges, paa det han kunde komme til sit
Kald og Indkomster igjen.

Endskjønt vi nu vel af Nørholms egne indgivne
Klager ikke utydeligt har kunnet forstaa, at hans Fore-
givende var ikke aldeles rigtig, vi og desuden ved
particulier Samtale med ham, da han nu paa et Par
Aars Tid har opholdet sig her i Byen, har kunnet for-

mærke en saadan Forstands- og Sindsskrøbelighed hos ham, at han ingenlunde er bequem til at være Præst længere, ihvorvel, naar sligt ham er bleven foreholdt, har han søgt at undskylde sig dermed, at man havde forvoldet ham saadant i Jylland ved at tvinge ham til at fraskrive sig sin Sags Appellation, og at man en Tid lang havde indlukt ham i Viborg Tugthus, saa haver vi dog paa hans saa ofte igjentagne Klager og Lamentationer ej kunnet undslaa os for at indkalde de forhandlede Acter til Eftersyn for at blive forvisset om, hvorvidt hans Foregivende var grundet eller ikke. Af samme Acter have vi da befunden, at denne Nørholm er efter E. kgl. Maj.' allernaadigste Befaling bleven actioneret for følgende Poster — —.“ Her følger et Resummé af Dommens Præmisses, og derpaa fortsættes: „Disse Beskyldninger synes nu ved lovlige Tingsvidner noksom at være beviste og overalt at være saaledes beskafne, at Nørholm, om han kunne skjønne sit eget Bedste, maatte være velfornøjet med, at det forbliver ved den afsagte Prouesterets-Dom, ligesom der ikke heller findes mindste Bevis om, at han efter Foregivende er bleven enten tvungen eller overtalt til at fraskrive sig Appellation, men tværtimod at han i tvende Breve, et til Proust Hendric Barthling af 19. Okt. 1744 og et til Biskop Wøldike af 27. næstefter, med rene Ord fraskriver sig sin Afsættelses-Doms Appellation.

Efter disse Omstændigheder skjønne vi da ikke rettere, end at denne Peter Lorentzen Nørholm ei allene paa god Grund er bleven afsat fra sit Embede og aldrig enten bør eller kan, men at han endog som et Menneske, der er forvirret i Hovedet, er aldeles uduelig til — —“.

Her stopper Dokumentskriveren pludselig op; ogsaa alle andre Kilder, der har været os tilgængelige, til den urolige Præsts videre Færd, ophører med Ét at flyde.

Der er pludselig bleven Vindstille om Nørholms Navn. Wiberg siger i sin Præstehistorie, at han døde i *Christiania* ^{20/6} 1770; men det er nok en Fejllæsning for: *Christiansø* ved Bornholm, thi i *Berlingske Tidende*, 1770 Nr. 58, siges under *Dødsfald*: „Bornholm, Hr. Peder Nørholm, forhen Præst, men har en Del været paa Christiansøe, 26 Aar“. — Det undrer ingen, som kender ham, at det maatte ta' den Ende med ham. Alligevel har det ikke været muligt at faa denne Annonce bekræftet nærmere gennem dette Statsfængsels Arkiv eller ad anden Vej; om de sidste 20 Aar af hans Liv har vi ikke kunnet finde en Stavelse.

Her tager vi da Afsked med den Dalsgaard Præst, om hvem det ikke, tiltrods for ivrig Søgen, er lykkedes os at opdrive et eneste mildnende Træk, og for hvem ikke èn Røst i hans Samtid har villet fremstamme en Undskyldning, med mindre den er at søge i de Ord, der slutter det sidste Dokument, at han var et Menneske, der ikke var rigtig i Hovedet.

Kirke og Herremand.

Jeppé Aakjær.

„Der skal nogen til det værste“, sa' Drengen, *han* skulde til Kirke. Det er et Ordsprog af gammel Dato; og har det staaet til i ret mange af Egnens Kirker, som i de nedennævnte (hvad adskilligt tyder paa), saa har Drengen haft god Grund til sin nærgaaende Kritik. I Fortiden ejedes Kirkerne jo som oftest af Herremændene, og *de* var ifølge adskillig Klagemaal langt villigere til at opkræve Kirkernes Tiender end til at sørge for deres sømmelige Vedligeholdelse.

I *Fly og Vridsted* ejedes i 1728 Kirkerne af en Justitsraad *Jespersen* til Høgholt, der havde meget spredt Jordegods i det sydlige Fjends Herred; nævnte Aar indsender Stedets Sjælesørger Pastor *Steenstrup* i Vridsted en Jammerklage angaaende Tilstandene i de tvende Kirker, „som hart lide, højt sukke og inderligt bede om Hjælp inden forestaaende Julenhøjtid og haarde Vinter, at de dog nogenledes kunde huse og hæle deres Menigheders Lemmer“; thi til Trods for at Bønderne faar tilmaalt deres rigelige Del af Kirkens Reparationsarbejde, kan dog ingen Bonde i disse Kirker sidde „umolesteret af Vind, Kuld, Regn og Sne“ under Guds Ords Nydelse.

Fly Kirke har nu (1728) to Søndage i Træk „ikke haft Præst ved sit Alter“, da Sneen fyger ind ad de

ituslagne Vinduer og lægger sig „fingerhøjt“ paa Alterdug og Kirkebøger, ja, endog paa Alterlysene, saa Præstens Kørsel til Kirken var næppe værre end „Opvartningen“ indendøre. Og Præsten fortsætter: „Dette ved jeg, at man vilde være øm over at binde et umælende Bæst ved et Sted, hvor saadan stræng Vejrlig kunde regere, og hvo vilde da byde en Præst at staa under saadan Haardhed? Hvad om Sacramentet da skulde have være betjent?“ — Nu har Benzon paa Estvadgaard givet Kirken smukke Alterklæder, men skal de ligge i „Kirkens museskaarne og hængselsløse Kister, kan de (som de forrige) af Mus beplukkes og forskjæres; blive de liggende paa Alteret, kan de af Vind forslides og af Vand og Sne forraadnes og fordærves“; thi i det Vindue nærmest Alteret er 56 Ruder „ganske udblæste og udslagte foruden dem, som endda ere knusede og brækkede“. — Paa samme Maade hele Kirken over. Præsten slutter: „Jeg selv vil ej klage min Svaghed paa nogen, langt mindre tillægge nogen at være Aarsag til min Grav, men dette kan jeg med en god Samvittighed bekræfte, at Fly Kirkes aabne Vinduer har siden *Michaelis* (∴ Mikkelsdag) foraarsaget mig saadan Upasselighed, Væe og Smerte, som jeg aldrig før har haft“.

Med Vridsted Kirke er det ikke synderlig bedre bevendt; ét Vindue er helt aabent og blev dog ikke indsat sidste Sommer, da Murmesteren var der for at „flikke“ paa Kirken. Bønderne jamrer over den „Vind, Kuld, Ange og Vand, (foruden hvad igjennem Tækket indkommer)“, og da Justitsraaden synes ligeglad, har Beboerne set sig nødsagede til at stoppe Hullet med en Halmbrodding; de tør nemlig ikke selv indsætte Vinduet for Hr. Jespersen af Frygt for, at det skal gaa *dem*, som deres Sjælchynde, hvem Justitsraaden vilde have „under Persecution (Tiltale), fordi jeg paa min egen Bekostning har forbedret Skriftestolen, Gud til Ære,

Kirken til Ziir, Patronen til Berømmelse, Præsten til Tjeneste og Menigheden til Magelighed. Hvo vil da herefter gjøre nogen Forbedring? Hvo tør bevise den fattige Kirke noget godt?“

I fire Aar har Præsten dog faaet Lov til af sin egen Lomme at betale Kirkens Vin og Brød; hvad vel næppe er retfærdigt. En Grav foran Vridsted Kirkes Alter er sunket ind; nu sker det ikke sjældent, at Folk falder der ned eller stumler ind mod baade Alter og Præst. Men tror man, det bliver afhjulpen trods gjentagne Klager til høje Øvrighed! Lysene i samme Kirke er saa udbændte, at Piggene gaar igennem dem. „Men maaske Kirken ejheller maa bekomme Lys til Julehøjtiden?“ spørger den spidige Præst.

Kirkeejeren vil ikke ha' Kirken tækket med Bly, nej, med Sten; maaske for at la' hele den Kirke, „som han dog annammet med Bly paa“, belægge overalt med Tegl? Og Kirketømmeret raadner, skjønt Gud skal vide, „at det ej var ret sundt“, da det lagdes op, „hvilket let kan bevises“.

Det var nu i Fjends Herred; men heller ikke i Salling synes Respekten for Kirken og dens Gjøremaal at være stor hos den Tids Herremand, saafremt man tør tro den *Selde* Præst *Hans Lunge*, som 1737 indgaar til sin Øvrighed med følgende Klage over sin Kirkepatron *Herlov Stjærnholm* paa *Kjeldgaard*.

1) Har samme Kjeldgaardmand nedbrudt et grundmuret, blytakt Taarn ved Kirkens nordre Hjørne og anvendt Materialierne paa Kjeldgaard.

2) „Taarnets hugne Granitsten saa jeg (Præsten) 1729 indlægges under hans Stue.“

3) „Vanhelliger han Kirken med Oplag af sine Havredynger ved Funten“. — Herremanden søger at ta' Brodden fra denne Beskyldning ved at indskyde, at sandelig er Havren „dog ogsaa en Guds Gave“!

4) „Kan Klokkerne ej ringes, var ej heller i 6 Aar paa det 7de vorden ringet; den ene af Mangel for Tømmer at hænge udi og Stræng at drages med; den [anden] revnede, fordi den med Sten blev banket paa og savnede Reb at drages med“.

Præsten jamrer videre, at „Kirkegaarden imod Biskoppens Forbud [er] i Hulveje nedlagt, med Vogne- og Ridehestes Urenligheder lige for Kirkedøren vanæret, til Bønders Fædrift overladt, og de dødes Grave af Svinevraad ilde tilredt“. Han har desuden dette at klage over Herremanden, at han „*har* ført og fører overmaadig ubillig Jagt, nu ved sine Børn, nu ved en Krybskytte uden Jagtfrihed og Jagtskilt; tillige gjør sammes Hunde Skade paa vores Kreaturer baade inden og uden Sognene uden Vederlag“. Som Led af denne utilbørlige Jagt anfører Præsten, at „samme Hunde springer om mig baade ved Alteret og paa Prædikestolen samt ved Daabens Administration“. De Bønder, som Herremanden fører som Vidner i Sagen, maa indrømme, at Hunden en Søndag var med i Kirken; „men vi saa ikke Hunden paa Prædikestolen“!

Præsten finder ogsaa, at Kirkegangen fra Kjeldgaard er slet bevendt; thi „forsømmer [Herremanden] ej alene mange Gange med sine Domestiquer (Tyende) Gudstjenesten, men end til Trods gjør under Tjenesten deres Visiter udi Landet“. Den samme Klage — at man kjøre i Byen istedetfor at gaa i Kirke — retter Præsten samme Aar mod en anden Herremand, nemlig *Chr. Jensen Basballe* til *Østergaard*, og han var endda Borgmester (i Aarhus). — Det var en Tid, da *Bønderne* kom paa Træhesten for at udeblive fra en Bispevisitats (Se *Jens Bircherods Dagbøger* (1703) S. 424); en Tid, da Præsten i Daugbjærg *Fr. Busch* (1735) gjennem nedenstaaende Liste over Kirkeforsømmelse udleverer følgende af sine Menighedslemmer til Af-

klapsning: „*Nygaard*. Den 9de Søndag post Trinitatis. *Peder Christensen* og hans Broder *Palle Christensen*, Halds Tjenere, absenterede da fra Kirken, saavel som næste Onsdag, da der holdtes Bededag. — Den 11te p. Tr. *Simon Pedersen* af Daugbjerg, Halds Tjener, var da med tvende Vogne rejst til Resen, en Mil herfra at afhente noget høstet Korn, hans Far tilhørte. — D. 8. Okt. Dagen før d. 18. p. Tr. rejste *Mads Troelsen* af By med sin Vogn til Holstebro og fandtes Mandagen derefter hel vel beskjenket paa Markedet sammesteds. Hans Husbonde [er] Sr. Claus Cortsen. — D. 23. Tr. var *Chr. Kræmer* og ganske Hus, Sr. Cl. Cortsen tilhørende, borte af Kirken og holdt sig lystige hjemme; dog som det blev angivet for Husbonden, som var her, strax efter, blev han reprimanderet derfor. — 12.—13. Tr. og Bededagen næstefter var af Vedhoved, Hald tilhørende, ingen i Kirken; dog undskylder de sig med, de har allerlængst til Kirke, og maa søge Mønsted Kirke i *Mønsted Sogn*. Koustrup, Sr. Cold tilhørende. D. 16. Tr. var baade den unge Mand og *Jacob Thomasen* og Hustru fra Kirken; den gamle Mand undskyldte sig med, han var i Vaabehuset. — *Laanum*. *Peder Holtegaards Enke* tilligemed en Pige var gaaende her igjennem Byen d. 20. Tr. tidlig, forbi Daugbjerg og Mønsted Kirker, østerpaa; i hvad Forretning vides ikke. Samme er Rosborgs Tjenere“. — Hvilken hæslig Kilde til Sladder og Angiveri ligger ikke her!

Med Bønderne blev der næppe gjort lang Proces; de fik en Ridetur paa Træhesten, med en solid Kampesten ved Træskoen, saa lærte *de* at gaa i Kirke en anden Gang. Men dette Traktement kunde man jo ikke byde Folk „udi Rangen“. Og hvorvidt den Selde Præst fik Gjordene sat paa sin obsternasige Herremand, derom bevarer Dokumenterne Tavshed.

To Høje.

Jeppé Aakjær.

Hvilke herlige Mindesmærker har vi Vestjyder ikke i vore Høje! Mens Ploven gaar som en jævrende Høvl hen over Mark og Mose, staar disse Høje som brune Knaster i skjørt Ved og gjør den herligste Virkning i vort bløde Landskab. Lyngen trækker sin stride Hætte ned om deres tusindaarige Isse, Lammene leger i Foraarstiden op og ned ad deres solgyldne Skrænter, og Ungdommen gaar i Søndagspudset op paa deres Toppe for at tælle Kirketaarne, mens Havren ringler fint ved Højens Fod. Hvorledes har man kunnet nænne at ødelægge noget for vort Land saa værdifuldt? Og dog er det sket efter stort Maalestok; for et Par lumpne Syldsten til et Svinehus eller en Overdækker til en Stenkiste har man omrodet og spoleret i Hundretal af disse stolte Oldtidsminder; hvormange Gravhøje tror man ikke at f. Ex. Viborg-Holstebro Landevej har paa *sin* graa Samvittighed? Men selv ned til denne Stund fortsættes Nivelleringen. Moseopdyrkningen har krævet en hel Række. Saadan en Høj var saa nem at holde til med Mogvognen og faa fyldt ved. Hvor beskæmmende er det, at de skjønne Slægtsminder, som Fortidens barbariske Kultur har skaanet, de netop skal møde deres Banemænd blandt *vor* „oplyste“ Bondestand!

Forøvrigt er der jo nu en Bevægelse fremme til Højenes Bevarelse. Lad os haabe, at den maa besejre al gammel Uforstand paa dette Felt, saa vi aldrig mere tankeløst sønderflænger disse Kulturminder og endnu mindre som i min Barndom indretter dem til Faarestier eller Kartoffelkuler.

Naa; selv om nu Fortidens Mand sjældnere jævnedes Højene med Jorden — maaske fordi hans Vindskibelighed ikke var overdreven stor — saa vanhelligede han dem ofte paa anden Maade; her skete tit de blodige Ofringer; her brændte man Hexene, her rejstes Galgen og Skafottet, her nedkastede man stundom Selvmorderen. — Det er et Par Høje af den Art, jeg her vil bringe frem i Erindringen, den ene fra Fjends Herred, den anden fra Salling.

Da jeg i min Barndom vogtede Kvæg paa Fly Hede, var det altid med Kuldegysninger gjennem Rygraden og de vildeste Spring i Stunthosen jeg efter Solnedgang passerede forbi „æ Bojers Høj“, en, om jeg nu husker, temmelig velbevaret Høj en Fjerdingsvej eller saa sydvest for Svansøgaard. I denne Høj laa der en Mand, der havde hængt sig selv. Han skulde begraves her, fordi tre Sogneskel paa dette Sted stødte til hinanden*). Mer fik man ikke at vide om den Ting; men det var mer end tilstrækkeligt til at gi' enhver Hyrdedreng Ild i Hælene. — Da jeg blev voksen og begyndte at faa min Gang paa Arkiver, søgte jeg tit at løse denne Barndommens uhyggelige Gaade, men uden noget Resultat, da jeg bestandig søgte forlangt tilbage i Tiden. Saa en Dag, da jeg atter havde Fly Kirkebog i Haanden, falder mit Øje ned paa Navnet *Boje*. Atter gik lidt af Barndommens Rislen igjennem Rygraden — dog ikke Angstens men Forskeglædens; — haha, der stod det; det

---

*) Formodentlig Fly, Kobberup og Skive Landsogn. Hvorvidt *det* passer, ved jeg ikke.

var altsaa ikke grebet ud af Luften: „15. Marts 1820. *Morten Jensen Boje* hængte sig selv og blev efter Amtets Ordre ikke begravet paa Kirkegaarden“. Han var Husmand i Fly By og 61 Aar gammel. — Jeg faar fat i Fogedprotokollen for Fjends Herred og S. 189 fortæller Politimester Bylow om sit Besøg paa Aastedet. Bojes Kone *Else Sørensdatter**) var nævnte Dag gaaet ud af Huset paa Grund af Mortens „Underlighed“. Da hun kom tilbage, var Dørene spærrede; med én af Naboerne trængte hun ind og fandt Manden hængt; det var Onsdag mellem 4 og 5.

Degnen *Mørch* fortæller om Aarsagen, at da „Morten Jensen Boje stundom i Ord og Tale forsagede baade Gud og Mennesken og drev Spot med Jesu Lærdomme, saa formodede han, at han i disse Øjeblikke havde skilt sig selv ved Livet. Forøvrigt var Morten flittig og arbejdsom“. Dette Degne-Forsøg paa at finde Gjærningsmotivet tiltrædes af Præsten Hr. *Frisenberg*. ²³/₃ 1820 resolverer da Amtet, at Boje ikke maa jordes i Kirkegaarden — efter følgende Paragraf i Danske Lov: „Den, som sig selv ombringer, have sin Hovedlod forbrudt til sit Herskab og maa ej begraves enten i Kirken eller paa Kirkegaard, med mindre han gjør det i Sygdom og Raseri“**). — Amtets Korrespondance om Sagen er desværre ikke bevaret, saa det kan ikke ses, hvilke Bestemmelser der tages om hans Begravelsesplads; i Kirkebogen staar kun, at han jordedes den 27. April 1820. Men da nævnte Høj den Dag i Dag kaldes *Morten Bojes*, er der jo ingen Tvivl om, at de har kastet ham ned her.

*) Døde i Fly som Fattiglem ²⁰/₁₂ 1832, 75 Aar gl.

***) Knap en Maaned efter, ²²/₄ samme Aar, er der atter en Selvmorder i Fly, nemlig en Tjenestekarl hos *Knud Jensen* i Østergaard. *Han* bliver jordet paa Kirkegaarden; dog uden al Ceremoni.

En Høj af en endnu mere berygtet Karakter er *Vium Tinghøj* paa Bostrup Hedemark*). Da jeg i Midten af Firserne kom til Salling, laa Højen endnu midt i en Flage af uopdyrket Hede, hvor Porsen drysede sit gule Støv langs de smaa mørke Hededamme, hvor Hjej lens Fløjteklynk lød mellem Haardkamper og Katskjæg som for Aarhundreder siden. Da stod endnu de naturlige Kulisser for de Bloddramer, der her gjennem Tiderne er bleven udspillet mellem Bødlen og hans Ofre. Naar Salling engang faar sin egen historiske Romanforfatter — og hvorfor skulde vi ikke ønske Salling *ham* — da vil hans Fantasi gaa i Kreds om denne Høj, indtil den aabner sine vilde Gjemmer for ham. Det er en grusom Grund, denne Høj staar paa; der er ikke Tvivl derom: dens flade Puld har drukket meget Blod. Her har Befolkningen fra alle de fire Herreder Gang efter Gang staaet i mørke Klynger med det tunge Fodtøj dybt i Lyngen og set ham agere, den røde Djævel deroppe, Mestermannen og hans vimse Knægt, her har Ravenskriget fra den hældende Stejle, der bar Hovedet af det sidste Offer, forfærdet den sildige Vandrør, naar han over den knudrede Hede stiledede mod et ensomt Lys bag Lynghavet.

Nu er Ofrene alle glemte eller lever som blege Sagn i gamle Folks Fortællinger; men Retterhøjen selv staar tilbage som en brutal Realitet, en underlig Kontrast til det idylliske Sceneri, der nu omgiver Højen i Form af velbyggede Hjem og ringlende Kornagre.

Skjønt jeg kendte mere end ét *Sagn* om Henrettelser der paa Højen**), saa ærgrede det mig længe, at jeg

*) Omtalt allerede i første Aargang af dette Værk (1909), S. 78 ff., hvor Hr. Jakob Lykke meddeler to Domme, fældede mens Højen dannede Tingsted i Slutningen af det 17. Aarh.

**) f. Ex. dette om *An' Dynbo* fra Hvidbjærg, der skulde ha' stukket Ild paa anden Mands Gaard etc. Se *Fv. T. Kristensen: Det jydske Almueliv* 5, S. 136.

aldrig rigtig kunde *historisk* kapitelfæste et Tilfælde af Execution, med Dato og Navn og alle uomstødelige Kjendetegn.

Da sidder jeg en Dag og blader i Nørre Herreds *Gejstlige Justitsprotokol* for 1754 og læser om en bestialsk Degn *Andreas Møller* i Torum, der var bleven overbevist om en Række vilde Excesser, bl. a. grov Mishandling af sin Hustru. Paa én Gang sprænger han Vidnernes Ring ved at udtordne: Hvis *jeg* nogen- sinde har slaaet min Kone, saa gid „Bødlen i Aalborg hugge min Haand af i Leddet, paa Bostrup Hede, *hvor Bødlen rettede Fangen af Balling!*“ — Nu begyndte for mig en pinefuld Søgen mellem Sallings saa mangelfuldt bevarede Justitsarkivalier, som efter nogle Døgn's Forløb resulterede i følgende udelikate Elskovsroman.

I *Sønder Balling* havde en Mand *Niels Pedersen* indladt sig i et Kjærlighedsforhold med sin Steddatter *Kirsten Nielsdatter*. 2. April 1750 fødte hun ham et Barn, som hun strax skar Struben over paa og skjød ind i Bagerovnen, hvor det blev fundet fire Dage efter. Begge arresteredes. Kirsten havde fortalt Stedfaderen, at hun var besvangret ved ham, og at hun agtede at dræbe Barnet. Sagen var da red nok. Dommen ogsaa. Med hele sit knudrede Barbari falder den saaledes: „Saa efter disse Omstændigheder kjendes for Ret, andre til Afsky ifølge Lovens 6. B. 13. 14., at de begge bør have deres Liv forbrudt, saaledes at Delinquentinden *Kiersten Nielsdatters* Hoved bør fra Kroppen med en Øxe at fraskilles og, ifølge Lovens pag. 889 art. 7, Hovedet at sættes paa en Stage og Kroppen at kastes paa en Ild og brændes; Faderen *Niels Pedersens* Hoved bør ligeledes fra Kroppen med en Øxe at fraskilles og samme tilligemed Kroppen at brændes, saa og have deres Hovedlod til deres Herskab forbrudt, og

nyder Skarpretteren for Executionen paa begge Delinquenterne i alt 40 Rdl.“*).

„Efterat Dommen var afsagt, tilspurgte Retten Delinquenterne, om de vilde appellere, hvortil de svarede: Nej, de var fornøjede med Dommen, og derved maatte det forblive“.

Tar vi saa endelig Balling Kirkebog frem, saa skriver Præsten *Jens Rasmussen Nybroe* deri følgende: „Samme Dag [$\frac{3}{5}$ 1750] blev det lidet Barn, som var avlet af Stif-Fader Niels Pedersen og hans Stif-Daatter Kiersten Nielsdaatter og strax efter Fødslen blev ombragt, begravet.

Den 4de Juni blev næstmeldte Niels Pedersen og Stif-Daatter Kiersten Nielsdaatter for deres begangne Blodskam og paafølgende Mord begge ved en Øxe henrettede *paa Bostrup Hede*. Gud i Naade afvende,

---

*) *Bøddeltaaxten* er givet i følgende snurrige Reskript af $\frac{8}{3}$ 1698: „For et Hoved med Sværd at aflugge 10 Rdl., med Øxe 8 Rdl., for en Haand eller Finger at aflugge 4 Rdl., for et Hoved og en Haand at sætte paa Stejle for hver 2 Rdl., for én at hænge 10 Rdl., for én igjen af Galgen at nedtage 4 Rdl., for en hel Krop at lægge paa Stejle og Hjul og Pælen at nedgrave og sætte 7 Rdl., for én at slaa Arme og Ben i Stykker paa og lægge paa Stejle 12 Rdl., for en Krop at nedgrave i Jorden 5 Rdl., for en død Krop at udføre af Byen 2 Rdl., for én at partere og lægge paa Stejle 12 Rdl., for hvert Kneb med gloende Tænger 2 Rdl., for et Brændemærke 4 Rdl., for Kagstrygning 5 Rdl., for at piskes af Byen 7 Rdl., for at vise af Byen eller Herredet 4 Rdl., for at brænde en Krop 10 Rdl., for Pasqviller eller andet deslige at brænde 3 Rdl. for at slaa Navn til Galgen 2 Rdl. Gryder eller Kedler, Tænger, Brændemærker, Blokke, Øxer, Pæle, Stejler, Søm, Skuffer med tilhørende Heste, Tove, Strikker og andre deslige Instrumenter forskaffer Skarpretterne sig selv imod den sædvanlige aarlige Løn, de nyde af Kjøbstædernes Indbyggere samt af Bønder og Husmænd paa Landet.“

at slig Casus ej [!] oftere her i Menighederne skal indtræffe.“

Saaledes lykkedes det dog én Gang at faa den gamle fordægtige Bostrup Hedehøj til at gaa til Bekjendelse i dens dystre Funktion som Rettersted.

St. St. Blicher og Skive Apotek.

Jeppé Aakjær.

Blicher var immer paa Støvlerne, altid med Næsen op i den jagende Blæst, altid vejrende efter Jagtbytte, hvad enten det nu var en Vildand til Hundeskindstasken eller et Novellemotiv til næste „Vinterbestilling“. Alle Landets Egne — ogsaa *denne* — maatte skatte til hans blaaøjede Muse. Han kom af og til her til Salling, hvor han bl. a. besøgte den gamle Provst Jens Møller i Breum*), saaledes engang i Begyndelsen af Fyrreerne, da Præsten kørte ham omkring til de sallingske Herregaarde. Og Blicher snupper sig et Motiv her og der i Forbifarten; saaledes fra 1843—44 Novellerne: „*Rodstenen paa Fur*“, „*Kjærlighed i Pinen*“, „*Livø*“. Han havde i Tredserne gennemstrejft Egnen paa Kryds og Tværs, før han (1839) paa Landhusholdningsselskabets Opfordring udsendte Værket „*Viborg Amts Beskrivelse*“ under saa mange Drillerier fra Selskabets Side. Adskillige af denne Aarbogs Læsere vil ogsaa mindes hans muntre Bjergmandshistorier fra Daugbjærgdaas i Novellen „*Høstferierne*“ (1840), men de færreste ved dog maaske, at han endnu langt tidligere — nemlig i Foraaret 1825 — har gjort vor

*) Præst i Grinderslev-Grønning-Thise; født i København 1786, † 1863; Stænderdeputeret 1844. Formodentlig har Blicher og han været Studenterkammerater. Blicher sender ham af og til sine Bøger.

gode, klassiske Stad *Skive* til Midtpunktet for et Poem, der, selv om det aldrig kom med i hans Samlinger, dog, (for at bruge et af hans egne Udtryk) forekommer mig „snogsk“ nok. Digtet, der er et Bryllupsvers, undertegnet med et af Blichers Pseudonymer Geert Westphaler, findes trykt i „*Kjøbenhavns Morgenblad*“ for 21. Maj 1825 og røber sig som en ægte Blichersk Spøg. Skjønt intet Navn nævnes, er det hævet over al Tvivl, at Spøgens Genstand er den Skive Apoteker *Johan D. Bechmann* og hans Hustru *Laura Blicher*, Digterens Kusine, Datter af Sognepræst *Jørgen Blicher* i Vorning. Bechman havde Skive Apotek fra 29. Jan. 1815 til 11. April 1828; engang i denne Mellemtid maa Brylluppet altsaa ha' staaet; lad os haabe, at Digteren selv har været tilstede og kunnet synge for i disse muntre Strofer*):

Vise ved en Apotekers Bryllup.

Der boer en Mand i [Skive] Bye,
han har en dejlig Kjelder;
der findes ej i hele Thye
slig Mængde af Buteiller.
Omsonst dog i det Magazin
med tørstig Sjæl man lurer;
thi ak! der gives ingen Viin,
kun Draaber og Mixturer.

Den samme Mand har Flasker nok
med mange stærke Sager,
men blandt den hele store Flok
er ingen, som mig smager.
Slet ingen af dem hjælpe kan
for den indskrumpne Mave —
lidt Akvavit og Gyldenvand
var alt, hvad jeg gad have.

---

*) De skarpe Klammer tilføjede af mig.

Og Salver har den samme Mand
 for Sygdommes Hærskare;
 hver *Candidatus mortis* kan
 det allerbedst erfare.
 Men selv saa haver han et Saar
 udi sin venstre Side;
 i Boden ingen Salve staaer,
 som vil paa Saaret bide.

Thi løber han forskrækket hen
 til *Doctor Hippocrates*,
 og raaber: „Allerbedste Ven!
 her i *sinistrum latus*
spasmos terribiles jeg har,
gravissimos dolores;
 hvis jeg ej hastig Lindring faaer,
 da er jeg snart *capores*“.

„Det stikker“, raaber hin, „deri,
 højstærede *Monfrère!*
 De *laborerer* af *Sthenie!*
 den kan jeg ej *curere*.
 Det bliver kun *palliativ*,
 hvad jeg dem *ordinerer*,
 og stedse dog et *Recidiv*,
 Hr. Ven, De risicerer.

Dog kjender jeg en Medicin,
 som Dem maaske kan redde.
 I [Vorning] gaaer en Jomfrue fin
 som [Lauralil] mon hedde.
 Af hendes Læbers *Balsamum*
 De Dem en *Dosis* tage!
 Det er et *medicamen*, som
 Dem sikkerlig vil smage!

Lav dem af hendes Favn saa blød
 et varmende *fomentum*.
 De strax vil spore Lindring sød
 af dette *linimentum*.
 Af tusind Kys et *emplastrum*
 hun dem paa Munden smækker:
Essentia cantharidum
 kan ej saa kraftig trække.

Naar Febren nu har faaet sin *reste*
 ved sligt og andet mere:
 saa gak med Pigen til en Præst,
 og lad Dem copulere!
 Dog først til [Viborg] med en Fart!
 Lad Kongebrevet skrive!
Detur, signetur: da vil snart
 det Saar helbredet blive.“

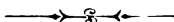
Som sagt saa gjort: han løb og drak
 af denne *Balsamkrukke*. —
 Hun *Plastret* ham paa Munden smak
 alt under kjælne Sukke.
 Saa gaar da vel *Sthenien* hen —
 det kan man let begribe —
 gid *Asthenie* ej igjen
 skal bringe ham i Knibe!

Thi sendes dette Ønske frem
 af Een, som mon barbære:
 Af Livets Bæger Skjæbnen ham
 kun Honningen servere!
 saa at han aldrig smage maae
essentia amara;
 kun Rosenvand at drikke faae
 alt med sin *Donna cara!*

Og nu, *Hr. Reconvalescent!*
Jeg ham det Raad vil give:
Lad dette søde *Liniment*
volatile ej blive!
Da er den Medicin probat —
jeg hannem derfor borger —
det allerbedste *Opiat*
for alle Livets Sorger.

Og kommer jeg engang forbi
det Apotek i [Skive],
skal jeg dog se, om man deri
kan lidt tracteret blive;
om det er i tilbørlig Stand —
som jeg dog rigtigt haaber —
og kan præstere Livsens Vand
med extra gode Draaber.

Gert Westphaler.

Person- og Stedregister

til Aarbogens 3 første Aargange.

Ved Jeppe Aakjær.

-
A.	Andersen, Jens, Præst,
Aagaard 1,82.	3,29.
Aakjær By 2,71.	Andersen, Johannes, 3,35.
Aalborg 1,84.	„ Johan, 3,84.
Aalborghus 2,53.	„ Lauritz, Aalborg,
Aarby Kirke 3,82.	1,85,86,89,97.
Aasted 2,69,70; 3,25.	Andersen, P., Thorum,
„ Kirke 2,90; 3,26,33.	1,36,49.
„ Sogn 2,69.	Andersen, Peder, Junget,
Aastrup, Præst, 1,18.	1,80.
Abel, Konge, 1,15.	Apollonia, Maria, 3,92.
Albretzen, Anders, Præst,	Arffuitzen, Ruberst, 1,89.
1,94,	Arnfeld, Mogens, 1,103.
Alefeldt, B. v., 2,78.	Astrup 1,102; 2,38,71.
Andersdatter Bodil, 3,31.	Axelvold 3,26.
Andersen, Chr., 3,80.	
„ Fr., 3,82.	B.
„ Hans, Otting,	Baadsgaard 3,6.
2,4.	Bach, Peder, 3,46.
Andersen, Jens, Møller,	Bager, Oluf, 3,30.
2,35.	Bagger, Sidsel Hansdatter,
Andersen, Jens, Opperby,	3,30.
1,72.	Baggesvogn 2,90.

- Balling 3,107.
   „ Christen, Øxenvad,
           3,49 ff.
 Balling Overmølle 3,50.
 Banner, Dorthe, 2,77.
   „ Erik, 3,25.
   „ Erik Eriksen, 3,25.
   „ Magdalene, 2,52,57,
       67 ff., 3,25.
 Bang, P. G., 1,40.
   „ Dr. jur., 3,57.
 Barthling, H., Provst, 3,67,96.
 Bartholin 1,96.
 Bas, Christ., 1,77.
 Bas' Enke, 1,72,77.
 Basballe, Alex. Jac., 3,30.
   „ Andreas, 3,30.
   „ Chr. J., Borgme-
       ster, 3,101.
 Basballe, Jacob, 3,30.
   „ Rasmus, Præst,
       3,30.
 Bay, Lauritz J., Skriver,
       1,102.
 Bay, Karl L., Skive, 1,105.
 Bechmann, Joh. D., 3,111.
 Belov, Henrik, 2,79,87.
   „ Lauritz, 1,99.
 Bering, Jens, Herredsf., 3,41.
 Benzon, Estvadgaard, 3,99.
 Bertelsen, Niels, Rybjerg;
       1,85.
 Bilde, And., 2,53.
 Bille, Sten, 1,81.
 Bircherod, Jens, 3,101.
- Bjerregaard, Konsistorial-
       raad, 1,18.
 Bjørnsdatter, Sophie, 3,28.
 Blaataand, Harald, 1,21.
 Bleghaven, Skive, 1,16.
 Blicher, Jørg., 3,111.
   „ Laura, 3,111.
   „ St. St., 1,12,16; 2,14,
       53; 3,110 ff.
 Boecher, Peder Christensen,
       Lyby, 1,102.
 Boje, Morten Jensen, 3,105 ff.
 Bojers Høj 3,104.
 Bonne 3,26.
 Bornich, Johanne, 3,67,79,
       87,88.
 Borup 3,61.
   „ Bakker 3,85.
 Bostrup Hede 3,108.
   „ Hedemark 3,106.
   „ Tinghøj 1,78 ff.,
       3,106 f.
 Braad, Thomas, Præst, 3,33.
 Bretton, Baron de, 3,49.
 Breum 3,110.
 Broberg, Grosserer, 1,44.
 Brock, Præst, 1,36,49.
 Brogaarden, Skive, 1,16.
 Bruunsgaard, And., 1,76.
 Bruun, M. P., Fabrikant,
       3,51.
 Bruunshaab 3,51.
 Brøndum 2,82.
   „ Niels Christensen,
       Byfoged, 1,105.

Bugenhagen 2,69.
 Busch 3,70.
 Busch, Fr., Præst, 3,101.
 Bustrup 2,53.
 Bæk, Laust, Resen, 2,96.
 Bækgaard, Resen, 2,95.
 Bøg, Elle, 3,62.
 „ Birgitte, 3,62.
 Børglum 1,103.
 Bønderup 2,53.

C.

Christian II 2,53.
 „ IV 3,24.
 „ Prins, 1,44,46.
 Christensen, Forvalter, Hald,
 3,48.
 Christensen, cand. theol., Ot-
 ting, 1,37,39,47,51,53; 2,13.
 Christensen, Chr., Astrup
 Gaarde, 1,102.
 Christensen, Chr., Bajlum,
 1,90.
 Christensen, Chr., Nandrup,
 1,102.
 Christensen, Christoffer,
 Junget, 1,80.
 Christensen, Fr., Smed, 3,45.
 „ Jens, Kvols, 3,73
 Christensen, Knud, Skove,
 1,80.
 Christensen, Mads, Vroue,
 3,37.
 Christensen, Niels, Thorum,
 1,80.

Christensen, Niels, 3,62.
 „ Ole, Vinde,
 1,105.
 Christensen, Palle, 3,102.
 „ Peder, Daug-
 bjærg, 3,45.
 Christensen, Peder, 3,84.
 Christensen, Peder, Ny-
 gaard, 3,102.
 Christensen, S., 1,80.
 „ Wisti, 3,46.
 Christiansø 3,97.
 Christiania 3,97.
 Clement, Skipper, 2,53.
 Cold, Herredsfoged, 3,102.
 Cortsen, Claus, 3,102.

D.

Dalgaard 1,102.
 Dalgaard Præstegd. 3,61 ff.
 „ Chr., Maler, 2,39;
 3,6.
 Dalgaard, Michel, 3,75.
 Dan, Fru Abel, 3,28.
 Danner, Grevinde, 1,46.
 Danæus, Jacob, Præst, 3,34.
 Daugbjærg, 3,39 ff, 102.
 „ Daas, 2,39; 3,39,
 110.
 Degn, Jens Pedersen, 3,43.
 Deichmann, Kaptejn, 3,27.
 Dollerup, 2,53.
 Dommerby, 3,69,90.
 Dorf, Pastor, 2,41.
 Dorthe i Grønning 1,23.

Durup Kirke 3,27.
 „ Præstegaard 2,69.
 Dybe 1,53.
 Dynbo, An', 3,106.
 Dysse, Etatsraad, 3,92.
 Dølby 1,106; 3,49.
 „ Sulehus, 2,47.

E.

Egeris 2,79.
 Ejsing 2,38.
 Ejstrup 2,56.
 Elkjær, Risum, 2,80.
 Eriksen, Erik, Asdal, 2,67.
 Eskjær 3,50.

F.

Fanøe, Overgaard, 3,63.
 Feilberg, H. F., 1,4.
 Feldingbjærg Kirke 3,69.
 Filshave 2,67.
 Fischer, Lærer, 2,41.
 „ Præst, 3,32.
 „ Østerkeilstrup, 3,79
 „ Chr., Allinggaard,
 3,92.
 Fischer, Clement, Keilstrup,
 3,92,93.
 Fisker, Niels, 3,75.
 Fjends Herred 2,52,59,73.
 Flemming, Herremand, 3,28.
 „ Karen, 3,28.
 Flovtrup 2,80.
 Fly 3,98,104.
 Fly Høje 2,38.

Frammerslev Mølle 1,103,
 Frederik II. 2,56.
 „ III. 1,95.
 „ V. 3,94.
 „ VI. 2,33.
 „ VII. 1,46.
 Friis, Lønborg, 1,26.
 Frisenberg, Præst, 3,105.
 Fur 1,31,91; 2,38,69; 3,24-
 „ Kirke 3,31,34.
 Fuolbech Mølle 1,103.

G.

Gammelgaard 2,69.
 Geert, Greve, 1,26.
 Gjedde, Anders O., 3,17,22.
 „ Ane, 3,3 ff.
 „ Ole, 3,4.
 Gjedsted Aa 1,99.
 Gjødvad 3,61,65,93,94.
 „ Skov 3,84.
 Glaptrup 2,69.
 Glynge 2,69.
 Goderum, Josef, 3,15.
 Gravenei Daugbjærg 3,39,41.
 Grinderslev 2,90.
 „ Kloster 2,52,72,
 83.
 Gregersen, Søren, Præst,
 2,85.
 Grundtvig, N. F. S., 1,33.
 „ Svend, 2,49.
 Grundvad 2,56,57.
 Grættrup 2,81.
 Grønbech, Propr., 3,50,52.

Grønninghule 3,5.
 Gudiksen, Morten, 1,36,
                                   41,49.
 Gunnild, Dronning, 1,15.
 Gyldenstjerne, Margrethe,
                                   2,68.
 Gynther, Greve, 2,56,77.
 Gøje, Falk, 2,84.
 „ Mogens, 2,67.

H.

Haar, Niels, 3,67.
 Haasum 2,85.
 Hagen, Hennie v., 2,59.
 Hagebro 1,99,100.
 Hagens Mølle 2,35,79.
 Hald 2,52,54,102.
 „ By, 2,62.
 Hammelgaard 1,88.
 Hansen, Ane, Hem, 2,4.
 „ Birthe, Otting, 2,4.
 „ Chr., Otting, 2,3,36.
 „ Karen, 3,31.
 „ Mads, Herredsfo-
                                   ged, 3,35.
 Hardebo-Øre 2,63.
 Hardenberg, Jacob, 2,53.
 Harre Herreds Kirker 3,24 ff.
 Harrestrupgaard 1,59.
 Hastrup, Borgmester, 2,47.
 Hedeby 1,7.
 Helledam 2,38.
 Helverschou, Chr., 1,89,92,96.
 Hessel, Drost Peder, 1,59.
 Hinge 3,90.

Hinnerup 2,69.
 Hjarbækbugten 3,61.
 „ Fjord 2,63.
 Hjerck 2,75.
 „ Bjærg 1,85.
 „ Nor 1,85.
 Hjortholmen 1,85.
 Hoff, Insp., 1,76.
 Holtegaard, Peder, 3,102.
 Hoph, Knud Danielsen, 1,80.
 Horns Herred 2,69.
 Hostrup Hovedgaard 1,70.
 Huide, Gregers, Ridefoged,
                                   1,104.
 Hummelgaard 1,87.
 Hvidbjærg Holmgaard 3,57.
 Høeg 2,90.
 „ Margrethe, 3,28.
 Højer, Fred., Præst, 3,93.
 Høpner, Johannes, 3,31,32.
 Hørbuske 2,69.
 Høyer, Anne Marie, 3,29.

I.

Ingemann 2,14.
 Intrup 2,70.
 Ivarsdatter, Mette, 3,67,68,82.

J.

Jacobsen, A., Lærer, 2,41.
 „ Adam, Aalborg,
                                   1,88,92,93.
 Jacobsen, Anne, 3,66.
 „ Waldborrig, 3,35.
 Jebjærg 2,69; 3,15.

- Jebjærg Præst 1,16,17.
 Jegstrup 2,80.
 Jensen, Lundgaard, 3,51.
 „ Anders, 3,83.
 „ Anne, 1,92.
 „ Bertel, Skive, 1,86.
 „ Dorte, 3,27.
 „ Hans, 3,75,80.
 „ Ingeborg, Vridsted,
 2,4.
 Jensen, Jep, Daugbjærg,
 3,45.
 Jensen, Kirsten, 3,75,76.
 „ Knud, Daugbjærg,
 3,45.
 Jensen, Knud, Fly, 3,105.
 „ Mads, Vroue, 3,36.
 „ Malthe, 2,67.
 Jensen, Mogens, Lyby Mølle,
 1,102.
 Jensen, Niels, Junget, 1,83.
 „ Peder, Vroue, 3,37.
 „ Poul, 3,75.
 „ Søren, Fisker, 3,77.
 „ „ Hjerck, 1,86.
 „ „ Junget, 1,80.
 „ „ Vroue, 3,37.
 „ Thøger, Gjedde-
 lykke, 1,92.
 Jensen, Vitus, Præst, 3,29.
 „ Wisti, 3,42.
 Jepsen, Anders, Vroue, 3,37.
 „ Mads, 1,73.
 Jepsen, Niels, Dalgaard,
 1,102.
- Jespersen, Justitsraad, 3,98,
 99.
 Jespersen, C. M., 3,52,57.
 „ Chr., Fiskbæk,
 3,63.
 Jespersen, Michel, Daug-
 bjærg, 3,46.
 Johansen, Chr., Øxenvad,
 2,11.
 Jonsen, Chr., Junget, 1,81.
 Jordbro Mølle 3,61.
 Juell, O., Kammerherre, 3,93,
 94.
 Juell, Niels, Astrup, 2,71.
 „ Palle, Strandet, 2,62,71.
 Juul, Chr., Præst, 3,29.
 Junget Kirke 2,81.
 „ Præstegaard 1,80.
 Jæger, A. F., Viborg, 3,28.
 Jørgensen, Ole, Skive, 1,86.
 „ Søren, Bajlum-
 gaard, 1,89,93,96.
- K.**
- Kaas, Christ. Bartholin, 1,89.
 „ Erich, 3,26.
 „ Jens, 1,106; 2,83.
 „ Niels, 1,99; 2,63.
 Kallundborg 3,32.
 Keilstrup, Gjødvad Sogn,
 3,70,72,82.
 Kierregaard 2,56.
 Kirkegaard, Niels, Mønsted,
 1,59.
 Kjeldgaard 3,100.

- Kjeldsen, Niels, 3,81.
 Kjerk, Jens, Hindborg, 3,14.
 Kjerulf, Jens, 1,88,89,90.
 Kjær, Fr., Børglum Kl., 3,28.
 Kjærgaard, Daugbj., 3,41.
     "   Jens Pedersen,
         3,41,48.
 Kjærgaardsholm 3,50.
 Klausens Gaard i Daugbj.
         3,48.
 Klosterhusene i Borup 3,62.
 Knie, Andreas, Præst, 3,34.
 Knob, Maren, 2,64.
 Knudsen, Anna, Hem, 2,80.
     "   Bunde, Præst, 2,85
     "   Chr., Hindborg,
         1,87.
 Knudsen, Lauritz, Viborg,
         3,41.
 Knudsen, N. Chr., Hem,
         2,22,35.
 Knudsen, Oluf, Præst, 3,35.
     "   R. S., Lærer, 1,51.
 Knud, Sct. 1,9.
 Knuth, Greve, 1,46.
 Kobberup 3,101.
 Kobjærg i Mønsted 1,58.
 Koustrup 1,58; 3,102.
 Krabbe, Fru Anna, 3,26.
     "   Dorthe, 2,57.
     "   Erich, 2,53,71.
     "   Iver, 2,57,68; 3,25.
     "   Lucas, Østergaard,
         3,25,27.
 Krabbe, Tyge, 2,68.
- Krabbesholm 1,105; 2,38,57,
         70,81; 3,6,7.
 Kragh, Erich, 1,103.
 Krejbjærg 1,30; 3,50.
     "   -gaard 2,57.
     "   Sogn 1,85.
 Kristensen, Ev. T., 1,15.
 Kristiansfeld 3,4.
 Krumpen, Otto, 2,54.
 Kruse, R. H., 3,33.
 Kræmer, Chr., Daugbjærg,
         3,102.
 Kvols 3,61,62.
     "   Kirke 3,73.
- L.**
- Laanum 3,102.
 Ladefoged, Peder, Vinde,
         1,105.
 Larsen, Clemens, 3,84.
     "   Poul, Knudby, 3,77,
         80,84.
 Lauge, Niels, 2,59.
 Lauge, Erich, 3,28.
 Lauritzen, Chr., Hjerck, 1,86,
         88.
 Lauritzen, Erik, Præst, 2,85.
     "   Hans, Hald, 2,55.
     "   Hans, Testrup,
         2,58.
 Lauritzen, Jens Bajlum, 1,90.
 Laursen, Morten, Vium, 1,50.
 Lauster, Ka', Skive, 1,15.
 Lehmann, Dr., 1,20.
 Lerkenfeld 2,53.

- Lerschou, N. Pedersen, 1,86,
90.
- Ligaard, Anc, 3,6.
- Limfjorden 1,97; 2,63.
- Lindenov, Christ., 2,68.
- „ Hans, 2,61,67.
- Lindorff, Ursula Margr.,
3,64,65,66.
- Lisbeth i Nybro 3,84.
- Lund, Lauge, 3,50.
- Lundenæs Len 2,59.
- Lundgaard 3,51.
- Lunge, Hans, Præst, 3,100.
- Lyby 1,106; 2,69.
- „ Kirke 1,78.
- „ Kirkegaard 3,23.
- „ Mølle 1,102; 3,5,16.
- „ Øster, 3,5,6,8.
- „ Søren, 2,3 ff.
- Lydersen, Peder, 2,20,24,33,
34; 3,57,58,60.
- Lykke, Anna, 2,52.
- „ Christoffer, 2,83.
- „ Erich, Eskjær, 2,79.
- „ Jacob, 2,53.
- „ Jørgen, 2,53,55,65.
- „ Karen, 2,53.
- „ Peder, 2,53.
- „ Sophie, 2,53.
- Lynderupgaard 2,61.
- Lysen Bredning 1,85.
- „ Havn 1,84.
- „ Odde 1,85.
- Lüster, L., Præst, 3,83.
- Løvel 1,99.
- M.**
- Madsen, Jens, Vroue, 3,36.
- „ Peiter, Viborg, 3,41
- „ Søren, Villerup,
1,87.
- Madvig, Kultusminister,
1,33,40,41.
- Magleby Kirke 2,66.
- Mangor, Madame, 3,67.
- Mariager Kloster 2,66.
- Masius, Hector G., Pro-
fessor, 3,34.
- Middelsom Herred 2,56.
- Meelgaard, Peder, Viborg,
3,41.
- Mehlsen, Mehlsen, Otting,
3,50.
- Merch, Adolph Caspar, 3,30.
- Michelsdatter, Anne, 3,81.
- Michelsen, Jens, 3,46.
- „ Marius, Skive,
1,105.
- Michelsen, Mette, 3,62.
- „ Niels, Viborg,
3,41.
- Michelsen, Peder, 3,44.
- „ Th., Forpagter,
3,74.
- Michelsen, Thomas, 3,84.
- Mogensdatter, Mette, 2,61.
- Molbech 1,87.
- Molderup 2,56.
- Mors 2,52.
- Morsland 1,100.
- Molkte, A. V., Greve, 1,44.

- Mortensen, Esper, Rærup, 2,41.
Mortensen, Jens, 1,92.
„ J. J., Fotograf, 3,18.
Mortensen, Magdalene, 1,80.
Munch, A., Digter, 1,12.
Munk, Ole, 3,84.
Møgelhøj Fald 1,70.
Møller, Andreas, Degn, 3, 107.
„ Axel Nielsen, Aalb., 1,85.
Møller, Jens, Provst, 1,36, 42,47,48,52,56; 3,50,110.
Mønsted 1,57 ff; 2,69; 3,102.
„ Kirkegaarde 1,58.
„ Vandmølle 1,58.
Mørch, Degn i Fly, 3,105.
- N.**
- Nårbom, Skive, 3,10.
Nautrup 2,75.
„ Kirke 3,29,33.
Neerup, Redaktør, 2,41.
Nesbech Mølle 2,56.
Nielsen, And., Bodder, 3,78.
„ Chr. Dalsgaard, 3, 70,82.
Nielsen, Gravers, Taarup-
gaard, 3,84.
Nielsen, cand. phil., H. J.,
Krejbjerg, 1,51.
Nielsen, Kirsten, 3,107.
„ Knud, Skive, 1,86.
- Nielsen, Laurst, Daugbjerg, 3,46.
Nielsen, Mogens, Opperby, 1,72.
Nielsen, Morten, Aagaard, 1,80,82.
Nielsen, Peder, Møgeltho-
rum, 1,80.
Nielsen, Søren, Præst i
Selde, 2,80,85.
Norby, Søren, 2,54.
Nybro Kro 3,61,84.
Nybroe, Jens Rasmussen,
Præst, 3,118.
Nygaard 3,102.
„ Søren, 1,62.
Ny Mølle 2,56.
Nørgaard i Krejbjerg 1,35.
Nørgaard, Bertel, 1,30 ff.;
3,50,53.
Nørholm, Jens, Præst, 3,61,
65.
Nørholm, Peiter Lorenz J.,
Præst, 3,61 ff.
Nørkjærsgaard 2,80.
- O.**
- Oddense Højskole 1,56.
Oehlenschläger 2,26.
Olesen-Husted, Lærer, 2,41.
Olesen, Sven, Hindborg,
1,87.
Olufsen, Hans, 3,31.
„ Tøger, Degn, 2,85.
Opperby 1,69 ff.

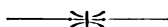
- Rosenkrantz, Beege, 3,28.
 „ Christoffer, 2,
 58.
 Rosenkrantz, Erik Th., 3,28.
 „ Holger, 2,60.
 „ Mette, 2,68;
 3,25.
 Roslev 2,69.
 „ Kirke 3,28.
 Rostrup, Jacob, Lergrav,
 2,55.
 Rud, Kirsten, Jungetgaard,
 2,71.
 Rybjærg, Jens Nielsen, Her-
 redsfoged, Nørre Herred,
 1,101.
 Rødding 1,90.
 Rødekro i Sønderjylland 1,17.
 Rødstenen, Fur, 2,38; 3,110.
 Røgind, Søren, Skive, 1,105.
 Rønbjerg, Dorthe, Skive,
 1,16.
- S.**
- Sael, Peder, Skive, 1,105.
 Sall, Jens Christensen, Her-
 redsfoged, 1,80.
 Salling 1,98 ff; 2,71.
 Sallingsund 1,100.
 Schaarup, Edel, 3,33.
 Schavenius, Gjorslev, 1,44.
 Schinkel, Hald, 3,41.
 Schive, Magister, Peter,
 3,31,32.
 Schmics Aa, 1,99.
- Schousbo, Præst, Oddense,
 1,49.
 Schæffer, C., Præst i Lem,
 1,73.
 Schönheyder, Frk., 1,12.
 Sehested, Jørgen, 2,79.
 „ Mette, Junget-
 gaard, 1,81.
 Selde 3,100.
 Selmer, O., 1,73.
 Shakespeare, 1,13.
 Sidenburg, Dorothea, 3,31,32.
 Silkeborg Skove 2,83.
 Sjørup 2,71,79.
 Skals Aa 1,99.
 Skanderborg Skove 2,83.
 Skarpenbergs Len 2,71.
 Skel, Abele, 2,59.
 Skeel, Albert, Jungetgaard,
 3,28.
 Skeel, Anders, Nygaard,
 3,28.
 Skeel, Anders, Hegnet,
 3,28,33.
 Skeel, Herman, Junget-
 gaard, 2,71.
 Skeel, Jacob, Hegnet, 2,71,81.
 Skerris 1,81.
 Skive 1,13,84,103; 2,73,74;
 3,12.
 Skive Aa 1,99.
 „ Apotek 3,110 ff.
 Skivehus 1,104; 2,52,69,72,
 78,87.
 Skivehus' Jorder 1,103.

- Thomsen, Maren, Frue, 3,26,30.
 Thomsen Rye, Peder, Præst, 1,93,94.
 Thomsen, Tyge, 3,28.
 „ Thomas, 3,30.
 „ Vilh., Tandlæge, 2,40,41.
 Thomissen, Chr., Borgm., 1,103,105.
 Thomissen, Hans, Præst, 2,77.
 Thordal, Jesper, Lyby, 1,50.
 Thougaard, Jens Sørensen, 3,44.
 Thougaard, Søren Jensen, 3,46.
 Thy Øre 2,63.
 Tinghøj, Durup, 1,79.
 „ Ejstrup Skel, 1,79.
 „ Junget Mark, 1,79.
 „ Oddense Kirke, 1, 79.
 Tinghøj, Vium, 3,106.
 Tolstrup, Jochum, 1,70.
 Toftum 1,58,
 Torum 2,75; 3,107.
 Trellund, Bisp, 3,64.
 Tremarkskel, Durup, 1,79.
 Trevad 2,71.
 Troelsen, Jens J., 3,43.
 Troels-Lund 1,6.
 Truelsen, And., Trustrup, 2,84.
 Tuen, Æ, Daugbjærg, 3,41.
- Tustrup 1,103.
 Tøndering 3,27.
 „ Kirke 3,33.
- U.**
- Ulfstand, Christence Jensdatter, 3,26.
 Ulfstand, Gregers, Vosborg, 2,76.
 Ullerup, Peder P., Lærer, 1,80.
 Ursin, Provst, 1,10.
 Uttermøhlen, Thøger, Præst, 3,89,90.
- V.**
- Valders 1,7.
 Wallenstein 1,26.
 Vayom Mølle 2,56.
 Vedhoved 3,102.
 Vejby 1,79.
 Veilhuus, Knud, Viborg, 3, 41.
 Vejlggaard, Henrik, 3,15.
 Westenhoff, Hans Albr., 3, 28.
 Vestergaard, Hem, 2,80.
 Wiberg 3,97.
 Viborg 2,39; 3,41.
 Viborg-Holstebro Landevej 3,103.
 Viborg Latinskole 3,37,38.
 „ Tugthus 3,96.
 Vile 2,69,75.
 „ Kirke 3,30.

Vilholme Bro 2,69.	Vridsted 3,98.
Vilsgaard 2,56.	Vroue Kirke 3,37.
Vilsund 1,89,100.	„ Præstegaard 3,35 ff.
Vind 1,106.	Woldike, Andreas, Bisp, 3,68,93,96.
Vinde Vestergaard 2,4.	
Vinderup 1,106; 2,38.	
Winter, Peder, Opperby, 1,72.	Ø.
Vium Hede 3,56.	Ølbye, Anders, Præst, 3,67.
„ Mølle 3,50.	„ Mad. Ingeborg, 3,67.
„ Tinghøj 3,106.	Ørnbjerg 2,69.
Viffert, Axel, 3,26.	Ørslev Kloster 2,52,57,60,66, 67,72.
„ Corfitz, 2,58,62.	Ørslev Præstegaard 2,62.
„ Niels Jensen, 2,64.	Ørsted, A. S., 3,57.
„ Tønne Tønnesen, 3,26.	Østergaard 2,57,70,89; 3,25,101
Vitusdatter, Maren, 3,29.	„ Fly, 3,105.
Volling 2,69,82.	Østerkeilstrup 3,79.
	Øxenvad 2,79.

INDHOLD.

	Side.
KR. BALLING: Ane Gjedde og Per Svensk	5
CHR. HEILSKOV: Indskrifter fra Kirkerne i Harre Herred	24
JEPPE AAKJÆR: En ordentlig Lining	35
JEPPE AAKJÆR: Da Daughjærg brændte	59
N. OLESEN-HUSTED: Fra Amtsraadenes første Dage..	49
JEPPE AAKJÆR: En værre Præst	61
JEPPE AAKJÆR: Kirke og Herremand	98
JEPPE AAKJÆR: To Høje	103
JEPPE AAKJÆR: St. St. Blicher og Skive Apotek	110
JEPPE AAKJÆR: Person- og Stedregister til Aarborgens tre første Aargange.....	115

Medlemmer

af

Historisk Samfund for Skive og Omegn.

Skive: Boghandler Rydtoft, Fotograf Hadrup, Isenkrammer P. Winther, Uhrmager Hartmann, Redaktør Neerup (nu Hobro), Kollektor N. S. Nedergaard, Arkitekt Lind, Tandlæge Thomsen, Pakmester Andersen, Lærer Pedersen (Skivehus Skole), Gartner Jørgensen, Konsulent Bruum, Lærer Jacobsen, Lærer Aagaard, Lærer Borby, S. Olesen (Solvang), Direktør Kjærgaard, Fru Bankdirektør Petersen, Købmand Schade, Lærer Dalsgaard Hansen, Forstander Axelsen, Bogholder I. Iversen, Alf. Andersen (Fællesforeningen), Chr. Andersen (Fællesforeningen). Blikkenslager N. W. Brøndum, Borgmester Hastrup, Læge Kæmpegaard, Agent Nissen, Grosserer J. Buemann, Landbrugskandidat Erik Haugaard, Landinspektør Lind, Pastor Kæstel (Krabbesholm), Svenning Petersen (Krabbesholm), Kristian Jørgensen (Krabbesholm), Bager M. Kjær, Fabrikant Chr. Dahl, Bogbinder C. Hendriksen, Bankdirektør V. Müller, Redaktør Rosted, Maler Mogensén, Snedker Jensen (Voldgade), Boghandler H. Rybner Petersen, Købmand H. Paludan Seedorff, Pastor Therkildsen, Gimlinge.

Salling.

Aasted: Lærer Hansen, Købmand J. Jepsen, Bager C. Christensen, Møller Chr. Poulsen, Lærerinde E. Olesen, Gaardejer Laust Madsen.

Balling: Pastor Petersen. Lærer Bengaard.

Brøndum: Pastor Chr. Hasselbalch, Chr. Sørensen Storgaard.

Durup: Mejeribestyrer Bjerre, Pastor Mortensen, Gaardejer Ingv. Knudsen, Provst Vestergaard, Laust Nørgaard, Gaardejer Chr. Andersen, Gaardejer Chr. Nielsen.

Fur: Snedker Peter Nielsen, Landpost Søren Jensen, Gartner S. Poulsen, Lærer Serup Hansen, Lærer Abildtrup, Bogbinder Niels Svarre, Landpost P. Jensen, Sognefoged A. Chr. Andersen, Sogneraadformand Th. Nielsen.

Grinderslev: Lærer N. Olesen-Husted, Gaardmand E. Mortensen, Bestyrer Busk, Skræder Bodilsen, Jeppe Aakjær, Gaardmand N. Balling, Smed J. Andersen, Grinderslev Folkebogsamling, Redaktør Bernild, Hillerød, Kr. Dahlgaard.

Grønning: Gaardejer And. Jacobsen, Gaardejer Jens Andersen, Lærer Møller, Uddeler N. P. Nielsen.

Haasum: Gaardejer Laust Hede, Gaardejer Esper Refsgaard, Lærer J. Hansen, Gaardejer P. Trærup, Chr. Clausen, P. Chr. Dahl, Jens Vester.

Harre: Lærer Lindum.

Hem: Gaardejer P. Lybye, Husbestyrerinde Dorthea Lybye, Mejeribestyrer Nielsen, Husbestyrerinde Marie Præst, Husbestyrerinde Margr. Møller, Gaardejer Anton Olesen, Brødrene Winther, Gaardejer P. Lønborg, Karen Laursen, Lærer P. J. Poulsen, Gaardejer Chr. Madsen, Gaardejer Carl Hansen.

Hindborg: Lærer H. O. T. Jensen, J. Laursen Lykke, Kresten Gudiksen, Kresten Kristensen, Hans Nielsen, Dolby, Sognefoged N. Dalsgaard, Dolby, H. T. Damgaard Jensen, Bygmester, Aabyhøj, Aarhus, J. Mortensens Enke.

Hvidbjerg: Lærer A. Majland, Frøavler A. Dahl, Gaardejer P. Lidegaard, Postbud Anders Pedersen, Lærer Brunsborg.

Jebjerg: Lærer Thygesen, Pastor Glud, Forstander Holm, Lærer Kristensen, Lærer J. P. Jensen, A. K. Skov, Sogneraadformand Jens Mehlsen, Lærer Laursen, Frk. M. Ballebye.

Junget: Søren Ladefoged, Lærer Lauritzen, Gaardejer Kr. Bundgaard.

Krejbjerg: Gaardejer Holger Jacobsen, fhv. Købmand Chr. Nielsen, Gaardejer Erik Hansen, Gaardejer Søren Primdahl, Gaardejer Bertel Julsgaard, Gaardejer Jens Gudiksen, Gaardejer Jens Peter Kjærsgaard, Gaardejer Marinus Refsgaard, Gaardejer Søren Kr. Kjærsgaard, Gaardejer Anders Mouritzen, Gaardejer Anders A. Smedegaard, Gaardejer Anton

Rasmussen, Laust Mousten, Kjeld Kr. Overgaard, Jens Kr. Møller, Gaardejer Magnus Dahlgaard, Gaardejer J. Nielsen Grundvad, Husmand J. Sørensen.

Lem: Gaardejer Jens Møller, Træhandler Sørensen, Chr. Svenningsen, Bestyrerinde Mariane Ladefoged, Gaardejer Andr. Pedersen, Uddeler Jensen, Gaardejer Andr. Andersen, L. C. Andersen, S. C. Andersen.

Lihme: Mejeribestyrer Beck, Gaardejer Jens Sørensen, Husmand Jens Larsen, Gaardejer Jesper Pedersen, Gaardejer Jens Jensen, Gaardejer Jens Hald, Ungkarl P. Chr. Jensen, Uddeler J. Kr. Jensen, Gaardejer Erik Kristensen, Gaardejer Jeppe Chr. Christensen, Husmand Niels Mikkelsen, Ungkarl Kristian P. Husted.

Lyby: Lærer Petersen, Jens Andersen Grove, Gaardejer Jens Thordahls Hustru, Gaardejer Kr. Mikkelsen, Gaardejer Johs. Justesen, Kr. Jacobsen, Gaardejer Anton Andersen, Gaardejer Jens Kr. Riis.

Nautrup: Pastor Højgaard.

Oddense: Pastor Borregaard, Proprietær Christensen, Mejeribestyrer Rasmussen.

Otting: Johan Pedersen, Hans Jensen, Jens Kr. Jensen, Kresten Svejgaard, Niels Thøgersen.

Ramsing: Lærer Primdahl, Gaardejer Peder Lundgaard, Gaardejer Kr. Thomsen, Gaardejer Ole Svenningsen, Boelsmand Niels Iversen.

Roslev: Læge Krogh, Manufakturhandler Nygaard, Lærer Nielsen, Gartner Asger Laursen, Gaardejer Jeppe Nielsen, Postmester Jensen, Apotheker Kristensen, Fabrikant Jensen.

Rybjerg: Lærer Hængøj, Mejeribestyrer N. Christensen, Gaardejer Andr. Nielsen, Gaardejer Jens Hansen, Gaardejer Hans Hansen.

Rødding: Pastor Bjerre, Smed N. C. Ginnerup, Ungkarl Niels Jensen, Proprietær Gudike Gudiksen.

Selde: Gaardejer Jacob Melgaard, Lærer Nielsen, Gaardejer Karl P. Petersen.

Thise: Lærer Riis, Murer Kr. Møllerup, Husmand Peder Gammel, Ungkarl Kr. Ingeman Madsen.

Thorum: Lærer Nørgaard, J. P. Møller.

Tøndering: Lærer Krogh, Gaardejer J. Mortensen, Lars Chr. Morgen, Ibjerg.

Vejby: Lærer Binderup, Kr. Sønderup.

Vile: Lærer Jensen.

Vinde: P. Næsted.

Volling: Lærer Grønæk, Gaardejer S. Svenningsen,
Uddeler Kr. Knudsen, Gaardejer N. Kr. Nielsen.

Fjends Herred.

Daugbjerg: Lærer J. Jensen.

Dommerby: Jacob Østergaard, Jens Johan Holmfred,
Lærerinde Johanne Laursen.

Fly: Sognefoged Jens Andersen, Jens Kr. Kjærgaard,
Fr. Nielsen, Harald Nielsen, Niels Olesen.

Hald: Tomrer Frandsen, Maler Jørgensen, Uddeler J. Asp.

Højslev: Læge Lundh, Lærer Veggerby.

Mønsted: Lærer Kr. Matthiesen.

Resen: Lærer N. Aagaard.

Sjørup: Distriktsæge Vest.

Søby: Gaardejer Niels Nørgaard.

Tastum: N. Odgaard, Tastumgaard.

Vridsted: Pastor Lundøe, Niels Jensen.

Vrone: Lærer Daugbjerg, Gaardejer Jens Dalsgaard,
Gaardejer P. Chr. Østergaard.

Ørum: Gaardejer P. Kistrup.

Bøstrup: Amdsraadsmedlem Jac. Ole Nielsen.

Haderup: Bager Bøgeskov.

Frømede: Nationalmusæet, København, Forstander
Hauch, Landbrugsskolen, Viborg, Pensioneret Lærer Jensen,
Viborg, Poul Bjerge, Askov Højskole, Vejen, Arkivet, Viborg,
Proprietær Nyholm, Nebbegaard pr. Hørsholm, Direktør H. Chr.
Nielsen, Aarhus.

Bestyrelsen:

Borgmester Hastrup, Skive, S. Olsen, Solvang,
Formand. Kasserer.

Jeppe Aakjær, Jenle, N. Sørensen, Lem,
Formand for Aarbogsudvalget. Formand for Museumsudvalget.

Lærer A. Jacobsen, Lærer Daugbjerg,
Skive. Vroue.

Revisorer:

Forstander Axelsen, Gaardejer Chr. Madsen,
Krabbesholm. Hem.
